1 געד - 4

?נ |געדאגן| ג י ד א ג ן, בנב.

15.4.4 " דא וואלטן זיין לוייט שאול הון דר שלאגן.//

ער הילט זיא אויף מיט ווארטן ער שפראך איר זולט

גידאגן". שמואל=בור, פערז |סטראפע?| 594.

רעד: אין קארטל, איז דא אן אויסטייטש: גידאגן=
DAVN ABLASSEN. וואס מיינט עס? איז אויך געווען
א ווערב 'דאגן'?

2 – 312

ג ע ד אָ ג ע ט [געדײַגעט] – פֿאַר פֿון דאגהן.

3 - 3ט״ג

ג ע ד אָ ו ו ן - דאָס/דער, באַ. (שנש) דאָס דאַוונען

אַ סך, פֿון אַ סך מענטשן.

1960 " |...| דאָס יאָמערדיקע געדאַוון אין הייליקן

טאָג, ווי אויך די היץ פֿון די ברענענדיקע יום=

יום=כּיפּור=ליכט אין די זאַמדקאַסטנס". י.י. טרונק, פּאָר 68

צ׳ טאָג, IX/2.

3

ג ע ד א וו נ ט - 1. פֿאַר פֿון דאַוו(ע)נען.

|| גע‍דאַוונטער - אַדי, סובסטאַנטיווירט. 1. דער וואָס האָט שוין געדאַוונט.

1900 " פֿריילין, |...| פֿיליכט באַקומט מען ביי איך אַ ביסל וואַסער, ווייל איך בין נאָך ניט קיין געדאַוונטער". אַנ. די שרעקליכע נאַכט, ז' 6. א/3

2. (שנש) דער צו ווּעמען מע דאַוונט.

1968 " אונדזער טייערער, איינציקער גאָט,// דער געדאַוונטער און געבענטשטער |...|". גלאַטשטיין. פֿער 9, פּסח=נומער, ז' 12. ב/3

ג ע ד א ו ו ע ר ן - אוטוו. (דיאל) דזוו געדויערן.

1833 " |...| אונ חאטשי איר מאן בייזערט זעך אמאל אויף איר זאל זי ליידן, ווארום וויפל גידאווערט גאר זייך עס |...|". איבז ר' משה |...|, 2.

1851 " דרום זיי זאלן זיך מערן אייערע טעג |...| און די טעג פון אייערע קינדער |...| אזוי ווי די טעג וואס דער הימל טוט גידאווערן אויף דער ערד". חומש עברי=טייטש, דברים, יא - כא.

6 - 3ii (באַנייטער אַרכאַיזם) .ן= ,דאָס/דער - I גע דאַכט

1. דמיון, פֿאַנטאַזיע, עפּעס וואָס דאַכט זיך, להיפּוך,
צו //אַר.

1932 " דער פּעליעטאָן |...| דאַרף זיך באַזירן אויף
א קאָנקרעטן פֿאַקט, |...| מעג אפֿילו דער פֿאַקט 69
אונטערגעטראָגן ווערן אין דער פֿאַרעם פֿון אַ
קינסטלערישן **געדאַכט**". סטרעליץ, 2, 3.

1956 " |...| צורירן צו זיי וועלן זיך אויך די
טרייסטנדיקע ווערטער |...| אָפּגעווישט צווישן 38
געדאַכט און וואָר". מאַרקיש, 10, 215.

1966 " מיַין וואַכיק קינדעריש **געדאַכט** // געמאָלט
האָט זי אין שטוב |...|". האַלקין, 4, 235. 9

2. געדעכעניש, זכרון, דערמאָנונג(ען).

1939 " אז דער פֿירער איליטש איז געקומען צו זיך,
// געקומען צו זיך און צום פֿולן **געדאַכט**". פּרץ 42, 4
~~זב דאס געזאנג פון די פעלקער~~, ז' 14.

7-3.. "כ'האָב געבראַכט פֿאַר דיר אַ צווייגל קאַרשן, // 1939-1937

צײַטיק, צאַפּלדיק ווי מײַן **געדאַכט**". סוצקעווער, 3, 118. 30

1966 " בײַם ערשטן בליצלעכן פֿאַרטראַכט, // צי דאָס

קומט שפּעטער ערשט צו וועקן דײַן **געדאַכט**?". 34

האַלקין, 4, 36.

□ **גידאַכט/גדאַכט.**

3. געדאַנק, פֿאַרשטעלונג וועגן עפּעס.

1723 " אך גאט ווער העט גזעלט אויף אזו איין חורבן

טרכטין // אזו ווייט זיין ניט גיגנגין אונזרי 52

גדכטין". איין נייע קלאג ליד פון חורבן ק"ק וורמיישא.

1734 " וואש פאר אורזאכט מעהר שמערצין // אונד

מעלאנקאלישה **גדאכטן**, צווייא דיא זיך גרונדליך 29

הערצין // אונ' שטעץ איינר אויף דעם אנדרן טוט

טראכטן". לשון זהב, 1, 14.

8 – 3ג

ג ע ד אַ כ ט !! – 1. פֿאַר פֿון דאַכטן (זיך).

2. אַדי/אַדוו. וואָס איז אין (פֿון) דער פֿאַנטאַזיע, ניט רעאַל, ניט וואָר, וואָס איז גאָר אין געדאַנק, אויסגעטראַכט.

1943 " וויי צו אים! – האָט ער אַ פֿאַרצווייפֿלטער אין דעם געדאַכטן בריוו אויסגעשריגן |...|". קאַנק
דער נסתר, 5, 429.

1956 " |...| דאָס ליד פֿון אַ וואַנדלער מיט אויגן פֿאַרמאַכטע!// וואָס זינגט וועגן סודות נאָך קיין מאָל געדאַכטע". 64
אַלף כץ, ~~זש׳ צוקונפֿט~~ פֿון 169, נ׳ מאַי.

3. (עלט) דערמאָנט (פֿריער, אויבן, ווייטער), אָנגערופֿן, אויסגערעכנט.

1836 " אָבער דאָס באַנוצן פֿון די געדאַכטע מיטלען, זיינען ניט נאָר אומנוציג אָבער אַפֿט זייער שעדלעך" 27

9 — 3½

4. (עלט) ענלעך, לויטן אויסזען, גערואַטן (איך).

1869 " אַנקוקנדיק אים, איז ער גע<u>דאכט</u> איין אָפּגעבאַרעט

82 יידל, בלייך, גרוי ווי אַ טויב, פֿרום "שטיל".

<u>מענדעלע, 5.</u>

ם

<u>גידאכט.</u>

---- 3.

1626 " אויף דעם אויך וואש ווייטר <u>גידאכט</u> איז דא

110 איז זיך מיין הרץ דער שרעקן". <u>ס' המגיד, 1, איוב, לז–א.</u>

|1741?| " דיינע רייד וואלטין באוויליגט גיווארין

51 פאר דיא מלאכים וואס זי ווערין אן גירופין בנות

ירושלים וויא אובין <u>גידאכט</u>". <u>ס' שיח ספונים.</u>

....

<u>רעד</u>: לויטן אויסלייג איז די ציטאַטע אויסגעשריבן פון אַ שפּעטערדיקע אויסגאַבע, אָבער אויפן קאַרטל איז ניט קיין שום ביבליאָגראַפיע, חוץ דעם טיטל.

געדאַכט !!! / געדאַכטן - אוטוו. (עלט)

אימפּערפּעקטום=פֿאָרמעס פֿון דענקען אָדער געדענקען.

פּפּ געדוכט. 1. טראַכטן, אויסטראַכטן, מיינען,

[(איך) געדאַכט = (איך) האָב געטראַכט. (זיי) געדאַכטן

= (זיי) האָבן געטראַכט.]

1852 " דער מנהג איז זמרות צו זינגן, וואס אליהו

הנבה |=הנביא| ז"ל דרינן גידאַכט, איז ער ווערט 60

קומן די בשורה אן זאגן פין דר גאולה". ס' עץ חיים,4.

1872 " אַבער אדם דער גידאַכט ניט אזוי".

צאינה וראינה, 3. 68

גידאַכטן/גדהטן, פּפּ גידוכטן.

1. <----

... " בדא מלבו - ער גדהטא וון אימא זעלבר".

רייכלין, מלכים א', יב - לג. 13

1544 " זיא טרוגן אורים אונ׳ תומים דארום ליץ ער

דאר.// ער <u>גידוכט</u> איך גוט וראגן לעכט ווערד איך 116

גיוואר". <u>שמואל=בוך. פּערז (סטראפֿע?) 513</u>.

1686 " דא וואר עז דעם ווירט וואל גיפאלן //

אז ער האט גיהערט פון דען קעשטליכן דינגן // 73

ער <u>גידוכט</u> מעכט איכש נייערט דער צו ברינגן".

<u>ס׳ משלים, 1, מט - !!</u>.

1689 " און זיי <u>געדאכטן</u> אים צו טייטן".

<u>באר משה, בראשית, לז - 18</u>. 114

<u>באמ:</u> אויסלייג מאָדערניזירט אין קאַרטל.

1723 " |...| וויא זיא נון אויף קומן דא <u>גידאכטן</u>

זיא דז איז איין ביקס פול מיט סם המות". 113

<u>לב טוב, 2, 152/ד</u>.

ג ע ד אַ כ ט IV/געדאַכטן זיך - אוטור. (עלט)

אימפּערפּעקטום-פּארמעס פון דענקען/געדענקען זיך.

טראַכטן זיך, פאַרשטעלן זיך, דאַכטן זיך.

|ער געדאכט זיך = ער האט זיך געטראַכט. זיי געדאכטן זיך = זיי האבן זיך געטראַכט|.

1872 " זי |חוה| געדאכט זיך דאס איז גוט, דאס מיר ווערן זיין אז ווי די מלאכים". צאינה וראינה, 111
3, בראשית.

ם גידאכטן זיך/גדאכטן זיך.

1737 " ויאמר אל לבי - אונ' ער גידאכט זיך אין זיך זעלברט". מלמד שיח, 1, 8/I. 117

1743 " דען זיא גדאכטן זיך דש עש דורך דיא גאטליכי בשיקונג ווער גשעהן". שארית ישראל, 1, כד - II. 119

ג ע ד אַ כ ט ו ו ע ר ן - (עלט) דערמאָנט ווערן,

דערמאָנען זיך, פֿאָרברענגען, האָבן אין זינען.

רעד: געבן די פּאָזיציע צוזאַמען מיט דאַכטן?

1819? " מען זאל הייסן אונזרי לייט זאלין עס

109 אויסקויפן אונ' עס דאס בוך פרברענגין צו אלדיא

שווארצי יאהר, עס זאל זיין נאמין ניט געדאכט ווערדען

אויף דער וועלט". פּערל, 1, 3.

1832 " עש איז גיקומין א ציטרניש, דער טאג פון

108 ראש השנה וואש אין אים ווערן גידאכט אלי בשעפנישׂ".

מחזור 2 - 3, יג/ב.

1848 " אונ זאלין גידאכט ווערן צו גוטן פאר גאט

103 אזו ווי זיי זענין גידאכט גווארן אז זיי האבן

גיבלאזן מיט דיא טרומייטן בייא דיא קרבנות".

מחזור 4, יוצר ליום ראשון של סֻכות.

ניט געדאַכט זאָל ער (וואַר: זאָלסטו, זאָל זי, זאָלן זיי)
ווערן! – קללה, מיטן באַטײַט: אויפֿהערן צו זײַן,
פֿאַרשווינדן.

1913 – 1916 "דאָס האָט די קאַץ |...| זיך אַרײַנגעכאַפּט
אונטערן פּאַדפּיטשניק און ספּאַלאַשעט די עופֿות,
ניט געדאַכט זאָל זי ווערן". שלום=עליכם, 3ג, 177. 99

דײַן פֿוס זאָל בײַ מיר (וואַר: דאָ, דאָרט אַע) ניט געדאַכט
ווערן! – זאָלסט זיך ניט דערוועגן צו קומען
צו מיר, מע זאָל דיך מער דאָ ניט זען!

ס'זאָל קעגן נאַכט ניט געדאַכט ווערן – פּלעגט ווערן
געזאָגט ווען מע האָט דערציילט אין אָוונט/בײַ
נאַכט עפּעס אַ שרעקלעכע זאַך.

ניט דא געדאכט - רעדוצירט פון ניט דא זאל עס ווערן געדאכט - באטייט: הלוואי ס'זאל דא ניט געשען דאס אייגענע, געזאגט ווען מע דערמאנט עפעס א שלעכטע זאך וואס איז ערגעץ, מיט עמעצן געשען.

דאס זעלבע אין פארשיידענע וואריאציעס:

ניט פאר אייך (פאר ונדז) געדאכט, ניט היינט געדאכט, ניט פאר קיינעם געדאכט, ניט פאר קיין שום יידן געדאכט א"א.

1864 " אז דער מת, נישט פאר אייך געדאכט, נישט פאר קיין יידן געדאכט, ליגט מיר, שונא=ציון, אין דער ערד ". מענדעלע, 12, 23. קאנק

1935 " אפשר ביסטו א בעל=מום, נישט פאר קיין יידן געדאכט, א קאליקע?". י. י. זינגער, 5א, 162. 76

1968 " אין דיר אבער איז אריין א דיבוק, ניט דא געדאכט". גראדע, 7, 167. קאנק

נ׳ט אויך מיין מאס געדאכט - דזוו *נ׳ט פאר מיר געדאכט*

צו גוטן געדאכט (וואר: אלץ גוטן געדאכט); אלדאס גוטס

געדאכט) - געזאגט ווען מען רעדט וועגן עפּעס

א שלעכטער געשעעניש.

גידאכט ווערן.

1626 " שפּריכט דער הירט דאס שאף איז ווידר קירט |?|

106 גיוואַרן אונ׳ דער שטאל איז גיבויט גיוואַרן,

אונ׳ איך בין נ׳ט געדאכט גיוואַרן".

ס׳ המגיד 1, תהילים, ע - א.

1711 " אך ראש השנה איז שרה אונ׳ רחל אונ׳ חנה

107 גידאכט גיוואַרן דש זיא זאלן טראגן ווערן".

מנורת המאור, 1, קלד/ב.

16/1

גע -

ג ע ד אַ́ כ ט ע נ י ש ! - דאס, =ן. דזוו גערדאַכט !

|צאַניין וובּ|.

ם | געדאַכטעניש || ג ע ד א כ ט נ י ס - ----→

געדעכטעניש/געדעכעניש.

ג ע ד אָ ל ב ע ט - פֿאַר פֿון דאָלבען.

19 – גע

ג ע ד א מ ל ט – אדי/אדוו. בנב.

1885 " ואמר אביה של הנטבע שהבגדים הי' גרא טוך

122 והויזן הי' דער גרונט שווארץ געדאמלט |טעקסט:

געדאממעלט| מיט געלע דאמענס". פאנעט, 1, כט/3.

20

ם |געדאָנע| ג ד ו נ א - די. 1. געטומל, ליאַרעם,

מהומה. מה"ד Gedoene

... " ושאננך - אונ' דין גדונא, כמ' קול שאון,

125 ל' הומה". רייכלין, 8, מלכים ב', יט - כח.

128 ... " המולה - גדונא, ל' המון". דצוו, ירמיה, יא -טז.

2. ניגון.

132 ... " הגינה - דש גדונא, ל' ניגון". דצוו, יחזקאל, מב-יב.

ג ע ד אַ נ ק - דער, =ען. 1. פּראָצעס פֿון דענקען,
דערקענטעניש=פּראָצעס, דאָס טראַכטן, דאָס אורטלען.
% קאָנצענטרירן די געדאַנקען. די אַלע פּראָבלעמען
פֿאַרנעמען זײַן געדאַנק. דער געדאַנק אַרבעט אינטענסיוו
צו לייזן די אויפֿגאַבע. די געשעענישן גייען מיר
ניט אַרויס פֿון געדאַנק. דער טומל האָט איבערגעריסן
דעם לויף פֿון די געדאַנקען.

1888 " דאָרט אין קאָפּ בײַ איר |...| הייבט אָן
פּלוצעם צו טאָגן - עס האָט זיך אויפֿגעכאַפּט פּונעם 307/א
שלאָף דער יונגער שכל, מיט אים האָבן זיך אויך
גערירט געדאַנקען און זיך גענומען צום עסק:
אַלצדינג צו באַטראַכטן, צו פֿרעגן וואָס באַטײַט דאָס,
וואָס יענץ |...|". מענדעלע, 3, 181.

1912 " וויפֿל מיר זאָלן ניט בודק זײַן אין געדאַנק
די טבֿע פֿון דעם אַטאָם, וועלן מיר קיין מאָל אין 445
אים ניט געפֿינען דעם גרונד, וואָס זאָל אונדז מאַכן
אײַנזען די אַבסאָלוטע נויטווענדיקייט פֿון יענע
געזעצן". זשיטלאָווסקי, 3, 29.

1923 "וועך ער |דער מענטש| קוקט זיך אַרום, זעט
ער זיך אַרומגערינגלט פֿון אַן אייביקער שוואַרצער 167
חושכדיקער נאַכט, איך וועלכער נאָר זיין געדאַנק
לייכט זיך מיט אַן אייגן ליכט". גוטנבוים,1,109.

1959 " ער קלייבט ניט אָפּ דאָס וויכטיקסטע, ער
טיילט ניט אויס דאָס, וואָס עס האָט באַפֿרוכפּערט 369
זיין געדאַנק". ניגער, 9, 31.

2. רעזולטאַט פֿון דענקען – פֿאָרשטעלונג אָדער באַגריף
וועגן עפּעס, אויספֿיר, הנחה, אידעע, סענטענץ.
% נייער (אינטערעסאַנטער, ערנסטער, לאָגישער)געדאַנק.
קלוגע (טרעפֿלעכע) געדאַנקען. טיפֿע געדאַנקען עס מאַטערט דער געדאַנק
אַז מע וועט מוזן פֿאַרלאָזן דאָס לאַנד. עס באַהערשן
אים טרויעריקע געדאַנקען. ער פֿאָרמולירט דעם געדאַנק
אין איין זאַץ.

23.

1805 " דו |גאַט| האשט אוך בטאפּט אלי זייני כלים
דש איז זייני שלעכטי גדאנקין". בחינת עולם,2,לז-2. 393

1864 " ס'איז מיר אַריַין אַן אַפּיקורסישער געדאַנק
נישט צו באַניגענען זיך מיט דעם גלויבן אין דער 233
מאַמעס ווערטער, און איך בין ציקאַווע געווען אַליין
צו פּרוּוון ". מענדעלע, 14,12.

1891 " א טייך האט איר... - וויל איך אים אַוועקציַען
פּון די טרויעריקע געדאַנקען". פּרץ, 16, 75. 386

1912 " אַן אַלעגאָריע איז אַ גאַנצע, פּולע איבערזעצונג
פּון אַ וועלכן ס'איז געדאַנק אין דער שפּראַך פּון 252
בילדער". זשיטלאָווסקי, 1, 159.

1936 " ער האַט זיך ווידער ניט געגעבן קיין חשבון,
אַז דער געדאַנק איז ניט זיַינער, אַז ער האַט אים 310
געהערט פּון אַן אַנדערן". מ. אלטמאַן, 3, 52.

1964 " קיין איינער פּון דער קאַמאַנדע טראַכט נאָך
ניט וועגן אַרויפּציִען וואָס אויף דעם בלויזן קערפּער. 333

שוידערן מאַכט נאָר דער גערדאַנק צו באַרירן די הויט,
וואָס איז אַזוי פאַרשרפעט פון דער קראָפּעווע".
י. קאַפּלאַן, 1, 246.

3. סיסטעם פון געדאַנקען, קאָנצעפּציע, וועלטבאַנעם,
איבערצייגונגען. % דער השׂכּלה=געדאַנק האָט זיך גיך
פאַרשפרייט צווישן יידן אין מערב=אייראָפּע.
דער ציוניסטישער געדאַנק האָט פאַרכאַפּט אַ גרויסן טייל
פון דער יוגנט. זיי האַלטן זיך שטייף בײַ זייערע
געדאַנקען. פרייער (רעוואָלוציאָנערער) געדאַנק.

1887 " די וואָס לעבן ענג נישט נאָך זייערע געדאַנקען
נאָך, מוז זיי צום סוף איבערדריסיק ווערן זייער 219
איינפירונג". זאביעזענסקי, 1, 50.

1912 " גאַנץ להיפך צו מאַרקס' געדאַנקען האָט מען זיך
איינגעשמועסט, אַז זייער ראָלע אין דער געשיכטע איז 248
אַלע מאָל געווען זייער אַ קליינע". זשיטלאָווסקי, 3, 175.

1935 " זיי וועלן פון אַגרויסן נאַציאָנאַלן געדאַנק
מאַכן אַ שטיקל אָפּגעזעסן ברויט". הירשביין, 5, 68. 299

1959 " און אַזוי ווי די דיכטונג, איז אויך די קריטיק
|...| געווען די פירערין פון געזעלשאַפטלעכן געדאַנק, 294
די טריבונע פון פּאָליטישן קעמפּער, די בימה פאַר יעדן
פריידיקער". ניגער, 9, 314.

4. פּלאַן, פּראָיעקט, כוונה, ווילן, שטרעבונג. % דער
געדאַנק צו שאַפן אַ יידישע קולטור=געזעלשאַפט איז גיך
רעאַליזירט געוואָרן. אַלעמען איז געפעלן דער געדאַנק
צו מאַכן דעם שפּאַציר.

1878 " און קאָלומבוס, בשעת אים איז אַריין דער
געדאַנק צו אַנטדעקן אַמעריקע, האָט נעבעך שטאַרק 152
געליטן". מענדעלע, 16, 69.

1903 " ציִיטנוויִיז פֿלעגט אים איִינפֿאַלן אַ <u>געדאַנק</u>

אויסצולערנען נאָך אַ פּאָר דרשות, אָבער ברענגען זיִין 416

רעיון בפּועל איז אים זייער שווער געווען.

<u>א. רייזען, 3, 167</u>.

1936 " איך זיִין טאַטעשן קאָפּ האָט זיך שוין געבאָמבלט

אַ <u>געדאַנק</u> וועגן אַ תּכלית". <u>י.י. זינגער, 6, 69</u>. 399

1948 " דער עולם האָט אים |דעם פּלאַן| צו ערשט

אויפֿמערקזאַם אויסגעהערט און מיט הסכמה מיט די קעפּ קאנק

געשאָקלט: אוודאי... אַזאַ יאָר אויפֿן עולם, וואָס

פֿאַר אַ גוּוטער <u>געדאַנק</u> ס'איז און וואָס פֿאַר אַ גאָלדענע

נוצן מען קאָן פֿון אים אַהויסציִען". <u>דער נסתר, 6, 280</u>.

5. באַטיִיט, מיין, זינען. % גערעדט האָט ער דווקא

אַ סך, אָבער איך האָב ניט געכאַפּט דעם <u>געדאַנק</u>

פֿון די רייד.

1864 " איך האָב דעם דאַזיקן שמועס געהערט אין גאַנצן פֿאַרשטאַנען, דאָס הייסט נישט דעם גערעדטן, דעם פּשט דערפֿון, דאָס איז געווען נישט פֿאַר מײַן מוח". קאָנק

מענדעלע, 6, 49.

1975 " מ'מעג דען טאָן אַזאַ זאַך? |...| – מסתמא מעג מען |...| – וואָס איז דער גערעדטן דערפֿון, האָ?". קאָנק

באַשעוויס, 6, 119.

|| גערעדטל/גערעדטעלע – דאָס. =עך. פֿקפֿ פֿון גערעדט (געניצט נאָר איראָניש אָדער פּעיאָראַטיוו).

1939 "|...| איז מערעך דורכגעלאָפֿן אַ בײַזער גערעדטל".

שניאור, 4, 138. 491

1944 " אין איר באנומענעם קאפ האט איר געעקבערט
איין פארצווייפלט גערדאנקעלע". שניאור, 8, 75. 493

געדאנקענווייז – אדוו. (רעג? פד?) לויטן זכרון,
פון זכרון (ניט פון א רשימה).

....

רעד: ניט זיכער אין אויסטייטש, כאטש דאס איז,
דאכט זיך, דער איינציק מיגלעכער אין דעם
קאנטעקסט פון דער וויטערדיקער ציטאטע).

....

1970 " די געראטעוועטע זיינען געגאנגען גערדאנקענווייז
פון הויז צו הויז און האבן אויסגעשריגן אלע נעמען 541
פון די, וואס האבן זיך ליידער נישט געראטעוועט".
ל. פיוולאוויטש, יזב זלאטשעוו, ז' 417.

גע'דאַנקעניש – דאָס, בא. (שנש, איר?) דאָס גענקען.

1958 " אַ דיכטעניש אָן ווערטער, // אַ דאַכטעניש

דערהערט ער, // וואָס רופֿט פֿון יענער זייַט געדאַנקעניש". 545

אלף כּץ, דש' אידישער קעמפּער, IX/26.

<table><tr><td>

רעד: ספֿק צי מע דאַרף געבן דאָס וואָרט, ס'איז

אַ טיפּישער עפּעמעריזם...

</td></tr></table>

גע'דאַנקענלאָז – אַדי/אַדוו. (דטשמ) אָן געדאַנקען,

ליידיק פֿון געדאַנקען. % דאָס בוך איז אין גאַנצן

געדאַנקענלאָז.

גע'דאַנקענלאָזיקייט – די, בא. (דטשמ) אייגנשאַפֿט אָדער

מצב פֿון זייַן אָן געדאַנקען. % די רעדעס זייַנע

צייכענען זיך אויס מיט זייער געדאַנקענלאָזיקייט –

ער רעדט אַ סך און זאָגט גאָרניט.

געדאנקען=אויסבייט - דער, =ן. דאָס קעגנזייטיקע טיילן זיך מיט אידעען, דאָס איבערגעבן עמעצן מינדלעך אָדער שריפֿטלעך אַ צאָל אידעען און אויסהערן יענעמס. o

% אויפֿן קאָנגרעס איז געווען אַ שעפֿערישער געדאנקען=אויסבייט צווישן די דעלעגאַטן וועגן עניין עליה.

געדאַנקען=אויסטויש - דער, =ן. דזוו געדאַנקען=אויסבייט.

% די דאָקטוירים האָבן פֿאַר דער אָפּעראַציע געהאַט א קורצן געדאנקען=אויסטויש וועגן מצב פֿון חולה.

געדאנקען=איבערגאַב - דער, =ן. | סטוטש 616 | . טעלעפּאַטיע.

געדאנקען=איבערטראַג - דער, =ן. | סטוטש 616 | קזוו דפּוו.

<u>געדאַנקען=אַסאָציאַציע</u> – <u>די, =ס.</u> פֿאַרבינדונג פֿון
געדאַנקען דורך אַן אינהאַלטלעך מאָטיווירטער שייכות.
% ווען דער באַגריף 'קאַלט' רופֿט אַרויס דעם באַגריף
'וואַרעם', האָבן מיר אַ <u>געדאַנקען=אַסאָציאַציע</u>
דורך קעגנשטעלונג.

<u>געדאַנקען=גאַנג</u> – <u>דער, בא.</u> אויפֿן פֿון דענקען, פֿון
המשכדיקן צונויפֿשטעל פֿון געדאַנקען. % לאָגישער
<u>געדאַנקען=גאַנג</u>.

1965 " עס פֿילט זיך שטאַרק דעם מחברס סכאָלאַסטישער
<u>געדאַנקען=גאַנג</u> |...| בעתן אַנאַליזירן פּאָליטישע 540
סיטואַציעס, וואָס פֿירט אַלס פֿעל=יוצא נאָר צו
סאָפֿיסטיק און צו מאַכן בויך=סבֿרות".
פֿער 107
<u>זב ~~ליטע 2~~, 46</u>.

<u>געדאַנקען=וועלט</u> – <u>די, =ן.</u> סיסטעם פֿון באַגריפֿן,
אופֿן פֿון דענקען. % די כינעזישע <u>געדאַנקען=וועלט</u>
איז גאָר אַנדערש פֿון דער אייראָפּעיִשער.

<u>געדאַנקען=לויף</u> – <u>דער, בא.</u> |<u>סטוטש</u> 309|. <u>דזוו</u>
<u>געדאַנקען=גאַנג</u>.

געדאַנקען=לייענער - דער, =ס. |וועב...| =לייענערין/קע.

דער וואָס קען לייענען פרעמדע געדאַנקען.

געדאַנקען=פאַרבינדונג - די, =ען. 1. דזוו געדאַנקען=

אַסאָציאַציע.

2. דאָס בינדן איין געדאַנק מיטן אַנדערן. % דער רעדנער

צייכנט זיך אויס מיט אַ לאָגישער געדאַנקען=פאַרבינדונג,

און ס'איז גרינג אים צו פאַרשטיין.

געדאַנקען=פרייהייט - די, בא. דאָס קענען אַרויסברענגען

מינדלעך אָדער שריפטלעך אידעען און מיינונגען,

די מיגלעכקייט פון אומגעשטערטן אויסלעבן זיך

(רעליגיעז, פּאָליטיש) יעדער לויט זיינע אידעען.

1919 " ווערט אָבער מיין נאַציאָנליזם באַגרינדעט אויף

מיין שפּראַך,|...| איז יעמאָלט באַגרענעץ איך נישט

קיינעמס געדאַנקען=פרייהייט". זשיטלאָווסקי, 8, 227.

479

געדאַנקען=קייט - די, =ן. |אוווו| . געדאַנקען=אַסאָציאַציע |?|.

12

33 - 3½

גערדאַנקענרײַך - אַדי/אַדוו. |סטוטש 309|. וואָס האָט אַ סך (אָדער טיפֿע, אינטערעסאַנטע) געדאַנקען.

% מיר האָבן געהערט אַ געדאַנקענרײַכן רעפֿעראַט וועגן פּרצן.

גרונטגעדאַנק - דער, =ען. וויכטיקסטער, פֿירנדיקער געדאַנק פֿון אַ ווערק, פֿון אַ טעאָריע אַע.

% גרונטגעדאַנק פֿון בוך.

1912 " איך איר שלומערט שוין דער גרונטגעדאַנק פֿון מאַרקס' בליק אויף דעם מהות פֿון דער אַרבעט". זשיטלאָווסקי, 2, 157. 302

הויפּטגעדאַנק - דער, =ען. דזוו דפּוו.

ד) <u>פרייִער געדאנק</u> - ניט=רעליגיעזער וועלטבאנעם.

1966 " שעלי |...| האט די 16=יעריקע האריעט |...|

איבערגעקערט צום <u>פרייִען געדאנק</u>". <u>י. גאלדקארן</u>, 225

<u>~~דש' אונדזער צייט~~, נ' 1.</u>

א) <u>שווערע געדאנקען</u> - טרויעריקע, דערדריקנדיקע.

1930 " די ווארטסט אומהיימלעך און געשפאנט, מיט

<u>שווערע געדאנקען</u>, וואס לויערן ווי געשפענצטער". 300

<u>איינהארן, 7, 19.</u>

ב) <u>איין געדאנק (זיין)</u> - איינשטימיק איינמוטיק, האבן

די זעלבע מיינונג. % ביידע חברים <u>זיינען איין</u>

<u>געדאנק</u>.

<u>פון (מיין) געדאנק/געדאנקען</u> - אליין באטראכט, אריגינעל,

ניט געלייענט ערגעץ.

1892 " איר מיינט |...|, אַז איך רייד עס פֿון

מײַנע געדאַנקען, נײַן, איך זאָג, ווי מע זאָגט, 429

פֿון בלאַט". בודזאַהן, 21,1.

אַן געדאַנקען (זײַן, בלײַבן, ליגן) – אָן באַוווסטזײַן,

אין חלשות.

1896 " ער איז געלעגן דרײַ טאָג אָן געדאַנקען,

גערעדט |...| פֿאַר פֿײַער און פֿאַר וואַסער, ביז ער 234

האָט די נשמה אָפּגעגעבן". בינשטאָק, 1, 44.

בײַ די געדאַנקען (זײַן) – 1. בײַם פֿולן באַוווסטזײַן,

ניט אין חלשות, ניט אין שלאָף.

1888 " אַ קלײנער טײל ײדן זענען מיט דעם באַגין

אויפֿגעשטאַנען לערנען. צווישן זײ אַזעלכע, וואָס די קאנק

אויגן נאָך פֿאַרשלאָפֿן, נישט רעכט בײַ די געדאַנקען".

מענדעלע, 3, 187.

2. מיושבֿדיק, בײַם קלאָרן זינען, ניט משוגע.

1968 "ביסט ניט בײַ די געדאַנקען, ראַניע, |...|
האָסט אַ מאַן און ביסט אַ מאַמע פֿון קלײנע קינדער, קאנק
האָסטו זיך אַרײַנגענומען אַ משוגעת אין קאָפּ".
גראַדע, 7, 166.

בײַ אַלע (וואָר: בײַ די קלאָרע) געדאַנקען – ניט משוגע,
בײַם קלאָרן זינען.

1907 "צי איר זענט משוגע, צי חסר=דעה, |...| צי
ניט בײַ אַלע געדאַנקען?". שלום-עליכם, ש א, 69

1975 "|...| מאיר טומטום איז בײַ די קלאָרע געדאַנקען".
באַשעוויס, 6, 136. קאנק

אין געדאַנק – ניט אַרויסזאָגנדיק, ניט אַרויסברענגענדיק
אין ווערטער.

1969

"...|...| זיך דערמאָנט, אַז אַזוי שמייכלט נאָר

איציק=ברוך, און געענטפערט אין געדאַנק: אַזוי, קאַנק

געוויס אַזוי". בערגעלסאָן, 1, 76.

1968 "ער האָט אָן אויפהער געזידלט אין געדאַנק

ר' צמחס ווייב". גראַדע, 7, 391. קאַנק

פון געדאַנק (רעדן, זאָגן, דעקלאַמירן) – פון אויסנווייניק,

ניט געלייענט פון אַ בוך. % די דעקלאַמאַציע האָט

דער תלמיד געזאָגט פון געדאַנק און ניט געמאַכט

קיין איין טעות.

(אויפבליצן), ס'בליצט אויף אַ געדאַנק – ←---

בליצן.

אויפגיין אויפן געדאַנק/אויף די געדאַנקען – (עלט)

ארויפגיין

דזוו אַ[illegible] אויפן געדאַנק.

1865 " און עס זאָל ניט אויפֿגיין אויף מײַן געדאַנק

207 |טעקסט: גידאַנקען| (ח"ו) ספּיקות וואָס מאַכן מיך

אומרויִק". איבן ר' ישראל ממינסק, 1, 66.

אויפֿגעבן א געדאַנק – פֿירלייגן, פֿאָרשלאָגן, עמעצן א

פּלאַן, אַן אידעע.

1948 " דעמאָלט האָט ער זיך אויך דערמאָנט, אַז דער

קאנק וואָס האָט אים אויפֿגעגעבן דעם געדאַנק, איז ניט

איינער". דער נסתר, 6, 26.

(אויפֿכאַפּן זיך) ס'כאַפּט זיך אויף [אים] מיר, איר)

א געדאַנק –

1888 "עס באַפּן זיך ביי איר אויף נײַע געדאַנקען,

קאנק פֿרישע געפֿילן". מענדעלע, 3, 188.

(**אויפקומען**) **ס'קומט אויף** (**אים, מיר, איר**) **א גערדאנק** –

1. מע הייבט אָן טראַכן וועגן אַ באַשטימטער קאָנקרעטער זאַך, עס שאַפט זיך אַ באַגריף, אַן אידעע וועגן עפּעס, מע דערמאָנט זיך אין עפּעס.

1948 " ער האָט זיך פֿאַרגעשטעלט, ווי צווישן אַלע איבעריקע געדאַנקען משה מאשבערס, **קומט** אים איצט געוויס **אויף דער געדאנק** וועגן צאַלי דערבאַרעמדיקער". **דער נסתר, 6, 48.**

אויפקומען אין (אויפן) געדאַנק – דזוו דפוו.

1957 " צי דען **וועט אויפקומען אין** דיין **געדאַנק** אַז עס איז פֿאַראַן |...|, וואָס מע דאַרף באַוואָרענען אַזוי ווייט?". **איבן |ווער?|, ליקוטי אמרים, 1, 314.**

(אויפשיינען) ס'שיינט אויף א/דער געדאנק

בליצן/אויפבליצן.

(איבערגיין) ס'גייט (אים, איר, מיר) איבער א געדאנק

מע הייבט אן טראכטן וועגן עפּעס, אָבער ניט

אָפּשטעלנדיק זיך לענגער אויף דעם, ניט קאָנקרעטי־

זירנדיק מער דעם ענין.

" און מיר הייבט אָן איבערגיין א געדאנק: 1914

אשפּר טאַקע יאָגט מען זיך נאָך אונדז?". 189

שלום=עליכם, 9ב, 15.

איבערטראַגן זיך / אריבערטראַגן זיך מיט / אין

די געדאַנקען – פֿילן זיך צו זיין אין אַן אנדער

אָרט, צייט.

40/1

... " גיי פֿאַרשפּאַר זיך, לערן און טראַג זיך זיך

איבער מיט אַלע געדאַנקען |...| איך אַזאַ צייט, 257

איך אַזאַ אַרט, גאַנץ ווייט און פֿרעמד פֿון דיר".

מענדעלע, 8ב, 75.

אײַנזינקען אין (מיט) געדאַנקען – דזוו פֿאַרזינקען אין

אין געדאַנקען.

1970 " אזוי בין איך אײַנגעזונקען מיט די געדאַנקען

איך א טיפֿן אפּגרונט!" י. באגדאן, יזב זלאטשעוו, ז' 363. 149

(אײַנפֿאַלן) ס'פֿאַלט (אים, מיר) אײַן א געדאַנק –

מע הייבט אָן טראַכטן (ס'רוב געמיינט פּלוצעם,

אומגעריכט וועגן עפּעס קאָנקרעט, מע מאַכט אָן אויספּיר,

מע פֿאַרמולירט אַן אידעע, באַגריף אַע.

... " עס פֿאַלט אים גאר קיין געדאַנק ניט אײַן,

אַז דער בײַטל איז גאר ליידיק". מענדעלע, 27, 29. 457

1908 " דעם פּאָעט איז איינגעפאלן אַ געדאַנק, אַז אונדזער פאָלקס=ליטעראַטור פעלט נאָר איין זאַך - פּאַבלען". 394

שלום=עליכם, 26, 177.

אָפּיאָגן די געדאַנקען - דזוו פּאַרטרייבן די געדאַנקען.

1967 " ער וויל אָפּיאָגן די געדאַנקען, וואָס פּלאָנטערן זיך אַריין אין זיין ברכת=המזון". גראַדע, ~~צ' טמז~~, VI/16. 336

(כשר 69)

(אָפּירקומען) ס'קומט (אים, מיר) אָפּיר אַ געדאַנק - דזוו אויפקומען (אַ געדאַנק).

1888 " עס קומט אים אָפּיר באַלד טאַקע אויפן געדאַנק משהלע". מענדעלע, 3, 164. קאַנק

אָפּווענדן (וואָר: אָפּקערן) דעם געדאַנק - באַמיען זיך ניט צו טראַכטן אָדער גורם זיין דאָס ניט טראַכטן וועגן עפּעס.

1957 " און אז ער ווענדט אפּ זיין געדאַנק דערפֿון

192 |פֿון מחשבֿות=זרות|, איז ער מקיים דעם לאו |...|,

גיט מען אים שכר, גלייך ווי ער וואָלט טאָן אַ מצווה".

איבן |ווער|, ליקוטי אמרים, ז' 66/132.

אפּקערן דעם געדאַנק - דזוור דפוו.

1957 " כאַטש זיי |די מחשבֿות זרות| פֿאַלן אים אַריין

135 |...|, קערט ער אַפּ זיין געדאַנק דערפֿון". דצוו, ז' 66/132.

אַראָפּ(גיין) פֿון די געדאַנקען - פֿאַרלירן דעם קלאָרן

זינען, משוגע ווערן. % דאָס אומגליק האָט אויף

אים שרעקלעך געווירקט, און ער איז נעבעך,

אַראָפּ פֿון די געדאַנקען.

(אַרויס) ס'איז (אים, מיר, איר) אַרויס פֿון געדאַנק –

ער האָט פֿאַרגעסן. % ער האָט זיך פֿאַרלייענט, און
ס'איז אים אַרויס פֿון געדאַנק, אַז ער דאַרף זיך טרעפֿן
מיטן חבֿר.

אַרויסלאָזן פֿון געדאַנק – דזוו דפֿוו.

1948 " מ'האָט, מחמת דער קאָפּ איז דערשלאָגן, דאָס גלייך
פֿון געדאַנק אַרויסגעלאָזט ". דער נסתר, 6, 113. קאַנק

אַרויסברענגען אַ געדאַנק – אַרויסזאָגן, אויסדריקן,
פֿאָרמולירן אַן אידעע.

1943 " האָט ער זיך מיט אַ האַלב שוין געליימטער צונג
פֿאַרפּלאָנטערט און האָט נאָר פֿאַרענדיקן געקאָנט מיט קאַנק
אַ שטיל אומזיניק כיכיקעריי, |...| מחמת ניט קאָנענדיק
דאָס לעצטע וואָרט, דעם לעצטן געדאַנק אַרויסברענגען".
דער נסתר, 5, 259.

ארויסברענגען פון די געדאנקען – איבעררייסן דאס טראכטן, שטערן צו טראכטן, אפווענדן פון טראכטן וועגן עפעס.

1888 " א קלאפ אין דעם פאדער=חדר ברענגט ארויס רפאלן פון זיינע געדאנקען". מענדעלע, 3, 222. קאנק

ארויסשלאגן פון די געדאנקען – דזוו דפוו.

1943 " ער האט פריער געהאט געפרווט א ביסל שמועסן וועגן זייטיקע ענינים, כדי מעגלעך אים פון די געדאנקען ארויסשלאגן". דער נסתר, 5, 403. קאנק

ארויסשלאגן זיך פון די געדאנקען – 1. פארלירן די קאנצענטראציע אין טראכטן, ניט קענען ווייטער טראכטן וועגן דעם אייגענעם.

1864 " אין שטיבל הייבט זיך אָן צו רירן, און איך

שלאָג מיך ארויס פֿון די געדאַנקען". מענדעלע, 79. קאנק

2. אויפֿהערן (אויף גוואַלט) אין גאַנצן צו טראַכטן וועגן עפּעס, פֿאַרגעסן. % פֿון דיין חלום צו פֿאַרן וועט גאַרנישט ווערן, דאַרפֿסט זיך עס ארויסשלאָגן פֿון די געדאַנקען.

1864 " און מיר איז ארויף אויפֿן געדאַנק דער מחותן!

אפֿשר טשאַטעוועט אויף מיר דער מחותן". מענדעלע, 6.12. קאנק

ארויפֿברענגען (וואַר: ארויפֿפֿירן) אויפֿן געדאַנק – גורם זיין דאָס טראַכטן וועגן אַ באַשטימטן עניין, ארויסרופֿן אַ באַשטימטע אידעע, פֿאַרשטעלונג, באַגריף ביי עמעצן.

1943 " ער האָט אויף די ביימער מיט די שוין האַלב
פֿאַרגעלטע בלעטער געקוקט, וועלכע האָבן אים אויפֿן קאנק
טרויעריקן געדאַנק אַרויפֿגעבראַכט |...|".
דער נסתר, 5, 309.

אַרויפֿגיין אויפֿן געדאַנק – דזוו אַרויפֿקומען אויפֿן געדאַנק.

1892 " אַז ער גייט מיר אויף מיינע געדאַנקען אַרויף,
קערט זיך מיר איבער די [דער] מאַרך אין מיין קאָפּ". 258
בודזאהן, 1, 58.

אַרויפֿפֿירן אויף אַ געדאַנק (וואַר: אויף די געדאַנקען) –
דזוו אַרויפֿברענגען אויף אַ געדאַנק.

1881 " זיין פֿעסטער באַשלוס זיינע עלטערן צו העלפֿן
האָט אים אויף די געדאַנקען אַרויפֿגעפֿירט". 309
יה"ל, 1, 17.

ארויפקומען אויפן געדאנק – אנהייבן טראכטן וועגן א
באשטימטער זאך. דערמאנען זיך אין עפעס.

1887 " אנזעצן? |...| דאס קומט מיר גארניט ארויף
אויף דעם געדאנק |טעקסט: געדאנקען|". 356
דיק, 97, 10.

ארומטראגן זיך מיט א געדאנק – טראכטן כסדר, א סך
וועגן א געוויסן ענין, פלאנעווען, פארטראכטן א
פלאן.

1946 " דער זיידע האט זיך ארומגעטראגן מיטן געדאנק
צו מאכן א גרויסע פישצוכט און פארלייגן סטאוועס". קאנק
י.י. טרונק, 4, 285.

אריבערטראגן זיך מיט (אין) די געדאנקען – דזוו
איבערטראגן זיך מיט די געדאנקען.

(אריין) א/דער געדאנק – ס'איז (אים, מיר, איר) אריין א געדאנק – דזוו ס'איז אריין געקומען א געדאנק.

1864 " פּלוצעם איז מיר, ווי א בליץ אריין דער געדאנק זיך שטעלן פאַר אַ משרתל ביַים דאָקטאָר שטיינהערץ!". קאנק

מענדעלע, 12, 62.

(ארייַנבליצן) ס'בליצט אריין א געדאנק – דזוו (בליצן) ס'גיט א בליץ א געדאנק.

1961 " אים האָט אויך אריינגעבליצט א געדאנק, אַז ער זאָל איידער וואס איידער ווען אַריַינלויפן 163 צו זיַין טאָכטער". העפּטערמאַן, צ' פאר 155, 8/X.

אריינגעבן א געדאנק – דזוו אויפגעבן א געדאנק.

ארייננעמען זיך א געדאנק/אין די געדאנקען – איינרעדן
זיך עפּעס, איינשפּארן זיך אויף עפּעס, שטאַרק שטרעבן
צו עפּעס. % ער **האט זיך אריינגענומען אין די געדאנקען**,
דווקא אַ שטוב מיט אַ גאָרטן, מיט ברוכטביימער.

(**בליצן**) **ס'טוט א בליץ א געדאנק** – ס'קומט פּלוצעם,
אומגעריכט אַ געדאַנק, וואָס באַלייכט די פּראָבלעם.

1923 " **א געדאנק האט אין קאפּ א בליץ געטאָן:**
צוריק!". זאק. 1, 262. 365

ברענגען אויף די געדאנקען – אָנהייבן צו טראַכטן
(ס'רוב געניצט אין נעגאַטיוון זאַץ). % דו זאָלסט
אים גאָר ניט **ברענגען אויף די געדאנקען** דיין פּלאַן,
ווייל ער וועט אין כּעס ווערן.

1866 " איר האָט מיר דערציילט, אַז ביי ייִדן קען
אויך זיין ליבע, זאָנסט |=אַניט| וואָלט איך 343
קיין מאָל ניט געוואַגט עס אויף די געדאַנקען צו ברענגען". 343
פּער 177
~~צ' קם~~, נ' 47, ז' 721.

(דורכגיין) ס'גייט דורך (אים, איר, מיר) א געדאַנק –
ס'קומט אַ געדאַנק און פֿאַרשווינדט, מע שטעלט זיך ניט
אָפּ לענגער צו טראַכטן דערפֿון.

1948 " קוקנדיק אויף גיטעלען, פֿלעגט אַ מאָל מלפּה=ריוועז
דורכגיין אַ געדאַנק פֿון קליינלעכער קנאה |...|". קאנק
דער נסתר, 6, 293.

(דורכדרינגען) ס'דרינגט דורך אַ געדאַנק – מע ווערט
שטאַרק פֿאַראינטערעסירט (באַווירקט, באַאיינדרוקט)
מיט דעם ענין וועגן וועלכן מע טראַכט.

1968 " דורכגעדרונגען מיטן געדאַנק, אַז ער לעבט אויף
דער וועלט דורך די חסדי=הבורא כדי צו לערנען קאנק
תורה לשמה |...|". גראַדע, 7, 131.

51 (דורכלויפֿן/דורכפֿליִען) ס'לויפֿט דורך/ס'פֿליט דורך א

געדאַנק – דזוו ס'גייט דורך א געדאַנק, אָבער

עמפּאַטישער וועגן דער גיכקייט, פּלוצעמדיקייט.

1943 " און אַ געדאַנק איז אים דערביי דורכגעלאָפֿן, אַז דאָס אַלץ

א געדאַנק: נייע צרות!". ~~גראַדע, 7, 375.~~ קאַנק

[...] " ... דער נסתר, 5, 361.

(דורכנעמען) ס'נעמט דורך |...| – דזוו ס'דרינגט

דורך |...|.

האָבן אויפֿן/אין געדאַנק – 1. האָבן בדעה, האָבן די

כוונה. % זיי האָבן אויפֿן געדאַנק צו רעמאָנטירן

די דירה, אָבער מע מוז עס דערווייל אָפּלייגן.

1920 " איך באַשולדיק נישט ספּעציעל די אינערלעכע

טענדענצן פֿון דער פֿרוי און האָב אויך נישט אין 461

געדאַנק עס אָנצוהענגען אויף די פּלייצעס פֿון גלות,

ווו אונדזער לעבן געפֿינט זיך אין ספּעציעלער

באַדריקונג און, זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אויך די פֿרוי".

~~זב פֿון פּוילן, ז' 129.~~

2. האָבן אין זינען, געדענקען. % אז די וועסט זײַן אין מאַרק, זאָלסטו אויך האָבן אין געדאַנק צו קויפֿן גרינוואַרג.

ליגן זיך אויפֿן געדאַנק – זײַן שׂכלדיק, לאָגיש, מע קאָן עס אָננעמען, מסכּים זײַן דערמיט.
% דײַן פּלאַן ליגט זיך מיר אויפֿן געדאַנק, אָבער מע דאַרף נאָך דורכטראַכטן געוויסע פּרטים.
עס ליגט זיך ניט אויפֿן געדאַנק, אַז ער זאָל האָבן געטאָן אַזאַ עוולה, מע קען אים פֿאַר אַן אָרנטלעכן מענטשן.

(מאטערן) ס'מאטערט (מיך, אים, זי) דער געדאנק -
אינטענסיוו און לאַנג טראַכטן וועגן אַ געוויסן ענין.
% ס'מאַטערט אים דער געדאַנק, אַז ער וועט ניט קריגן
קיין פּאַסיקע אַרבעט.

נעמען אויפן געדאַנק - אָנהייבן טראַכטן וועגן עפּעס
קאָנקרעט, נעמען אין באַטראַכט, אָננעמען.

1948 " האָט זי |גיטעלע| נאָכגעלאָזט, נאָכגעגעבן, און
די זאַך, וואָס איז איר ערשט אַזוי פּרעמד געווען און
אוממעגלעך אויפן געדאַנק צו נעמען - גלייך נאָך שבעה
|...| גאָר ריידן וועגן חתונה - איז איצט |...|
ביי איר רעכט געוואָרן". דער נסתר, 6, 129.

קאָנק

(עקבערן) ס'עקבערט דער געדאַנק - דזוו (מאַטערן)
ס'מאַטערט דער געדאַנק.

1948 " כאָטש ער האָט געוווּסט, אַז חלום בלײַבט חלום,

דאָך האָט אים דער געדאַנק געעקבערט". דער נסתר, 26,6. קאַנק

פֿאַלן אויף אַ געדאַנק – געפֿינען אַ באַשייד צו אַ געוויסער פּראָבלעם, דערטראַכטן זיך צו אַן אויספֿיר, לייזונג (אָפֿט געמיינט – פּלוצעם, אומגעריכט), האָבן אַ גוטן אײַנפֿאַל.

[29/8 ?]

1935 " די מומע נעכע איז פּלוצלונג ווידער געפֿאַלן

אויף אַן אומגעריכטן געדאַנק...". מ. קולבאַק, 74. קאַנק

1943 " איידער, הייסטעס, נאָך פֿרעמדע האָבן זיך דערצו

דערטראַכט, זײַנען שוין אייגענע קינדער אויפֿן געדאַנק קאַנק

געפֿאַלן". דער נסתר, 5, 333.

פֿאַרזינקען אין געדאַנקען – אינטענסיוו און לאַנג טראַכטן וועגן עפּעס, ניט באַמערקנדיק וואָס אַרום טוט זיך.

1968 " געגאַנגען איז ער פּאַמעלעך, ווי פֿאַרזונקען אין
געדאַנקען". גראַדע, 7, 53. קאנק

פֿאַרטיפֿן זיך אין געדאַנקען – דזוו דפּוו, ס׳רוב געניצט
אין דער פֿאָרמע פֿון פּאַרטיציפּישן אדווערב:
פֿאַרטיפֿט אין די געדאַנקען".

1888 " דאָס |...| האט מיט דער צײַט אויף הערשעלען
געווירקט אַרײַנצולאָזן זיך |...| אינעווייניק קאנק
אין זיך, אַלץ טראַכטן און פֿאַרטיפֿט זײַן אין זײַנע
געדאַנקען". מענדעלע, 3, 117.

פֿאַרטרייבן דעם געדאַנק/די געדאַנקען – באַמיִען זיך ניט
צו טראַכטן וועגן א געוויסן ענין, אויפהערן צו
טראַכטן.

... " איך האָב זיך אויפגעהויבן און בין צוגעגאַנגען
נענטער צו דער חברה, כדי צו פֿאַרטרייבן די שווערע 203
געדאַנקען". מענדעלע, 21, 17.

1943 " אַ סבֿרא, לויזי? - האָט ער זיך תּיכּף נאָכן
אויפֿכאַפּן אַ טראַכט געטאָן. - ניין, - האָט ער דעם קאַנק
געדאַנק פֿאַרטריבן". דער נסתר, 5, 74.

פֿאַריאָגן דעם געדאַנק/די געדאַנקען - דזוו דפֿוו. -

פֿאַרשלאָגן די געדאַנקען - שטערן צו טראַכטן, גורם זײַן דאָס איבעררײַסן צו טראַכטן, צעטומלען אין מיטן טראַכטן. % די קינדער טומלען און פֿאַרשלאָגן מיר מײַנע געדאַנקען.

1948 " דאָס איז זי אַלץ גנעסיען אַזוי שטרענג אָנגעפֿאַלן-ערשטנס, כּדי יענער די געדאַנקען צו פֿאַרשלאָגן".
דער נסתר, 6,130.

צולייגן דעם געדאנק - באמיען זיך צו פארשטיין,
אריינטראכטן זיך, אכט לייגן, זיין אויפמערקזאם.
% מע דארף גוט צולייגן דעם געדאנק צו באנעמען דעם תוך
פון דעם ספר.

צונויפנעמען די געדאנקען - קאנצענטרירן זיך אין
טראכטן. ר % ער האט בשום אופן ניט געקאנט
צונויפנעמען די געדאנקען און געפינען דעם טעות
אין חשבון.

צעמישן די געדאנקען - פארטומלען, שטערן צו טראכטן, דורך
אדער דורך איבעררייסן ביים אויסדריקן זיך.
% מע האט אים עטלעכע מאל איבערגעריסן אין מיטן
דער רעדע און אין גאנצן צעמישט זיינע געדאנקען.

1968 " קומט אן דער שטן מיט בייזוויל און שפאט,//
און נעמט און צעמישט די געדאנקען".
מאניק, 3, 114.

צעשלאָגן די געדאַנקען - דזוו פֿאַרשלאָגן די געדאַנקען.

1888 " זי צעשלאָגט מיר אַלע מײַנע געדאַנקען מיט

איר איצטיקער אויפֿפֿירונג". מענדעלע, 2, קאַנק547220. 381

קומען אויפֿן געדאַנק - 1. אָנהייבן טראַכטן קאָנקרעט

וועגן אַ געוויסן ענין, קריגן אַ באַגריף, אַ פֿאָרשטעלונג,

אידעע וועגן עפּעס.

1968 " זײַן בעל=הביתטע, אַן אלמנה, האָט געהאַט אַ

שטוב מיט טעכטער. איז איר געקומען אויפֿן געדאַנק,

אַז אויך זי איז ווערט בײַ גאָט אַן איידעם אַ

לערנער". גראַדע, 7, 283.

2. דערמאָנען זיך אין עפּעס, אַרויסרופֿן פֿון זכרון.

1888 "גם צפור מצאה בית", אויף דאָס פייגעלע

קאנק געפינט איר היי־זל, – קומט ר' אברהמען אויפן געדאַנק

דער געוויסער פסוק אין תהילים". מענדעלע, 3, 135.

קומען צו די געדאַנקען – 1. קומען צום באַוווּסטזיין

(נאָך חלשות).

1889 " ר' חיים איז אַקעגן טאָג געקומען צו די געדאַנקען,

144 זיך פלוצעם אויפגעזעצט, אַנטוענדיק זיך אַ כוח".

מענדעלע, 8ב, 123.

2. קומען צו זיך נאָך אַ צעטומלעניש, נאָך אַ קלאַפּ, אָנהייבן טראַכטן ווי געהעריק.

1888 " די וועלף |די כאַפּערס| אָבער האָבן |...|

קאנק אים אַ שליידער געטאָן פון זיך, אַזוי אַז ער האָט

זיך צוויי מאָל איבערגעקערט אויף דער ערד, און

ביז וואַנען ער איז געקומען צו די געדאַנקען,

זענען זיי שוין געווען אויף אַ היפּשער שטרעקע ווייט".

מענדעלע, 3, 167.

ראַנגלען זיך מיטן גערדאַנק/מיט די געדאַנקען – האָבן ספקות, קווענקלען זיך, ניט קענען באַשליסן, ניט וועלן טראַכטן וועגן אַ געוויסער זאַך.

1888 " ר' אברהם ראַנגלט זיך מיט די געדאַנקען, כאַפּט זיך צו באַשעפּטיקן מיט ערנצטע זאַכן |...|". קאַנק

מענדעלע, 3, 314.

שלום מאַכן מיטן געדאַנק – מותּר זײַן אויף עפּעס, וואָס מ'האָט פריער געטראַכט, מסכּים זײַן אויף עפּעס וואָס ס'איז ניט ניחא געווען. ס'האָט זיך איר אויך געוואָלט פאָרן, אָבער צוליב די קינדער האָט זי שלום געמאַכט מיטן געדאַנק צו בלײַבן אין דער היים.

61 שפּינען די געדאַנקען – פֿאַרבינדן איין געדאַנק מיט אַ
צווייטן און אַזוי ממשיך זײַן, שאַפֿנדיק אַ קייט
פֿון געדאַנקען.

1960 " דער וואָס האָט אַליין אויסגעשוויגן אין זיך
אַזעלכע לידער, |...| האָט זיי אין זיך אויך אַזוי 228
אײַנגעביסן, אַז ער שפּינט ווײַטער |...| זײַנע
<u>געדאַנקען</u>". גלאַטשטיין, 2, 224.

<u>שור</u>: <u>צוויי נשמות און איין געדאַנק</u> – געזאָגט וועגן
צוויי גוטע חברים, גוטע פֿרײַנד, אויך וועגן
אַ פֿאַרפֿאַלק וואָס לעבן גוט צוזאַמען.

<u>אַז מע קומט איבער די פּלאַנקען</u> |= פּאַרקן, גרענעץ|,
<u>באַקומט מען אַנדערע געדאַנקען</u> (<u>וואַר</u>: אַ) אַז מע קומט
איבער די שראַנקען |...| ; ב) <u>פֿון יענער זײַט פּלאַנקען</u>
<u>אין אַנדערע געדאַנקען</u>) – 1. געזאָגט וועגן קינדער
וואָס פֿאַרן אַוועק און פֿאַרגעסן די עלטערן.
|י. טשערנאַק, "שפּריכווערטער" XXVI – 3, ז' 86|.

2. אַז מע קומט איבער אַ סכּנה, קריגט מען מער מוט,

62 ווערט מען האַפּערדיק ביַי זיך|אי. בערנשטיין, 56.1|.

ם גידאַנק/גדאַנק/גידאַנקן. מה"ד: gedank(e), gedanc

1. ←-----

... "וְהֶגְיוֹנָם – און איר גדענקא, ל' מחשבה".

רייכלין 8, איכה, ג – 20. 175

1544 " איר וואַט דער יודן שונן הער און' קויניג

רייך.// נון אישט אל איר גידאַנקן גויאַרט אויף 212

אויך אַליין". שמואל=בוך, סטראָפע 1547.

1648 " גאַטס גינאַד זיא האַט קיין ענד // איז ניט

קומען |=געקומען| אויז אונזרם גידנקן". 384

מגילת ווינץ, ז' 8.

1716 " דעך אלש וואש דא קען מיט אונזך <u>גידאנקן</u>

באטראכט אונ׳ פר גליכן ווערן דש זיינן זאכן וואש 487

זונדר |=מחוץ| גאט איז". <u>חובות הלבבות 1, כח -2</u>.

----> 2.

1626 " |...| דיא עניים ווערן בגריפן (במזימות)

אין די ביזן <u>גידנקן</u> פון דיא רשעים". 485

<u>ס׳ המגיד, 1, תהילים, י׳ - ב</u>.

1723 " דען ווען איינר דען אנדרן אן זיכט דא קומט

אים אנדרי <u>גידאנקן</u> צו". <u>לב טוב, 2, 10 - I</u>. 206

----> 3.

1610 " ווען ניט מיין <u>גידאנקן</u> אייער <u>גידאנקן</u>

אונ׳ אייער וועג מיין וועג". <u>טייטש=חומש,</u> 193

<u>הפטורה, ישעיה, נה - ח</u>.

----- 4.

... " ומזימה - אונ׳ <u>גדענקא</u>". <u>רייכלין 8, משלי, א- ד</u>.

15461 " נון אישט אל איר <u>גידאנקן</u> אויך צו שלאגן

טוט". <u>שמואל=בוך, סטראפע 1548</u>. 368

געדאַנקט - פֿאַר פון דאנקען.

ג ע ד אַ נ ק י ק - אַדי/אדוו. (שנש, סטוטש 309)

דזוו געדאַנקלעך.

66 - 37/ ג ע ד אַ נ ק ל ע ך - אַדי/אַדוו. 1. אין געדאַנק,

מיטן געדאַנק.

1921 " איך קני דאָן געדאַנקלעך מיט גרויס דרך=ארץ,

// פֿאַר דעם, וועלכער האָט דאָ געפֿונען זײַן רו". 508

סעגאַלאָוויטש, 7, 14.

1960 " ער האָט זיך געדאַנקלעך דערטראַכט, אַז ס'איז

דאָ השגחה פֿון דעם כביכול". סיימאָן, 2, 249. 502

2. לויט די געדאַנקען, אידעיִש, אינטעלעקטועל.

1912 " טאָלסטאָי און ניטשע - האָבן אַנטקעגן מאַרקסן;

ניטשע און מאַרקס - געדאַנקלעך פֿאַרבונדן אַנטקעגן טאָלסטאָי". 506

זשיטלאָווסקי, 1, 47.

1958 " פֿונעם שרײַבערס קלאָרקייט ווערט |...| דעם

לייענער עפּעס ליכטיקער אויף דער פּאָליצע פֿון 497

זײַן געדאַנקלעכן בראַכוואַרג". ביקל, 1, 203.

1966 " צווישן זיי איז געשטאַנען אַ געדאַנקלעכער

מויער". צאַנין, 1, 95. 501

|| <u>געדאַנקלעכקייט</u> — <u>די, באַ.</u> שׂכלדיקייט, אינטעלעקטועלקייט.

1923 " גאָט, פֿון שפּינאָזאַס שטאַנדפּונקט, איז אומענדלעך,
און דערפֿאַר האָט ער אַן אומענדלעכע צאָל אַטריבוטן, 510
פֿון וועלכע מיר ווייסן נאָר צוויי און דאָס זענען:
רוימלעכע אויסגעשפּרייטקייט, אָדער מאַטעריע, און;
רוימלאָזע <u>געדאַנקלעכקייט</u>, אָדער גייסט".
<u>נאַטאַנסאָן, 1, 13.</u>

1938 " בכדי די ברייטסטע פֿאָלקסשיכטן זאָלן האָבן ד י
מעגלעכקייט |...| צו געניסן די טיפֿע <u>געדאַנקלעכקייט</u> 511
פֿון |...| אונדזערע חכמי=התורה |...|".
<u>נ. ליפשיץ הלוי, 1.</u>

1951 " די הלכה און חקירה |...| האָבן פֿאַרהאַרטעוועט
זייַן פּערז, |...| אַרייַנגעגעבן אין זייַן ליד 512
<u>געדאַנקלעכקייט</u>, עס זאָל ניט ווערן לעבלעך זיס פֿון
סענטימענטאַלישקייט". <u>מ. יאַפּע, ~~זב ליטע, 1~~ פּאָר 106, 791.</u>

68

געדאנקעכץ - דאס, בא. (ביטול) א געדאַנק אָדער געדאַנקען, דאָס טראַכטן.

1971 "איך באַווייַז נאָך צו דערטראַכטן די משונהדיקע מחשבה, אַז װען איך וואָלט געווען קיניג פון דער מדינה, וואָלט איך אַרויסגעגעבן אַ באַפעל אַרייַנצוּוואַרפן אין ים אַרייַן אַלע זייגערס |...| און דאָ, בייַ דעם געדאַנקעכץ, דערלאַנגט זיך אַ הייב פונעם בית-עולם דער היישעריק |...|". סוצקעווער, 7, 100.

ג ע ד א נ ק ע ן - 1. מצ פֿון געדאנק.

2. דער, פֿאַרעלטערטע פֿאָרמע(דיאַל. ליטע?) פֿון סוב

~~געדאַנק, איינצאַל,~~ (מצ דן) ~~(ב דזוו)~~ געדאַנק ב 1}.

1844 " אויפֿן שטייגער איז בייא מיר געווען א

521 געדאנקען, קינדער צו פערזארגען, זייא אלס אב צו

געבען |...|". ליאן דאר. 1, 56.

1887 " אַנזעצן? |...| דאַס קומט מיר גאָר ניט אַרויף

356 אויף דעם געדאנקען". דיק. 97, 10.

□ גידאנקן

[ ] " אונ' זיא |די טראַגעדיקע ווייבער| נור איכטשים

251 איין גידאנקין דרויף האבן |...|". גליקל האמיל, ז' 185.

1716 " אונ' ווען עס ווערט דיר איבל גין ווערט ער

487 |דער יצר=הרע| דיר אין דיין גידאנקן ברענגן דען

וואול שטאנד פון די רשעים". חובות הלבבות 1, דף קא - ז.

69/1   ג״ז

?נ?   ג ע ד אַ נ ק ע ן = ש ט ר י ך - דער, =ן. (<u>דטשמ</u>)

טירע́, פּויזעשטריך.

ג ע ד אָ ס ט - <u>פֿאַר פֿון</u> <u>דאָסן</u>.

71 - 3ײַ

ג ע ד אַ צ ט - <u>פֿאַר פֿון דאַצן</u>.

72 – גײד

ג ע ד אָ ק ט ע ר ט – פֿאַר פֿון דאָקטערן (זיך).

ג ע ד אַ ר ב ט – פֿאַר פֿון דאַרבן.

7A — גיד

ג ע ד אַ ר ט – אַדי/אַדוו. (עלט) טרוקן, (אויס)געטריקנט.

1856 " זיי האבן מיט זיך געבראכט איין קארב מיט

567 פרישע טרויבן און געדארטע פייגן". אנ, הנסיון, ז׳ 6.

ם גידארט/גדארט/גדערט.

1717 " אונ׳ ווען זיא הארט צו קינד גיט נעם פערדש

566 דרעק גידארט אונ׳ גישטוסן אונ׳ איר מיט וויין אבר

וואשר צו טרינקן געבן אז זיא ניט ווייש".

ס׳ החיים II, דף נח.

75

געד – [redacted]

1752 " קיין אום צייטיגי פֿיר' |פֿירה| צו עשן אונ'

ווען זי שוין צייטיג זענן דאך ניט פיל צו עשן זיא 564

מעגן זיין פריש אבר גדערט דען זיא זענן אזו מסוכן".

ס' עץ חיים, דף כו – 4.

75/1

ם |געדאַרנט| ג י ד ו ר נ ט - אַדי/אַדוו. וואָס איז
פֿון (מיט) דערנער.

1610 " אונ׳ ער זאך זיצר דש לנד כנען די טרויארונג
איך שוייאר |שיִער| די גידורנט". טייטש=חומש, 568
בראשית, נ - יא.

רעד: תּי גיט: בגרן האטד - ביי דעם שיִער פֿון
אטד. אין עברית מיינט ׳אָטד׳ א ספּעציפֿישן
דאָרן=געוויקס, Lycium.

---

76 - 374 ג ע ד אַ ר ף I - (עלט) דזוו דאַרף (דריטע פּערזאָן
איינצאָל פון דאַרפֿן).

1864 " וואָס ווייסן הינער? פּיקן טאַקע אַלץ, געדאַרף,
קאַנק א, אין דר׳ערד אריין, לעגן א הילצערנער לעפל ...".
מענדעלע, 12, 71.

?נ? ג ע ד אַ ר ף II - דער, בא. (שנש) דער סכום, סך=הכל
569 וואָס מע דאַרף האָבן, דער נאָכפּרעג. % דער געדאַרף
אויף צוקער איז גרעסער פון דעם רעזערוו אין די
קראָמען.

רעד: דאָס וואָרט איז פון אַ זאַמלער, אַן אויסטייטש,
אַן ציטאַטע, דער אויסטייטש איז מיינער - ס׳געפעלט
מיר דאָס וואָרט...

77 - גט

געדאַרפֿט — 1. פֿאַר פֿון דאַרפֿן.

2. (שנש) נייטיק, וואָס מע דאַרף האָבן, געוווּנטשן.

1943 " דאס געדאַרפֿטע, דאָס פֿאַר אונדז געוווּנטשענע,

וועט קומען במילא". דער נסתר, 5, 21. 571

1955 " און דאָ בין איך, אַ ניט=געדאַרפֿטער, אַ פּאָעט

בײַ ייִדן". מאני לייב, 1, 320. 570

ג ע ד א ר ש ט - (פאר פון דארשטן.

געדאָרשט || — דאָס, באַ. (שנש) דויערנדיקער דאָרשט,
דאָס דאָרשטן אַ סך, לאַנג.

1937-1939 "און מײַנע אויגן — יאָגעדיקע אײנדן,//
וואָס טוען דאָרשטן מיט אַ גרויס געדאָרשט, // נאָך
עפּעס א געשטאַלט". סוצקעווער, 3, 156.

80 - 3גז

גז

ג ע ד ב ר ט |דאַבערש| - פֿאַר פֿון דברן.

ג ע ד ו י ב ע ט – פאר פון דויבען.

ג ע ד ו י ל – דער, =ן. " מין באַר(באַרנע), האָט
די פֿאַרעם פֿון אַ גלאָק, ביים שטעקעלע שמאָל,
אונטן ברייט"|קטוו|. 575

83 - גען

?נ? ג ע ד ו י נ ט ^ם^ - בנב.

1689 " ליות מעשה מורד - געדוינט". באר משה,

576 מלכים א׳, ז - 29.

תי: ליות מעשה מורד - קרענץ פון ׳אראפגעהאנגער
ארבעט׳.

84 — 3ײַ

ם ג ע ד ו י נ ע – ----⟵ געדאָנע.

85 - 3ע״ג

ג ע ד ו י ע ר - דער, בא. (שנש) דאָס דויערן/אויסדויערן,

דאָס זייַן/בלייַבן לאַנג.

1940 " די ווינטערנאַכט - זי יאָמערט אין

578 געדויער". לייוויק, 6, 476.

1948 " פֿון אוראַלט פֿאַרבליבן: אי חכמה אי טרויער //

581 - איז דאָס ניט די סיבה פֿון אונדזער געדויער?".

סעגאַלאָוויטש, 12, 88.

1963 " ביַי דייַן אַרייַנגאַנג, שטאָט פֿון אייביקן געדויער,

582 // האָב איך אַראָפּגעלייגט מיַין וואַנדערפּאַק פֿון

טרויער". גראַדע, ~~צ׳ טמז~~ פֿער 69, II/24.

86 - 3ע ג ע ד ו י ע ר ד י ק - אדי/אדוו. (שנש) וואָס

(גע)דויערט לאַנג; דויערנדיק.

1958 " עס לויכטן אויף אין זכּרון טיילן פון זייַנע

רעדעס און עסייען, וואָס איך האָב מיט געדויערדיקער 584

געשפּאַנטקייט נאָכגעפּאָלגט". ביקל, 1, 259.

|| געדויערדיקייט - די, בא. (שנש) אייגנשאַפט

אָדער מצב פון זייַן געדויערדיק, דויערנדיק.

1968 " סערוואַנטעס 'דאָן קיכאָט', וואָס שטייט פאַר

אונדז אין זייַן פולער געדויערדיקייט". 585

ביקל, ~~צ' טמד~~, III/3.

87 - 3ײַ

40

ג ע ד ו י ע ר ט - פֿאַר פֿון גערדויערן/דויערן.

88-3½ (במשך) ציִען זיך .1 אוטוו. - געדויערן

אַ געוויסע צײַט, פֿאַרנעמען אַ געוויסע צײַט,

געשען (פֿאָרקומען) במשך פֿון אַ געוויסער צייט.

% די לעקציע געדויערט 45 מינוט. די פֿאָרשטעלונג

האָט געדויערט 2 שעה.

1864 " ווער ווייסט ביז וואַנען דאָס לייענען וועט

קאנק נאָך געדויערן. איך האָב היינט אסור נישט קיין צײַט".

מענדעלע, 12, 80.

1916 " ווּ איז דאס געהערט געוואָרן, |...| אַז אַ נסיעה

קאנק זאָל געדויערן צען טעג?". שלום=עליכם, 30, 16.

1932 " ס'האָט ניט געדויערט קיין מינוט, ווי יאַשקע

589 האָט אַראָפּגעריסן דעם אויסשליסער". סיטאַ, 2, 163.

1975 " ווי לאַנג וועט נאָך געדויערן דער חושך מצרים?".

קאנק באַשעוויס, 6, 159.

2. זײַן (פֿאַר בלײַבן, עקזיסטירן) לאַנג.

89 - צג

1887 " פֿאַר וואָס געדויערט די ערנטלעכקייט לאַנג? -

587 ווייל קיינער ניצט דאָס ניט". בעקערמאַן, 8, 47.

1936 " צו לאַנג טאָר קיין עקסטאַז ניט געדויערן,

621 ווײַל עס דראָט אים די אייביקע באַנאַליטעט".

מ. אַלטמאַן, 3, 101.

1966 " און ווײַפֿל אַ לעצטער געדאַנק קאָן נאָך געדויערן,

606 // ער האָט נאָר געטראַכט: ס'איז דער פֿײַנט בײַ די

טויערן". האַלקין, 4, 71.

פּוּול: ס'וועט געדויערן פֿון אסתר=תּענית ביז פּורים -

(איר) וועגן עפּעס וואָס וועט לאַנג ניט געדויערן,

זיך אויפֿהאַלטן גוט, וועט ניט ניצן אויף לאַנג.

ס'וועט געדויערן ווי ר' שמואל וואָלס מלוכה - דזוו דפּוו.

(אַן אָנצוהערעניש אויף דעם לעגענדאַרישן שמואל וואָל,

וואָס זאָל האָבן געווען פּוילישער קיניג איין מעת=לעת).

ניט לענגער זאַל געדויערן דער ייִדישער גלות -
טראַדיציאָנעלע ווינטשעוואַניע בײַם קאָמענטירן אַ קורץ
דויערדיקע (ס'רוב ניט=גוטע) געשעענישן.

שון: **דאָס גוטע געדויערט ניט אייביק, דאָס שלעכטע
געדויערט ניט אייביק** - געמיינט, אַז ס'איז ניטאָ
קיין אייביקע זאַכן. גוט אַוועקגיין דאַרף געדויערן

סטוטש 497 | . בנב.

91 — גז

געדוכט I — 1. פֿאַר פֿון דוכטן (זיך).

2. אויסגעטראַכט, פֿון דמיון, פֿון דער פֿאַנטאַזיע, פֿון חלום.

1955 " טויט איז אַ סוף אַ געדוכטער, // און לעבן — אַן אייביקער קרייז". לייוויק, 11, 103.

134

92 - 34

~~געדרכט II~~ - דזוו גידאכט (אימפּערפּעקטום פון
[גידוכט II] [געדוכט]
דענקען/געדענקען)

1544 "נון הון איך דיך צום קוניגרייך גיברוכט.//
אונ' אום דער ורויאן ווילן הושטו מיר בויז 642
גידוכט". שמואל=בוך, פּערז סטראָפע? 923.

1511 " ער גידוכט קיינש זוימן איז ניט דא".
בבא=בוך, 300, 3 - 4. 640

1697 " ער גידוכט מעכט איך אליהו גפינדן,// איין
פרומן מאן דען איך מעכט גיטרויאין".
ס' משלים, ז' לז - II.

ג ע ד ו כ נ ט - פאר פון דוכ(ע)נען.

ג ע ד ו ל ד – <u>דאָס/די, באַ.</u> 1. באַהערשטער און נאָכגיביקער אויסדויער ביַים איבערטראָגן (ליַידן פֿון) שוועריקייטן, אומאיַנגענעמלעכקייטן, ווייטיקן, ביַי אומגינציקע אָדער אומאינטערעסאַנטע סיטואַציעס, ביַים וואַרטן אויף עמעצן/עפּעס. % <u>האָבן געדולד צו עמעצן/עפּעס.</u>

אַרויסוויַיזן געדולד. פֿאַרלירן דאָס געדולד.

וואַרטן מיט געדולד. ער איז מיט געדולד געשטאַנען

אין דער ריי נאָך ברויט, ניט געשטופּט זיך, ווי

אַנדערע. דער לערער האָט אַ סך געדולד צו די שטיפֿנדיקע

קינדער.

1856 " האָב נאָר, מיַינע טיַיערע קיניגין, געדולד,

673 איך וועל דיר דאָס אומגעזאָמט אויפֿבאַוויַיזן".

דיק, 3.

1909 " מיט אוממענטשלעכער געדולד וואַרטן זיי אויף

קאנק זייערע אָנקומענדיקע בעל=הבתּים". בערגעלסאָן, 1, 11.

1938 " ער האָט געקאָנט אָנוואַרפֿן די ראשי=פּרקים –

664 אויספֿירן האָט ער ניט געקאָנט, ניט געהאָט קיין

געדולד". קאַראַלניק, 1, 55.

1968 " דעם ליפֿנישקער האָט שוין קיין געדולד

קאנק ניט געקלעקט צו וואַרטן ביז אויף מאָרגן פֿרי".

גראַדע, 7, 113.

2. אויסדויער בײַם טאָן עפּעס, וואָס פֿאָדערט אַ לאַנגע צײַט צו ברענגען רעזולטאַטן. % מע באַוווּנדערט זײַן <u>געדולד</u>, ווי ער פּאָרעט זיך בײַם פֿאַרריכטן דעם זייגער. מיט גרויס <u>געדולד</u> קניפּט ער אויף אַ קנופּ נאָך אַ קנופּ פֿון די צעפּלאָנטערטע שטריקלעך.

1866 " מיר גלייבן, אַז נקבֿות וואָלטן זייער גוט גענקענט טויגן פֿאַר אורמאַכער |=זייגער=מאַכער|: <u>געדולד</u>, לײַכטע הענט און שׂכל האָבן זיי פֿיל". 654

פּעמ 171,
<u>~~צ׳ קמ~~, נ׳ 22, ז׳ 339.</u>

1936 " יעמאָלט קען ער שוין האָפֿן, אויב ער האָט גענוג <u>געדולד</u> און גענוג פֿעיִקייט, אַז ער וועט סוף=כל=סוף אָפּפּלאָנטערן דעם גאַנצן קנויל". <u>~~זש׳ פגעז~~, נ׳ 5.</u> 654/א

פּעמ 151,

1970 " עס האָט זיך געפּאָדערט אַ סך מי, **געדולד**

און גוטער ווילן, כדי צו מאַכן אַ געוויסן פּאָרשריט". 659

ל. לאַמפּערט, יזב ~~זלאַטשעוו~~ 7, ז׳ 241.

אייזערנע געדולד – זייער אַ סך געדולד, אַ סך אויסדויער.

1934 " ער וואַכט מיט **אייזערנער געדולד**, ביז יחיאל

זאָל זיך אויסדרייען פֿון דער ספרים=פּאָליצע און ער 657

זאָל אים אין פּנים אַריינקוקן". אש, 13.

איובֿס געדולד – דזוו דפֿוו, עמפּאַטיש, וועגן עמעצן וואָס טראָגט איבער גרויסע ווייטיקן, צרות מיט גרויס געדולד.

אַרויסברענגען פֿון געדולד – גורם זיין, אַז עמעצער זאָל פֿאַרלירן דאָס געדולד.

98 – געד

1949 " דאָס ברענגט גאָר דעם הויף פֿון געדולד אַרויס. 679

מען קען ניט דערגיין וואָסערע מין מענטשן דאָס

זײַנען". <u>י. זינגער, 9, 197.</u>

<u>אַנבעמען זיך מיט געדולד</u> – באַמיִען זיך צו האָבן געדולד,

// → <u>אַנגורטן זיך מיט געדולד</u> – <u>דזוו דפּוו</u>.

<u>דאָס געדולד פּלאַצט</u> – מע פֿאַרלירט דאָס געדולד פּלוצעם,

ניט געקוקט אויף די באַמיִונגען.

1931 " |...| בײַ דעם קאַמיוגיסט האָט פֿאַרט <u>געפּלאַצט</u>

<u>די געדולד</u>, ער איז אַוועק אין זאַוואָד |...|". קאנק

<u>מ. קולבאק, 8, 45.</u>

געד - [illegible].

שור: מיט געדולד שעפּט מען אויס א קוואל - מיט
געדולד קען מען דערגרייכן די שווערסטע זאכן.

מיט געדולד בויערט מען דורך אפילו א קיזלשטיין -
דזוו דפוו.

□ גידולד/גדולט.

<---- 1.

1680 " די איבריגי חכמה מאכט אפט איין מענשין קומן
650 איך און שולד אבר מן איבר קומט אלש מיט ענוה און
גידולד". צוכטשפיגל, ז' 54.

1739 " אונ' זייא ווישן דאש דיא מעלה פון גדולט
663 איז איין זולכש הויבט שטיק פון גלויבן, אלש וויא
דער קאפף פון גאנצן גוף". ס' מבחר הפּנינים, ז' ד-II.

?נ? ג ע ד ו ל ד ז אַ מ ק י י ט - די, בא. (דטשמ)

דזוו געדולדיקייט.

1924 " אַלעמענס הערצער האָבן געאַטעמט מיט געדולדזאַמקייט,

728 אַרבעטזאַמקייט, רויִקייט און קלאָרקייט".

פֿאַר 100, 15

זב כאליאַסטרע, 2, 42.

101- גזג

ג ע ד ו ל ד י ק - אַדי/אַדוו. מיט געדולד, וואָס

האָט (איז מיט) געדולד. % וואַרטן געדולדיק.

זי איז זייער א געדולדיקע לערערקע.

[אָנהויב XIX י״ה] " איך קום מיר אויס געדולדיק גאָר // מיט אַלע

725 גלייַך אויף אַ האָר". עטינגער, 3, 55.

1895 " בנימין הערט אַלצדינג געדולדיק אויס, נישט

724 איבערצושלאָגן די רייד". מענדעלע, (ב)7, 26.

1923 " די ספקות,וועלכע דאָס ביכל רופֿט אַרויס, מוז

720 דער לעזער געדולדיק איבערטראָגן". גוטנבוים,1,

הקדמה, !!!.

1968 " איר מאַן איז, זעט אויס, זייער אַ געדולדיקער,

קאַנק אַ טוב=ומטיב". גראַדע, 7, 284.

|| **געדולד(י)קייט** - די, בא. אייגנשאפט אדער מצב
פון זיין געדולדיק; געדולד.

1836 " די מוטער דארף אבער ביי אזוי א פאל |...|
703 ניט פארלירן די <u>געדולדיקייט</u>". <u>בערלאנט, 31,1</u>.

1924 " דער דאזיקער ריה האט זיך שוין גוט אריינגעפרעסן
704 אין זיינע לונגען אריין און לסוף אים ארויסגעריסן
פרץ 100
פון זיין <u>געדולדיקייט</u>". <u>~~זב כאליאסטרע~~, 2, 52</u>.

1957 " דאס איז |...| די אייביקע <u>געדולדקייט</u>
686 פון דער מעכטיקער, געינער ארגאנישער וועלט".
<u>ברוסילאוו, 2, 12</u>.

<u>רעד:</u> זייער מיגלעך, אז דאס אויסלאזן דעם יוד אין
ווארט איז פשוט א דרוקפעלער און ס'דארף טאקע
זיין "<u>געדולדיקייט</u>".

103 - גדל

ם

<u>גידולדיג/גידולטיג.</u>

1713 " ווער <u>גידולטיג</u> איז, דער איז איין קלוגר

מענש". <u>משלי בלשון אשכנז.</u>

1716 " אונ' ווען אים איין שאדן צו קומט איז ער

727 זער <u>גידולדיג</u> אונ' פר טראגט עש". <u>חובות הלבבות, 1,</u>

<u>קמ - !!</u>.

104 – 3יג

ג ע ד ו ל ד י ק ן - <u>טרוו.</u> (<u>שנש?</u>) האָבן געדולד צו
עמעצן/עפּעס, פֿאַרטראָגן, אויסהאַלטן/לײַדן פֿון עמעצן/עפּעס;
דולדן.

1967 " כינעזער קאָנען לאַנג נישט <u>געדולדיקן</u> קײן
'העכסטן', וועמענס געדאַנקען מוזן אַרײַנגעקנעלט 699
[illegible] 69
ווערן אין יעדנס מוח". <u>י. גלאַטשטײַן, צ' ~~טמז~~, II/19</u>.

<u>געדולדיקן זיך</u> - <u>אויטוו.</u> |<u>סטוטש</u> 509|. <u>דזוו דפּוו</u>.

גדל

105 ג ע ד ו ל ד ן (ז י ך) - אוטוו. (עלט) האָבן געדולד, אויסשטיין, איבערטראָגן.

1876 "דיזע |=אָט די| נאַכריכט |=ידיעה| האָט איבער- 692
געשלאָגן דיזע ערוואַרטעטע |=דערוואַרטע| ערציילונג, |...| נאָר אָבער וואָס העלפֿט עס, ער האָט זיך געמוזט גע<u>דולדן</u>". דיק, 83, 37.

ם געדולדיק/גידולדן.

1621 "|...| איז קיין דיעה ניט |...| דיך איין 684
הער צו נעמין קענשטו דיך געדולדיך ביז צום זומיר ווערט עז דיר |...| העלפֿן". פּראַגער בריוו, 4,

1743 "|...| אונ' זונשט אנדרי יסורים וואן דער עני 690
מוז גידולדן איין גאנץ יאר". קבֿ הישר, 2, ז' יב -ד.

105/1 - 312

גֿעדולדעוודיק - אַדי/אַדוו. (פֿטמ? דיאל?)

דזוו גֿעדולדיק.

1929 " מיט אַ סך גֿעדולדעוודיקער מי פֿון נייעם

688 אינסטרוקטאָר האָט עלע פֿאַמעלעך אַנגעהויבן באַנעמען

דעם 'דינסט'". מ. ווינער, 2, 107.

ג ע ד ו ל ד ע ט – פֿאַר פֿון (דטשמ) דולדן.

106/1

- גע -

ג ע ד ו ל ד ש פּ י ל - די, =ן. (נש, אהוו)

פֿאַרווײַלונג=שפּיל, וואָס האָט געוויסע שוועריקייטן,
וועלכע מע דאַרף בײַקומען מיט געדולד און אײַנפֿאַלערישקייט.

ג ע ד ו ל ט – פאר פון דולן.

108 - גטב

[redacted]

685

ג ע ד ו ל י ע – די, =עס. "אַ סאָרט באַרן וועלכע ווערן רייף שפּעט נאָך סוכּות, מיט אַ זויערן געשמאַק, אויך באַבעס" |קטוור|.

רעד: איז עס דאָס אייגענע וואָס דאָס פֿריִערדיק געדויל? אגב, דער זאַמלער גיט אַן אַן עטימאָלאָגיע: פֿון וואַסער שפּראַך – גיטאָ. Godule

ג ע ד ו נ ג ע ן – פֿאַר פֿון דינגען (לויס)

110 - גד

ג ע ד ו נ ע ר - דער, בא. (שנש) דאָס דויערנדיקע

דונערן, דאָס דונערן פֿון אַ סך זאַכן.

1953 " שרײַט ער |דער שפּאַלער|: חמורים, פּאַר אַ

חסידישער תּפֿילה איז דער געדונער צו ווינציק 779

אַפֿילו". מ. פרידמאַן, 1, 45.

1956 " עס קומען לאַנגזאַם די געגאַרטע רגעס אָן,

// און ווײַט זיך קריצט אַרטילעריסטישער געדונער". 778

מאַרקיש, 10, 217.

ג ע ד ו נ ע ר ט – פֿאר פֿון דונערן.

ג ע ד ו פ ט – דער/דאס, בא. (דטשמ?) שטארקער

אייִנגענעמער ריח, אַראָמאַט, ריח פֿון אַ סך בלומען.

% פֿון גאָרטן טראָגט זיך אַ **גערופּט** פֿון רויזן, נעגעלעך

און נאַרציסן.

ג ע ד ו פֿ ע ט – <u>פֿאר פֿון</u> <u>דופֿען</u>.

114 – קיד

ג ע ד ו צ ט – פֿאַר פֿון נוצן.

115 – 34

ג ע ד ו ר ע ט – פֿאַר פֿון דורען.

ג ע ד ו ש ע ט – פֿאַר פֿון דושען.

117- 34

1153

געדושעכץ - דאָס, =ן, גע געדישעכץ. מאכל פֿון פֿלייש, אײַנגעקאַכט (געדושעט) אין אייגענעם זאָפֿט מיט צומישן פֿון געווירצן.

1935 "אויף קיכן האָבן זיך ווידער באַווײַזן טעפּ מיט יויך און געדושעכץ". באַשעוויס, 1, 116. 786

1958 "דאָס געפּעלט אים נישט, יענץ געפּעלט אים נישט. גיב אים יויך, וויל ער געדושעכץ, גיב אים געדושעכץ, וויל ער יויך". י. וואַרשאַווסקי, צ' פּאר, III/22. 787

- גדז
118 ג ע ד ז - דער, בא. |וויִיער ז?| חשק, רייץ, דראַנג.

1930 " די אַלטיטשקע פֿאַררייטלט זיך - אַוועק, דו אַלטער נאַר! האָסט געזען?.. אים אָנגעקומען, 792/793
מיצקע דרינען גאָר, דער געדז!". רויזענבלאַט, 3, 140.

1943 " אַך, אַך! - קוויקט ער זיך אין עקסטאַז ביים דאַוונען |...|, און אַ מאָל אויך אין אַ שמועס מיט קאנק
אַ מענטשן, ווען ס'קומט אים אָן דער רעליגיעזער געדז און רייסט זיך אַרויס פֿון אים פֿלוצלונג".
דער נסתר, 5, 99.

רעד: אין קאַרטל איז נאָך דאָ אַזאַ דערקלערונג:
"געדז - פֿאַרטייטשט דער ווערטערבוך |ווועלכער?!|
- מיינט אויף יידיש=אוקראַיניש: חשק".
אָבער אין אוקראַיניש ווב (גרינטשענקאָ) ווערט
געדז = ГЕДЗЬ פֿאַרטייטשט אַנדערש: 1. אָקסנפֿליג
(ווסנ Oestrus); 2) (פֿיג) אַ ביס, אַ שטאָך
פֿון דער פֿליג. די אייגענע באַטייטן אין פּויליש.
Giez

119 גע׳ד׳ז׳געןזיך - אוטוו. פּפּ געדזקען זיך, בנב.

. . . .

רעד: אין אוקראַינישן וּוב (גרינטשעןקאַ) גיט מען אַן
: ГЕДЗАТИСЯ / ГЕДЗКАТИСЯ

1)"וועגן פּירפּיסיקע
בעלי=חיים: לויפן, אַרומיאָגן זיך פון אָרט צו אָרט
אין רעזולטאַט פון געביסן ווערן דורך דער פליג (ГЕДЗ(Ь)
2) "וועגן מענטשן: וואַרפן זיך פון איין אָרט צום
אַנדערן, שמייען". 3) וועגן מענטשן (פיג):
קאַפּריזעווען, איבערקלייבן". כ׳צווייפל, צי
וועלכע ס׳איז פון די ווייטערדיקע ציטאַטעס פּאַסן
זיך צו די באַטייטן...

1928 " כאַ - כאַ! - האַט קאַרפּ פּעטראָוויטש זיך
געגעדזגעט, פאַרגעסנדיק זיין גאַנצע בכבודיקייט".
איבז | פון אוקראַיניש | ל. קוויטקאַ,
מ. קאַציובענסקי, א געשענק |...|, ז׳ 20. 797

120— 36

1929 " כ'הער אייך דא און קוק אייך אן,// ווי בייכער
בערזעווען א קאן, // ווי צאלן געזקען זיך און 800
רייבן". ל. קוויטקא, 4, 104.

1939 " זע נאר, ווי מען געדזגעט זיך... אפשר וואלט
מען שוין געגאנגען צום טיש?". כאשטשעוואצקי, 794
~~כאלוימעס~~, 1, 120.

1946 " מיידלעך בארוועסע שניידן עס מיט קאסעס //
און געדזגען זיך און גוואלדעווען א ליד". 796
פיניינבערג, 4, 7.

121 – גזל

ג ע ד ז י אַ ב ע ט – פֿאַר פֿון דזיאַבען.

122- ג״ג

ג ע ד ז י ו ב ע ט - פֿאַר פֿון דזיובען.

ג ע ד ז י ע ן – <u>אוטוו</u>. " אויפֿגערייצט שפּילן זיך
פֿון בײדע געשלעכטן"|<u>קטוו</u>|. % "הער זיך שוין
אויף צי <u>געדזיען</u> אַזוי פֿיל"|<u>קטוו</u>|.

<u>רעד</u>: ס'איז ניט קלאָר דער אויסטײַטש פֿון זאַמלער...

ג ע ד ז ע ן – אוטור. "וועגן פֿערד אָדער קי, וועלכע האָבן זיך געשפּילט און זיך קעגנזײַטיק געביסן אָהער געקאָפּעט, פֿלעגט מען זאָגן 'זיי געדזען זיך"; אויך וועגן קינדער, וועלכע האָבן זיך אין שפּאַס געשלאָגן" |קטורו|.

רעד: דער זאַמלער גיט צו, אַז "ס'איז אַ פּויליש וואָרט", אָבער אין פּוילישן וואָב איז דאָס ניטאָ, טײַדן ס'איז אַ לאָקאַליזם, וואָס דער זאַמלער האָט עס געקענט הערן. ס'איז אויך אַ פֿראַגע: וואָס אַר שייכות האָט דאָס וואָרט מיט די פֿריערדיקע 'געדזיען' און 'געדזגען'.

125 — גזד

ג ע ד ז ק ע ן ז י ך - ----> <u>געדזגען זיך</u>.

[illegible] | 1 — גע -

(?נ?) ג ע ד ז ש י מ ע ט - פֿאַר פֿון דזשימען (דרימלען) צאַניק וווּב.

P: drzemać.

ג ע ד י ב ו ר |געדיבער| - דאס, בא. (שנש?) גערייד,
ריידערײַ.

1963 " ווער וויל איצטער הערן דען // דייַן דול
געדיבור?". מ. מ. שאַפּיר, 1, 28.

803

127 – 324

ג ע ד י ג ן ו ע ר ן / ז י ַ ן - אוטוו. (עלט)

ווערן/זייַן אַפּהענגיק פֿון עמעצן, לעבן אויף יענעמס חסד, פֿון יענעמס טובֿות.

1852 " ווי שלעכט איז צו די עלטערן, וואס גדיגן ווערן צו אירע קינדערס טיש". ס׳ עץ חיים, 4. 806

1936 " לפֿנים האָבן אים אַלע געחנפֿעט, |...| יעדער האָט געדאַרפֿט צו אים. יעדער איז געווען געדיגן (אַפּהענגיק) צו אים און אַלע האָבן פֿאַר אים מורא געהאַט". האַראַנטשיק, 3, 191. 805

רעד: געדיגן – איז אויך אַן עלטערע פּאַרטיציפּ=פֿאָרמע פֿון געדייַען". מה"ד: gedigen

128 –

[redacted] – [redacted]

ג ע ד ײַ ו נ ג – די, בא. (עלט) גוטס, וווילשטאַנד,
כל=טוב.

1936 " ער ציט אַרויס די געבונדענע אין געדײַונג".

איבז גראָס, תהילים, סח – 7. 808

רעד: די טײַטשט: מוציא אסירים בכּושרות =
ברענגט אַרויס די געפאַנגענע אין גליק.

?נ? ג ע ד י י ט ש ט – אדוו. (שנש) געפייניקט דורך דייטשן.

|1940| " אט ליגט א נאקעטער ייִד, געשענדט,

810 געהיטלעבט, געדייטשט". לייוויק.

רעד: א) איז נייטיק צו געבן דאס ווארט – א בפירושער עפּעמעריזם.

ב) פון וואנען די ציטאטע? די דאטע (אין קארטל) קאן אנווייזן אויף דעם I באנד פון "אלע ווערק".

130 - גײַ

ג ע ד י ײ ק - אדי/אדוו. (נש,אוווו) וואָס געדײַעט,

דויערנדיק, דויערהאַפּטיק. % געדײַיקע ווערטן פֿון

יהדות.

131 - גדר

ם |געדיין| ג ד י ן / ג ד י ה ן - דאס

די שאַלונג, דאָס קלינגען, דער אויסצי(וועגן אַ קלאַנג,

ניגון).

|?1648| " |...| דרויף זאגט משה |ר"ת פון "מזמור

813 שיר השבת| מזמור שיר ליום השבת מיט גדין".

קינות אויף כמעלניצקיס גזירות, 1, 209.

רעד: דער אויסטייטש פון וואָרט איז פון וויינריַיכן

אין זיין אויסג' פון די "קינות" (ווילנע, 1928):

"געדיין (gedön), געטיין, קאַלעקט" הויפטוואָרט

פון "טאָן"; שאַלונג".

1760 " וואז אבר היכשט ניטיג צו ווישן דער קלאַנג

812 אונ' גזאנג אודר גדיהן פון איטליכר נקודה |...|".

אבן ישראל, 1, 2 - א.

132 – 34

|געדיינט| ג ד י ה נ ט |ווערן| – אַרויסגערעדט /
אויסגעצויגן ווערן (וועגן אַ קלאַנג, נקודה).

1766 " וואז אבר היכשט ניטיג איז צו ווישן דער
קלאנג אונ' גזאנג אודר גדיהן פון איטליכר נקודה 812
וויא זיא גהערן גדיהנט אודר גזונגן ווארדן מיט
אירם ניגון וועלכש מן אויז קיין ספר לערנן קאן
זונדרן מן מוז עש הערן פון איינם רידן".
אבן ישראל, 1, 2 – א.

133 - זײַט

ג ע ד יי נ ק ע ן - ←---- <u>געדענקען</u>.

134 - 3ע

80

ג ע ד ײ ע ט - פֿאַר פֿון געדײַען.

135 - 34 פֿאַר גרדײַעט.

ג ע ד ײַ ע{ן - **אוטוו.** 1. (וועגן פֿלאַנצן אָדער אַנדערע לעבעדיקע אָרגאַניזמען) ווײַטער וואַקסן, אויסוואַקסן, אַנטוויקלען זיך, דויערנדיק לעבן.
% די תּבֿואה קאָן **געדײַען** נאָר אויף באַמיסטיקטער ערד.

1871 " אַלס |=וועגן| זי איז שוואַנגער, זאָל זי |...| עסן נאָר אַזעלכע שפּײַזן, וואָס דאָס קינד זאָל דערפֿון **געדײַען**, למשל, אייער, זיסקייטן |...|". 819
דיק, 55א, 60.

1925 " דאָס פֿערד **געדײַט** |= געדײַעט| און שפּילט און טאַנצט". י.י. שוואַרץ, 3, 171. 831

1954 " אָט די פֿלאַנץ וועל איך מאַכן לעבן, בליִען און **געדײַען** אויף אַלע באַדנס". ח. גרינבערג, 12,3. 848

2. (פֿיג) אויסדויערן, בלײַבן לעבן, ווײַטער עקסיסטירן.

1938 " דאָס צונעמעניש לעבט און **געדײַעט** אַרום ר׳ סענדערס הײַזקע". שניאור, 3, 38. 829

1953 " ס׳איז אוממעגלעך צו לעבן און געדײַען

איך אַ וועלט, וווּ קדושה איז אַ מין ווײַטע און 849

איזאָלירטע 'רעזערוואַציע', וואָס האָט ניט קיין

קאָנטאַקט מיט די ברייטע שליאַכן פֿון לעבן".

ח. גרינבערג, 1, 155.

1964 " האָט אויך מײַן פֿאָלק געדײַעט דאָ, געראַנגלט

זיך". רובינשטיין, 3, 63. 828

|| געדײַונג - די, =ען. אַקט אדער רעזולטאַט פֿון

געדײַען. |צאַניק וווּב|.

ם גידייאן/גדייאן, פֿאַר געדיגן.

<---- 2.

1626 " |...| דיא פעלקר ווען זיא איינן וועלן פֿלוכן

רידן זיא דוא זאלשט אזו גדייאן אז ישראל איז 846

גדיגן". ס׳ המגיד, 1, תהילים מד - טו.

1730 " דיזוש וואלן, פערניר גדייאן // אונד מיט

ברעננדי ברונשט צו פר זענגין". לשון זהב, דף 18. 845

ג ע ד י כ ט I - דאָס, =ן. (דטשמ) ליד, ליטעראַרישע
שאַפונג אין פערזן. % דאָס געדיכט איז געשריבן
אין גראַמען. דער פּאָעט האָט פֿאַרגעלייענט זײַן
נײַ געדיכט.

1906 " אין יענע בײַסנדע געדיכטן |טעקסט: געדיכטע|
האט דער פּאָעט |ה. הײַנע| אַרויסגעצײַגט זײַן 1017
שאַרפסטע פֿעיִקייט אַלס פּאַלעמיקער". ראָזענפעלד, 7,1.

1920 " |...| ניט איינע וועט נאָך קומען און פֿאַרלאָזן,
// ניט איינער וועט באַלייטן מײַן געדיכט". 635
איינהאָרן, 5, 81.

1960 " נעמט אונדז דען ניט אָן קיין חשק, אַז מיר
לייענען אַ שיין געדיכט, אַז מיר הערן אַ שיינע 921
מעלאָדיע, עס איבערצוזאָגן, איבערצוזינגען".
ניגער, 10, 82.

|| געדיכטל – דאס, =ער. פקפ. 1.אַ קליין געדיכט.

1867 " און ווי נעמט מען נישט אויף |אין צייטונג|

אַ מאָל אַ גלייַכוווערטל, |...| אַ מאָל אויך אַ שיין 1046

געדיכטל, |...| מיט גראַמען". צ' קמ, נ' 23, ז' 177–!!!.

ניט געדיכט נאָר שיטער – געזאָגט שפּאַטיש וועגן

אַ שלעכטן געדיכט (וואָרטשפּיל מיטן אַדיעקטיוו 'געדיכט').

.3½

139 גערדיכט II - דאס. אויסטראכטעניש, בילבול.

1718 " ווייל גרויז גינאדיך ליכט // אונז גינעדיג

אן גשונין // אונ׳ אונז פון המנז פאלש גידיכט // 901

מיט וואונדר גימאכט אנטרינן". אחשורוש=שפיל, ז׳420.

ג ע ד י כ ט !!! - אדי/אדוו. פּפּ (דיאל)געדעכט.

1. וואָס איז מיט אַ סך איינמיניקע זאַכן אָדער טיילעכלעך, וועלכע געפינען זיך נאָענט איינע צו די אַנדערע. % געדיכטע האָר. די ביימער שטייען געדיכט איינער לעבן אַנדערן.

[צונהויש X.I.X. ו״ה] "און ווי פאר שניט אויפן פעלד די זאנגען,
929 // גאר גאנצע קופעס גאנץ געדיכט, // שטייען גרויס
און גראב, ווי די שטאנגען // אנגעשטעלט אין זאמד
די יום=כיפור=ליכט". עטינגער, 3, 30.

1864 " בהמות האָבן זיך געפּיטערט אויף די פּעלדער,
קאנק פּון וועלכע עס האט געדיכט ארויסגעשפּראָצט יונגע
גרינע תּבואה". מענדעלע, 6, 1.

1916 " פֿון אונטער די לאַנגע געדעכטע שוואַרצע
977 ברעמען לײַכטן ארויס צוויי גרויסע ברוינע אויגן".
זילבערבוש, 1, 24.

1934 " בראַזגעט איך איינציקן פּענצטער די שויב,

// וואָס איז צוגעדעקט מיט געדיכטן שטויב". 954

954

מ. ל. האַלפּערן, 4, 52.

1963 " די טישטעכער און לײַלעכער האָט זי אַזוי געדיכט

באַצערעוועט, אַז ס'איז שוין נישט איבערגעבליבן 964

קיין פּאָדעם פֿון פֿריערדיקן געוועב". באַשעוויס, 259,4.

2. (ספּעציעל וועגן מענטשן) אַ סך אין צאָל, אַ סך צוזאַמען.

אַ געדיכטע באַפֿעלקערונג.

1910 " לאַנג האָבן מײַנע טרערנפֿולע בליקן אַרומגעבלאָ-

נדזשעט צווישן ~~די~~ דער געדיכטער מענטשן=מאַסע". 948

[טעקסט: די געדיכטע]

ראַזענפֿעלד, 6, 15.

1936 " די באַהאַלטע שרעק פֿאַר דעם געדיכטן אַנגעלויף

פֿון זעלנער |...| איז נישט געווען קיין אומזיסטע". 923

אַקרוטני, 3.

1951 " אַ סך ווײַסגוואַרדייִשע באַנדעס האָבן אָפּערירט

1023 |...| אין די געדיכטע באַזעצטע ייִדישע פּונקטן אין

דרום־רוסלאַנד". ל. שטיין, ~~דב ליטע~~, 1, 117.

3. אין מצבֿ צווישן סאָליד(האַרט) און פֿליסיק, ניט אין

גאַנצן פֿליסיק. % א געדיכטע קאַשע. דער קלײַ איז

צו געדיכט, קאָן מען ניט שמירן.

1888 " אונדזער מקווה־וואַסער איז געדיכט, אַז מע

870 קאָן עס שנײַדן מיט אַ מעסער". מענדעלע, 3, 39.

1932 " באַליאַפּעט מיט אַ געדיכטן טונקל רויטן |...|

1004 פּאַפּ". אלעק, 1, 69.

1965 " האָט קוים איבערשטעלנדיק די פֿיס, וואָס |...|

890 זײַנען אַרומגעקלעפּט געווען ניט געדיכטער בלאָטע,

געמאַכט נאָך אַ פּאָר טריט און געבליבן שטיין".

נאָטע לוריע, 5.

4. צונויפגעפרעסט, קאָנצענטרירט, ניט=דורכדרינגלעך
(פֿאַרן אויג, פֿאַר ליכט). % אַ <u>געדיכטער</u> נעפּל.
א <u>געדיכטע</u> כמארע.

1883 " ר' יוסילע שטאָפּט אַן א ליולקע טיטין און
פֿאַררייכערט |...| און ער הייבט אָן לאָזן אַ <u>געדעכטן</u> 928
רויך". <u>בעקערמאַן, 1, 19</u>.

1920 " <u>געדיכטע</u> וואָלקנס פֿון שטיקנדיקע ריחות שטייגן
אַרויף". <u>אײַנהארן, , 91</u>. 907

1944 " א <u>געדיכטע</u> פֿארע האט אנגעהויבן ארויסצוזעצן
פֿון די שיסלען". <u>י.י. טרונק, 3, 108</u>. קאנק

5. אינטענסיוו, קאָנצענטרירט טונקל.

1922 " איך פֿיל אין דער <u>געדיכטער</u> אימהדיקער פֿינצטערניש,
ווי דער מין לעבן און ליבן אַנדערש זיך". 910
<u>בראדערזאָן, 7, 1</u>.

1943 " געדיכטע שאָטנס באַפֿליגלען דעם טאָל".

992 אַש, 14א, 37.

1945 " דער פֿרימאָרגן איז אויפֿגעשטאַנען אַ בלאַסער און

993 אויסגעשפּרייט אַ געדיכטע גרויקייט איבער די לאַנגע

פּינצטערע שורות לאַגער=באַראַקן". גאָזשאַנסקי, 1,31.

6. וואָס קומט (פֿאַר) גיך איינס נאָכן אַנדערן, אָפּט,

מיט קורצע איבעררייסן. % ער רעדט אַזוי געדיכט,

אַז מע קען אים ניט אָפּשטעלן.

1904 " מען האָט איך שטאָט שטאַרק אָנגעהויבן צו רעדן

981 דערפֿון, וואָס צו ר' אליקום |...| האָט אָנגעהויבן צו

'געדיכט' אַרײַנצוגיין דער ליוונער בערלינטשיק".

יה"ל, 3, 38.

1931 " דער בעל=עגלה האָט זיך ווי אויפֿגעכאַפּט |...|

915 און פּלוצעם גענומען געדיכט שמײַסן מיט דער

בײַטש |...|". באַשעוויס, 2, 44.

1966 " פֿון אַלע זײַטן האָבן זיך |אויפֿן פּאַרטיליק־אָרט| 145

947 געהערט געוויינען און געשרייען, נאָר די גערדיכטע

שיסערײַ האָט אַלעמען "באַרויִקט". ח. אַלפּערט,

22

יזב ~~שטשוטשין~~, ז' 253.

7. (ווענן אַ קול, שטימע) נידעריק, פֿולקלינגענדיק.

1911 " אַלע וווּנדערן זיך: ווי קומט צו אַזאַ קליין

1002 ייִדעלע אַזאַ געדיכטע באַסאָווע שטימע?".

שלום־עליכם, 229,28.

1929 " דער קאָנגרעסזאַל איז פֿאַרהילכט געוואָרן

1003 פֿון בראַוואָ־פּאַטשערײַ און די געדיכטע באַסאָווע

טענער פֿון אָרגל־מוזיק". בעל־מחשבות, 2, 104.

1935 " אין קוימען הודזעט אַ שאַרפֿער ווינט און

1021 וואָיעט בייזערדיק און געדיכט". מ. דעכטיאַר,

פאר 131 א'

~~זב סאוו' ווייסרוסלאנד~~, 124.

8. (פיג) טרויעריק, שווער, דערדריקנדיק.

1898 " ליבער זון, איך זאג דיר נאר דאס שיטערע,
אבער די געדעכטע מעשיות בלייבן באהאלטן אין מיין 895
הארץ, איך קאן זיי דיר נישט פארציילן".
יהודה=לייב מארגענשטערן, 1, 95.

1931 " הענגט די שבעה=שטימונג אין דער לופט געדיכט,
// ווי מען וואלט א מת פון דאנען אויסגעריכט". 922
ליעסין 1, 65.

1949 " אט די דאזיקע געדיכטע שטימונג האט זיך פרצן
איינגעגעבן צו שאפן מיט דעם מינימום מיטלען". 914
מוקדוני 2, 15 |?75|.

>

|| געדיכטהייט - די, בא. (דטשם) דזוו געדיכטקייט/
געדיכטעניש

1868 " אום פֿרײַטיק ווערט די שטעטל באַלעבט |...|
און עס ווערט דאָן דאָרט אין די קלײנע געסעלעך 1045
און אויף דעם מאַרק אַ <u>געדיכטהייט</u> פֿון ייִדן".
<u>איבז דיק, 4, 17.</u>

<u>געדיכטקייט</u> – 1. <u>די, באַ.</u> אײגנשאַפֿט אָדער מצב פֿון
זײַן געדיכט, <u>אַלע בב.</u>

1928 " אין זײַן נישט גאָר דורכזיכטיקן |...| סטיל
אין פֿאַראַן עפּעס אַ <u>געדיכטקייט</u>". <u>ניגער, 4, 497.</u> 1081

2. די, =ן. <u>(טערמינ׳ פֿיזיק/כעמיע)</u> באַציִונג פֿון
דער מאַסע פֿון אַ קערפּער צו זײַן פֿאַרנעם |<u>טערמינאָלאָגיע</u>
<u>פֿיזיק, נײַע שול, ווילנע, 1920, פֿינקעל, 1923</u>| 1080/1086
אַבסאָלוטע/רעלאַטיווע <u>געדיכטקייט</u>.

1929 " דער מעטאַלענער טאַל |?| דערמאָנט מיט זײַן
|...| ווײַכקייט, הויכער <u>געדיכטקייט</u> און נידעריקער 1085
טעמפּעראַטור פֿון שמעלצן-בלײַ". ~~וש׳ טאז=שריפטן.~~
פֿלר 72.

גע͏דיכטעניש - דאָס, =ן. 1. אַן אָרט וואָס איז שטאַרק און ענג פֿאַרוואַקסן (מיט ביימער, קוסטעס אַע).

% זיי בלאָנדזשען אין דער גע͏דיכטעניש פֿון וואַלד.

מע זעט ניט קיין שײַן דורך דער גע͏דיכטעניש פֿון צווײַגן און בלעטער.

1941 " געפֿאַלענע ביימער האָבן געוואָרפֿן זייערע קעפּ איינער אויפֿן אַנדערן און איבערגעלאָזן נאָך זיך בלויזן אין דער וואַלדישער גע͏דיכטעניש". 1056

י. מאַרגאַליס, 1.

1963 " איבער דער גע͏דיכטעניש זײַנען אַרומגעפֿלויגן ומער=פֿייגעלעך, פֿוטערבינען, גאָלדענע פֿליגן מיט גאָלדענע בײַכער". באַשעוויס, 4, 25. 1063

1968 " די פֿייגל פֿלאַטערן // און צווישערן אין ביימיקער גע͏דיכטעניש". י.י. שוואַרץ, 6, 66. 1068

149

2. קאָנצענטרירטע צונויפֿזאַמלונג פֿון אַ סך מענטשן.

1922 " נאָר מאַטיק פֿכינקעט אונטער און שלעפּט זי דווקא אַראָפּ, דווקא אין סאַמע טיפֿער געדיכטעניש פֿון מאַרק=יריד". בערגעלסאָן, 3, 144.

1951 " איך טראַכט דאָ וועגן די נײַע ווערטער, וואָס קומען אויף פֿון די געדיכטענישן פֿון פֿאָלק |...|". 1061
~~י. מאַרק, יב ליטע 1~~, 462. כּ״מ 106

געדיכט איי – אַן איי אָפּגעקאָכט אויף האַרט. פֿון צ׳ 150

געדיכטע אַרבעט – "שווערע אַרבעט, אַזאַ אויף וועלכער די אויפֿפּאַסערס זײַנען שטאַרק מדקדק" |קטוו|.

געדיכטע לאַקשן – בנב.

געדיכטע צרות – אַ סך צרות, וואָס קומען איינע נאָך די אַנדערע.

געדיכט קעמל - אַ קעמל מיט געדיכט געשטעלטע צײנדלעך,
גענוצט אויף אויסצוקעמען אומפֿלייט פֿון קאָפּ.

דאָס רעכטע געדעכטע - דאָס סאַמע וויכטיקסטע, אינטערעסאַ-
נטסטע. % ער האָט לאַנג געברײַעט, אָבער דאָס רעכטע
געדעכטע האָט ער פֿאַרגעסן צו דערציילן.

געדיכטע שטעך - (שנײַדערײַ) שטעך וואָס גייען זייער
נאָענט איינער צום אַנדערן, ווען דער פֿאָדעם ציט זיך
כמעט אָן איבעררײַס.

פּפּ: געדיכט: ווי בעבלעך, ווי ליים, ווי אַ מאַמעליגע,
ווי סאַלדאַטסקע קאַשע, ווי סמעטענע, ווי צימעס,
ווי קאַשע, ווי רש"י=כּתבֿ; (ווגלג) ווי ווערעם
אין דרעק.

149 ז׳ 13

<u>רעדן געדיכט</u> - רעדן גיך, אָן אָפּהאַלט.

<u>"קוקן געדיכט"</u> - קוקן אויפמערקזאַם |קטור|.

<u>א לעק פֿון געדיכטן</u> # (נעמען, בעטן, פֿאַרזוכן) -

~~(נעמען, בעטן, פֿארזוכן)~~ - זייער ווינציק, כאָטש אַ

ביסל.

<u>אַ געדיכטע קאַשע פֿאַרקאָכן</u> - גורם זיַין אַ פּלאָנטער, אַ

מחלוקת, אַ פּראָבלעם.

<u>פֿונל: ביַי אַ קבצן וואַקסן די קינדער געדיכטער</u> -

דווקא אַן אָרעמאַן האָט אַ סך קינדער.

<u>אזוינע זאל מען געדיכט זייען און שיטער אויפֿגיין</u>

(<u>וואר:</u> <u>מע זאָל זיי געדיכט זייען און שיטער</u>

<u>אויפֿגיין</u>) - געזאָגט איראָניש וועגן שלעכטע מענטשן.

שור: וויפֿל א מענטש זאל זיך ניט אָפּריידן פֿון הארצן, דאָס געדיכטע בלײַבט בײַ אים (וואָר: דאָס שטילערע דערציילט מען. דאָס געדיכטע בלײַבט) - דאָס סאַמע אינטימסטע, טרויעריקסטע קען דער מענטש ניט אַרויסברענגען פֿאַר יעמעם.

ם

גידיכט.

.6 ←----

1602 " און דער פשחור הוט גידיכט // גישלאגן ירמיה אין זיין גיזיכט". ס' ירמיה, הקדמה. 1047

רעד: ניט זיכער אין אויסטײַטש פֿון דעם וואָרט 'גידיכט' אין דער ציטאַטע.

ג ע ד י כ ע ט - פֿאר פֿון דיכען.

154 - גיד

ג ע ד י מ י ו נ ט |געדימיענט| - אדי. (שנש) גענומען

פון דמיון, פון דער פאנטאזיע.

1943 " רייד, ערשט געדמיונטע, פארפלעכטן זיך מיט

וואלדערויש, מיט פייגלרופן, שטימען. ס'איז דמיון 1118

אלץ". באריישא, 3.

154|1

ם |געדינג| ג ד י נ ג - |דאס?|. באַדינג, תּנאי, אָפּמאַך.

|? 1685| " זיי שיקן אים איין שליח אונ' לאזן אים זאגין דש זיא וואלן איין מלך אן נעמן אין אירי (מדינה) אבר אויף דיזי מאניר אונ' גדינג". 1090

דרך הישר לעולם הבא, 1, מה - II.

□ |געדינגט| ג ד י נ ג ט / ג ד י נ ק ט - אדי/אדוו.

געדונגען (וועגן אַן אַרבעטער).

1610 " אונ׳ ניט דוא זולשט איבר נעכטיגן לון דש
גידינקטן מיט דיר ביז מארגן". טייטש=חומש, 757
ויקרא, יט - יג.

1679 " איביר איין הויז גיזעסניר, אונ׳ איין
גידינגטר קנעכט דער זאל ניט דא פון |פון קרבן 754
פסח| עסין". בליץ, שמות, יב - מה.

1716 " |...| אונ׳ ניט איין רגע מין |=מער| אז איין
גדינגטר דער מדקדק איז דז ער נישט שענקט אין זיינר 1092
ארבט אזו וועט גאט מדקדק זיין מיט די ערביים".
ס׳ המגיד, 3, ישעיה, כא - טז.

156 – גדנ

גע ד י נ ט I – 1. פֿאַר פֿון דינען.

2. אַדי. (עלט) וואָס האָט שוין אָפּגעדינט אין
מיליטער. % דער בחור איז שוין אַ געדינטער,
אָפּגעווען ביי פּאַניען 3 יאר.

3. (עלט) וואָס דינט ביי יענעם, אַ באַדינער, אַ משרת.

1927 " פֿילע בעלי=בתים" זיינען געוואָרן געדינטע,
און פֿיל געדינטע – בעלי=בתים". בודזאהן, 5,6. 1097

ג ע ד י נ ט II — אדי. (עלט) דיך געמאַכט, פּלאַטשיק.

% "כסף מרוקע (ירמיה י— ט) — געדינט זילבער; 1094/1096

רקיקי מצות (שמות, כט — ב) — געדינטע מצות"

|פּ. פּרימער, מלמד=טײַטשן|.

□ גדוינט/גדנט.

1093 ... "מרוקע — גדנט". רייכלין 8, ירמיה י — ט.

1610 "אונ' ווען דוא גינעכשט אופּפּר פּריזנט גיבאכן

1095 איך איינם אובן געמיל מעל קוכן מצות גימישט מיט

איל |=אייל| אונ' גדוינט קוכן גיזאלבט מיט איל".

טײַטש=חומש, ויקרא ב — ד.

158 – ג'ד

ג ע ד י נ ס – דאָס, באָ. (לאָקל, סאַנץ) "פֿלייש,

געקאַכט אין סאָס, אין אַ קליין ביסל וואַסער מיט

פּ'ר 90

פֿעטס" | ר. מאַהלער, ~~זש' יישפ~~ 17, 3 – 6, 1944, ז' 66|. 1099

■ ג ע ד י נ ק ט – ----← <u>געדינגט</u>.

ג ע ד י ק ט - פֿאַר פֿון דיקן.

ג ע ד י ק ט ע וו ע ט - <u>פֿאר פון</u> <u>דיקטעווען</u>.

ג ע ד י ר ן – אוטוו. (דיאַל) דזוו געדויערן.

1891 " נאָר מיין נישט, דיין באַבע וועט אייביק

1102 געדירן,// ביים פּאַרטעך דיך האַלטן". באַרנשטיין,1,6.

1923 " נאָר עס וועט ניט לאַנג געדירן,// ווי מע

פּ"ו 33

1103 וועט מיך צוריק אַהיים פירן". ~~זב ביי אונז יודען,~~ 318.

ג ע ד י ש ע ט - <u>פאר פון</u> <u>דישען</u>.

ג ע ד י ש ע כ ץ I – דאָס, =ן. פֿפֿ גערושעכץ.

פֿלייש=מאכל: אײַנגעדעמפּט פֿלייש (ס'רוב דרויב־לונג=און לעבער, גראָשל, פֿליגעלעך, פֿיסלעך אַע) מיט ציבעלעס, מעל און געווירצן, מע פֿלעגט עס אויפֿגעבן צום מערסטן פֿרײַטיק בײַ טאָג; אין געוויסע ערטער האָט מען עס גערופֿן אײַנזידעכץ.

1885 " פֿילײַכט |=אפֿשר| פֿאַרגלוסט זיך אַ נגיד אַ געדישעכץ |טעקסט: געדישעכטס| פֿון לונג=און=לעבער, אַ קישקע מיט פֿאַרפֿל". ~~צײַ ריפּאַל~~ פֿאַר 74, נ' 29, ז' 446. 1111

1911 " בסך=הכל האָט זי אַ גולאַש קיין מאָל נישט געזען, דען אין ריגליץ הייסט פֿלייש מיט צוויבל |=ציבעלעס| 1113
'אַ געדישעכץ' אָדער 'אַן אײַנזידעכץ'".
מוירער, 1, 18.

1956 " |...| שמעקט אין דער פֿאַרנאַכטיקער טונקלקייט אַ געדישעכץ פֿון אַ קעלבערנער גראָש מיט פֿיסלעך און 1107
רעטשענע קאַשע". ש. בראָון, יזב ~~בילגאָרײַ~~ 4, 155.

165 - 3ג

ג|ע ד י ש ע כ ץ II - דאס, =ן. (לאקל |?|, וואלין)

אַ געשטופעריי פון אַ סך מענטשן אויף איין אָרט.

% מע האָט געמיינט, ס'איז אַ שריפה אין טעאַטער,

האָבן אַלע זיך געשטופּט צו דער טיר און ס'איז

געוואָרן אַ געדישעכץ, מענטשן זײַנען געפאַלן איינער

אויפן אַנדערן. ~~איך~~ מען האָט מורא געהאַט, אַז ס'וועט ניט

קלעקן קיין ברויט פֿאַר אַלעמען, איז געוואָרן אַ

געדישעכץ אין דער ריי.

ג ע ד ל ו ב ע ט - פֿאַר פֿון דלובען.

(100)

ג ע ד ל י ב ע ט - פאר פון דלגבען.

?נ? ג ע ד ע כ ט – אַדי/אַדוו. (דיאל) דזוו גֶעדיכט III.

1864 " ווי באלד די בערשטינפּאַנגער |פון בורשטין|

1122 באַמערקן אָנקומען דאָס גראָז, גייען זיי |...|

מיט געדעכטע נעצן |...| און שעפּן מיט די נעצן טיף

ביז צום גרונט". צ' קמ, פּוי 177, נ' 34, ז' 541.

1919 " צום ערשט הייבן זיך אָן צו שאָקלען די הויכע

1123 בכבודיקע מאַנדל=און זיתים=ביימער, דערנאָך די

טוליענדיק געדעכטע מאַראַנצן=ביימער |...|".

מ. זינגער, 1.

ג ע ד ע כ ט ע נ י ש - דאס, בא. 1. (עלט)

דזוו געדעכעניש, ב 1.

1888 " דאס געדעכטעניש איז מיר אויף דער עלטער,

ניט פאר דיר געדאכט, א ביסל געשווערט". 1144

מענדעלע, 3, 224.

2. (עלט) דזוו געדעכעניש, ב 2.

1885 " און צו געדעכטעניש=קרבנות זאלן ווערן גענומען

ווײרעך און געווירץ". מחזור, 2 ז. 1127

3. (עלט) דזוו געדעכעניש, ב 3.

1873 " ווערסט |...| מאכן פליטה אזוי, אז פון דיר,

ישראליק, וועט אפילו קיין געדעכטעניש נישט בלײבן". 1130

מענדעלע, 9, 131.

גידעכטניש/גידעכטנוס/גדעכטניס.

.1 <----

1739 " דער אנפאנג אום חכמה צו לערנין, איזט
שווייגן, דז אנדרי איז פלייסיג צו הערין, דריטינס 1134
אין גידעכטנוס צו פאסין |...|". ס' מבחר הפנינים,
1, ה - I.

1766 "אוב זיא |די רייד| זיין פר איין אויף
מערקזאמקייט אונ' דעם צו הערר דיא זאך רעכט 1193
איין צו דרוקן אין זיינם גדעכטניס דאש ער דיא
זאך זאל לאנג גדענקן". אבן ישראל, 1, ט - II.

.2 <----

1668 " אונ' זיא זאגטן: (זכר צדיק לברכה) דאש
איז אין טייטש דיא גידעכטנוס דיז צדיק די זאל זיין 1185
צו בענשונג". יוסיפון, 3, דף רלט.

" אונ' דארטין הט ער אן גבויאט איין טארין 1764

1147 אויף זיין גראב דש עש זאל זיין פאר אים איין

גדאכטניס". יוסיפון, 5, כה - I - II.

.3 <----

" ניט עש אישט איין גידעכטניש צו דעם ערשטן 1610

1136 אונ' איך צו דעם לעצטן די דא ווערן ניט עש

ווערט זיין צו אין איין גידעכטניש מיט דעם |...|".

טייטש=חומש, קהלת, א - יא.

" מחה אמחה את זכר עמלק - גדעכטניס". 1737

172 - גיד

ג ע ד ע כ ע נ י ש – דאס, =ן. 1. זכרון, זכרונות, דאָס געדענקען. % בלייבן אין געדעכעניש; ~~פארגעדענקען.~~ פארשווינדן פון געדעכעניש; ~~פארגעסן.~~ די געשעעניש האט זיך איינגעקריצט אין געדעכעניש.

1912 " זאָל |...| דער יידישער אוצר אין גאנצן פאַרשווינדן פון אַ מענטשלעכן געדעכעניש, ווערט דאָס ניט מאכן קיין תּל פון אונדזער פאָלק". זשיטלאָווסקי, 2, 151. 1195

" פון מיין געדעכעניש וואַקסט אַרויס אַ קליין 1951

1189 שטעטעלע |...|, וואָס פֿאַרמאָגט בלויז צוויי גאַסן".

פּער 106,

ב. צ. גאָלדבערג, ~~דב ליטע 1,~~ 1269.

" מיר קאָנען פֿאַרגעסן די נעמען, |...| אַפּילו די 1951

1202 אידעען פֿון דעם בוך, אָבער ניט די שעהען וואָס

מיר האָבן פֿאַרבראַכט אויף דעם, |...| זיי בלייבן אין

אונדזער געדעכעניש". ניגער, 9, 24.

2. אָנדענק, דערמאָנונג. % מע האָט פֿאַראייביקט דאָס

געדעכעניש פֿון די קדושים. דער דענקמאָל איז צום

געדעכעניש פֿון די העלדן.

" אונ דאש וואש מען האט מתקן געווען צעהן 1832

1196 פסוקים פון זכרונות און צעהן פסוקים פון

שופרות דאש איז א גדכניש דאש יצחק האט גבענשט

זיין זון יעקב". מחזור 2/3, יד / ב.

174 גיד.

1908 " ער איז געשטאָרבן, און וואָס האָט ער איבערגעלאָזט?

1197 – אַ פֿײַנעם נאָמען און אַ גוט געדעכעניש".

עפּפּעלבערג, 1, 25.

1941 " און גאָט האָט געזאָגט צו משהן: שרײַב דאָס

1157 אויף פֿאַר אַ געדעכעניש אין אַ בוך". תרגום יהואש,

שמות, יז – 14.

1952 " ער פֿאַרדינט, אַז זײַן געדעכעניש זאָל פֿאַרשריבן

1155 לדורות". מ. שילדקרויט, יזב ~~לובלין~~, 12 567.

3. איבערבלײַב, זכר. % ס'איז פֿון דער גאַנצער

קהילה קײן געדעכעניש ניט געבליבן.

1896 " מוז איך מאַכן, אַז פֿון זײ |פֿון די ייִדן|

1198 זאָל ניט בלײַבן לעבן אַ געדעכעניש". בערק, 1, 22.

1935 " |...| ס'וועט פֿון זײ חלילה נישט איבערבלײַבן

קאַנק קײן געדעכעניש". באַשעוויס, 1, 162.

רעד:מע דאַרף דערגאַנצן די ציטאַטע מיט פֿריִערדיקע ווערטער".

1946 " לאַנג האָט ער געקוקט אויף די אַלטע שליאַכעצקע

קאנק <u>געדעכענישן</u> אין דלוטאַוואָער 'הויף'". <u>י.י. טרונק,</u>

<u>4, 205.</u>

?נ? 0 <u>געדעכענישפֿול</u> – <u>אַדי.</u> פֿול מיט געדעכענישן,

דערמאָנונגען, זכרונות.

?נ? <u>געדעכענישפֿולקייט</u> – <u>די, בא.</u> אייגנשאַפֿט אָדער מצב

פֿון זײַן געדעכענישפֿול.

1933 " אַזאַ מין <u>געדעכענישפֿולקייט</u> ציט פֿון די ווענט,

1200 פֿון יעדער מויער באַזונדער און פֿון אַלע מויערן

איבער דער גאַנצער גאַס". <u>דער נסתר,</u> ~~זש' פּאַרמעסט,~~ [illegible] 156,

<u>נ' 2 – 3, ז' 67.</u>

פון געדעכעניש (זאגן, אנגעבן) – (עלט) פון זיפרון,

פון אויסנווייניק.

1963 " אין די קילע נעכט פון עשרת=ימי=תשובה האבן

1191 די פראמפאלער געזאגט פון געדעכעניש שטיקלעך

סליחות". באשעווים, 4, 35.

□ גידעכניש/גידעכניס.

<---- 1.

1610 " אין דער נאכט דער זעלביגן עס ווארד פר וואגילט

1168 שלוף דש קיניגש אונ' ער זאגט צו ברענגן דז בוך

דער גידעכניש |...| אונ' עס ווארד גילעזן צו פר

צען קיניג". טײַטש=חומש, אסתר, ו' – א.

177 - גז-ד

[redacted]

.2 <----

1696 " אונ׳ עש זאל ווערדן ביפולן עז זאל ווערדן

1166 גידאכט אונזר גידעכניס |...| אונ׳ גידעכניס

אונזר עלטרן". |סידור|תפילה למשה, 1, קלב - II.

1708 " דרום איר ליבן לייט דן לידליין זאל איר צו

1194 איין גידעכניש האן". א ניי קלאג ליד |...|,

.173

178 – גדפּ

ג ע ד ע מ פֿ ט – פּאַר פֿון דעמפֿן/דעמפּן.

179 – גרז

ג ע ד ע מ פֿ ט ע כ ץ   –   <---- <u>געדעמפּעכץ</u>.

ג ע ד ע מ פּ ע כ ץ - דאָס, =ן, פֿפֿ: גערעמפּעכץ, געדעמפּטעכץ.
מאכל פֿון געדעמפּט פֿלייש.

1932 "דער עולם הוזשעט, פּײַפֿט און וואַרפֿט מיט פּוילע
1221 עפּל, // עס קאָכט זיך, ווי אַ געדעמפּעכץ אין אַ טעפּל".
נאדיר, 4, 250.

1944 "געדעמפּעכץ - דאָס זעלבע וואָס געדינס".
1222 ר. מאהלער, ~~זש׳ יישפּ~~ IV, 3 - 6, ז׳ 66. פּױ 90,

1965 "אַ הוץ סלאַיעס אײַנגעמאַכטס און געדעמפּטעכץ
צו דערכאַפּן דאָס האַרץ |...|". מ. גראס=צימערמאַן, פּױ 166
~~זש׳ פּאש~~, XI/1.

גרז-181 ג ע ד ע נ ק – דער, =ען. 1. (שנש) זכר, אַנדענק, געדעכעניש.

1956 " ניט פֿאַרהיטן וועלן מיר פֿון הפֿקרדיקן ווינט זי,

1120 // ביז ס'וועט ניט בלייַבן פֿון פֿאַרדאַרבער קיין

געדענק און קיין געביין". מארקיש, 11, 542.

1956 " דערצהערט דעם פֿארבענק // פֿון חבֿר,//

1227 זייַנס אַ וואָרט פֿון געדענק". גלאַטשטיין, 1, 29.

2. דענקמאל|סטוטש 245|.

[illegible]

[illegible]

183 + 182

[illegible]
[illegible]
183+182

191 – [illegible]

ג ע ד ע נ ק ו ו ע ר ד י ק – <u>אַדי/אַדוו.</u> וואָס איז

וויכטיק צו געדענקען וועגן אים/דעם. % אויף

זײַן נסיעה האָט ער זיך באַגעגנט מיט אינטערעסאַנטע

און <u>געדענקווערדיקע</u> מענטשן. בשעת דער מלחמה

האָבן זיי דורכגעמאַכט אַ סך <u>געדענקווערדיקע</u>

~~שלאַכטן פון די געטאָס". מ. ווײַנרײַך, 5, 100.~~

פּאַסירונגען.

1947 " און צום סוף האָט דאָס מיזרחדיקע ייִדנטום

אַרויסגעגעבן די קעמפּפערס אין די <u>געדענקווערדיקע</u> 1235

שלאַכטן פון די געטאָס". <u>מ. ווײַנרײַך, 5, 100</u>.

185. גז׳

ג ע ד ע נ ק ו נ ג – די/דאָס. 1. אַקט אָדער רעזולטאַט פֿון געדענקען.

2. (עלט) אָנדענק, דערמאָנונג.

1886 " נאָך א טעם |צו דער מצווה פֿון פטר חמור|, ווייל די בכורים פון מצרים זענען געגליכן צו 64
אייזלען, איז דאס א געדענקונג אז גאט האט אויסגע-
הרגעט די בכורים אין מצרים". אנ׳, תנחומא, 4
שמות, בא, ז׳ 64.

1954 " אין געדענקונג פֿון פּאָלאַ בלאָס, ע"ה, וואָס
איז יונג פֿאַרשניטן געוואָרן דורך די היטלער=מערדער 1236
|...|". יזב, 10, 754.

ם גידענקונג.

.2 ←----

1713 " צו דייני און בעטר גידענק מיט גידענקונג
דר וואשר, דיא אויש גיסן זיבן טאג פון סכות". 1238
מחזור, 2, 3ב – II.

186 - 3

געדענקט – 1. פֿאַר פֿון געדענקען.

2. פֿאַדי. פֿאַרגעדענקט, וואָס מע געדענקט, מע האָט אין
זכרון, מע פֿאַרגעסט ניט.

1960 " יוסף ראַלניק האָט פֿרי קולטיווירט און ער
האָט איינגערודקט זיינע געדענקטע לאַנדשאַפֿטן אין 1241
זכרון". גלאַטשטיין, 2, 136.

1947 " |...| די געדענקטע לופֿט פֿון די פֿאַרשטיקטע
תּפֿיסות און גאַזקאַמערן". לייוויק, 9, 73. 1250

1967 " |...| פֿון רויע ווינטן אַ געשווענקטער,//
אַ ווייטער און אַ נישט=געדענקטער". ב. העלער, 123,1. 1251

ג ע ד ע נ ק ט – פאר פון געדענקען.

188 ג ע ד ע נ ק ט אָ ג - דער, ~ טעג. 1. אַ שטענדיקער

טאָג, ווען מע מערקט אָפּ (מע פּײַערט) אַ געוויסע

געשעעניש אין דער געשיכטע פֿון פֿאָלק.

1962 " אונדזערע בעלי=מחשבֿה מעגן שוין אָפּהייבן

טראַכטן וועגן אַזעלכע פֿעסטע פֿורעמס פֿאַר אונדזערע 1248

נײַע געדענקטעג". ב. צוקערמאַן, ~~יש' איק~~. I/VI פֿאַר 9

2. (ספּעצ) אַ שטענדיקער טרויערטאָג צום אָנדענק

פֿון אַ באַזונדערס טרויעריקער געשעעניש אין פֿאָלקסלעבן.

% דער געדענקטאָג לכּבֿוד די קדושים פֿון די געטאָס.

1968 " וואָס האָט געצווונגען די ייִדישע פּירערשאַפֿט

אין פּוילן אַרויסצוגעבן דעם מה=יפֿית=אויפֿרוף 1247

וועגן 25סטן יאָרטאָג פֿון |געטאָ=| אויפֿשטאַנד? עס איז

ג ע ד ע נ ק ל ע ך - אדי/אדוו וואָס לאָזט זיך
(מע קאָן) געדענקען, וואָס איז ווערט צו געדענקען.
% געדענקלעכע פּאַסירונגען.

1954 " די מלמדים האָבן אויף מיר נישט געהאַט קיין
1255 געדענקלעכע השפּעה, נישט צום גוטן און נישט צום
שלעכטן". ב. אַלקוויט, יזב בעלם, 10. 484.

|| געדענקלעכקייט - די, בא. 1. אייגנשאַפט צו
זײַן געדענקלעך.

2. פעיִקייט צו געדענקען.

1957 " דער בורא=עולם האָט דעם מענטשן געשענקט נאָך
1256 אַ גרעסערע מתנה ווי געדענקלעכקייט - דאָס איז
פאַרגעסלעכקייט". ברוסילאָוו, 2, 84.

190 - גיד

[redacted] - געד

ם געדענק=מײסטער | ג י ד ע נ ק   מ ײ נ ש ט ר -

דער, ס. כראָניק=שרײַבער.

... " יהושפט דער אחילוד איין גידענק מײנשטר

מושט ער זײַן". שמואל=בוך, סטראָפּע 1667. 1259

רעד: הי גיט אָן פּשוט: המזכיר = דערמאָנער...

(מלכים א', ב - 3).

191 – 376

ג ע ד ע נ ק מ י ר ל – דאס, =ער. 1.(באט) געוויקס (ווסנ Mysotis) פֿון דער משפּחה דיקבלעטערדיקע (Boraginaceae) מיט קליינע בלימלעך, ס׳רוב בלויע.

2. (געניצט ס׳רוב אין מצ) די בלימלעך פֿון דעם געוויקס. % זי האט אנגעקליבן לעבן טײַכל א בוקעט בלויע געדענקמירלעך:

רעד: ס׳איז אַ קאַלקע פֿון רוסישן незабудка און פּויליש niezapominajka.

1934 " דײַנע אויגן אויך (געדענקמירלעך דער מאַמעס) // זײַנען גרויס און בלוי". מ. ל. האַלפּערן, 32,5.

1261

ג ע ד ע נ ק ע ו ו ד י ק – אדי/אדור. וואָס געדענקט זיך, וואָס איז ווערט צו געדענקען. % געדענקעוודיקע געשעענישן.

1947 " אין דער מיטנזומערדיקער נאַכט, דעם אייביק געדענקעוודיקן 22סטן יוני 1942 |...|".

מ. וויינרייך, 5 XXIV.

באמ: קאָנטראָלירן, צי איז ריכטיק דער מקור.

126

ג ע ד ע נ ק ע ן - טרוו. 1. האָבן די פֿעיִקייט
אויפֿצוהאַלטן און צוריק אַרויסרופֿן (דערמאָנען זיך)
די אויפֿגענומענע שפּירונגען, איבערלעבונגען, ידיעות,
איינהאַלטן אין זכרון, ניט פֿאַרגעסן. % ער געדענקט
גוט דאָס געלערנטע. זי געדענקט ווי ס'האָט
אויסגעזען איר געבוירן=שטעטל.

1819 " איינער איז גיקומען צו איין חכם און שפראך
איך גידענק אז איך בין קליין גוועזן האב איך 1436
גישטולן פיל זאכן בייא לייטן". ס' חסידים,
קונטרס יז / 8.

1848 " אונ עש איז מיר שווער גיוועזן אלי צייט
דאש צו גידענקין פון זיך זעלבערט ווייל עש איז 1353
ניט גיוועזן אוף גישריבן אוף איין ספר".
חובות הלבבות, 3, 38.

1878 " געדענק זשע, סענדערל, מאָרגן גאַנץ פֿרי זאָלסטו
אַהין אַרויסקומען". מענדעלע, 16, 32. 1294

1907 " מאַשאַ געדענקט, וואָס פֿאַראַ שווערן אײַנדרוק זי
פֿלעגט אַרויסטראָגן פֿון טאַמאַראַס שטוב אַלע מאָל". 1287
שלום=עליכם, 18, 64.

1968 " דו האָסט שוין פֿאַרגעסן, נאָר דער טאַבאַק=סוחר
געדענקט, אַז דו האָסט געהאָלפֿן פֿאַרשלעפֿן זײַן הערצקען". 1488
גראַדע, 7, 38.

1927 " אַפֿילו דאָס פֿינטל אין פּנים געדענקט ער,//
אַפֿילו דאָס בענדל דאָס רויטע אין צאָפּ". מ.ל. האַלפּערן, 1287/א
2, 58.

2. נעמען אין אַכט, האָבן (אַרײַננעמען זיך) אין זינען,
אין די געדאַנקען.

1814 " אין אלי דיינע עסקים זאלסטו אינאים גדענקן,
אזו וועטר שון אויס גלייכן דיינע אינטערעסים". 1315
איבן לעפֿין, משלי, ג - 6.

1889 " באַטראַכט, מײַן קינד, און גוט באַדענק //
אַלצדינג וואָס איך זאָג דיר אין ליד,// איין כלל 1508
האָסטו דאָ, נאָר געדענק, // דו זײַ אַ מענטש - נאָר
זײַ א - ייִד". מ. גאָרדאָן, 2, 109.

1928 " באַראָטן זיך מיט אַ דאָקטאָר איז געוויס פֿאַר
אײַך נוצלעך. איר דאַרפֿט אָבער דערבײַ געדענקען, 1445
אַז אַרויסכאַפּן די קראַנקייט קען מען ניט". פֿלר 151
דש' ~~פֿגעד~~, נ' 24.

1951 " מען מוז אגבֿ געדענקען, אַז די פּויערים=
באַפֿרײַונג האָט די פּויערים גופֿא ניט געבראַכט קיין 1460
פֿלר 106
עקאָנאָמישע גליקן". מ. ווישניצער, ~~זב ליטע 1~~, 82.

3. (עלט) דערמאָנען, דערמאָנען זיך אין עמעצן/עפּעס.

1832 " צו דיא וואש זייא בצאלין דיא קרבנות מיט
זייערי לעפצין, דען דיא תפילות זאנין במקום קרבן 1474
זאל גאט גדיינקין צי דער צייט פון ראש השנה |...|".

<u>מחזור, 2, מ/ב.</u>

1863 " |...| אפילו אויף אַנדערע לשונות טאַר מען אויך

1474/א נית געדענקען גאַטס הייליקן נאָמען אומזיסט".

א. דאַנציג, 2, מ/ א.

1872 " ווען מען איין רשע געדענקט, זאָל מען זאָגן:

1239 שם רשעים ירקב". צאינה וראינה, 3, לך לך.

4. (עלט) טראַכטן, מיינען.

1819 " אונ דר בעל תשובה זאל ניט גדענקן אז ער איז

1312 איין ארגרי מעלה אז איין צדיק מכח די עונות ופשעים

וואש ער האט גטאן". ס' חסידים, סימן ס'.

1872 " דען דער גאָסט געדענקט ער מאַכט זיך שוואַך

1240 און קראַנק פון זיינט וועגן". צאינה וראינה,3,וירא.

גערענקען זיך - אוטוו, נאָר דריטפּערזאָניק (אָפּט מיט אַ פּראָנאָם אָבּל? סוב אין דאַטיוו). בלײַבן, פֿאַרהיטן זיך אין זכרון. % יענער זומער געדענקט זיך אים גוט, ווען די מלחמה האָט זיך אָנגעהויבן.

1931 " אין זכרון איז כמעט גאָרנישט פֿאַרבליבן. עפּעס
געדענקט זיך נאָר אַ נאָסע אויסגעמויערטע וואַנט 1240/א
|...|". מ. קולבאַק, 8, 194.

1965 " דוד הויטמאַנס אָנקומען |...| פֿאַרן ווילנער
שטאָט=חזן געדענקט זיך מיר עד=היום". פּזי 107,
~~רזב ליטע~~ 2, 512 |?572|.

|| **געדענקער** - דער, =ס. ווע געדענקערין.
דער/די וואָס געדענקט.

1523 1956 " מיר זײַנען די געדענקערס". גלאַטשטיין, 1, 197.

1524 1974 " פֿאַראַן נאָך ערגעץ אַ געדענקער // וואָס געדענקט".
סוזמאַן, 1, 77.

געדענקשאַפֿט – די/דאָס, בא. (שנש) 1. דאָס קענען געדענקען.

1973 "אין פֿאַרכטיקן בית=לבֿנים,// אין היכל פֿון צער און געדענקשאַפֿט,// אַ מאַן אין אַנטופֿיקער בענקשאַפֿט // שטייט ביַי אַ פֿירעק – אַ טאָוול,// לזכר זיַין בלוט און געביין". י. שולשטיין, ~~דש׳ גק~~ פֿעיר 38, ב׳ 79–80. 1467

2. אַנדענק.

1973 "דאָס בוך איז געהייליקט אין געדענקשאַפֿט פֿונעם עטישן פֿאָלקסמענטשן". שפּיגל, 5, 5. 1532

3. זכרונות.

1955 " ס'איז צו שטוינען ווי די **געדענקשאַפֿט** פֿון

די יונגע יאָרן קריצט זיך איַין און פֿאַרבלייַבט 1530

אויפֿן גאַנצן לעבן". **גלאַטשטיין**, ~~צ' טמז~~. פּוּ 69.

0 **געדענקבוך** – **דאָס/דער**, ... = **ביכער**.

1. אַ בוך אין וועלכן די וויזיטאַנטן פֿון געוויסע אינסטיטוציעס, מוזעומס א"אַ שרייַבן אַרייַן זייערע אייַנדרוקן, עווענטועל אויך צו געבן בײַשטײַערונגען. % דער גאַסט האָט אַרייַנגעשריבן אין **געדענקבוך**, אַז ער איז באַגייַסטערט פֿון דער אויסשטעלונג.

1970 " דער שפּיטאָל=קאָמיטעט האָט אַרויסגעלאָזט אַן

אויפֿרוף צו דער יידישער באַפֿעלקערונג צו פֿאַרשרייַבן 1230

זיך אין **געדענקבוך** פֿון מנדבֿים". יזב ~~טאָגב~~ 15, ~~4~~ 750.

2. בוך אַרויסגעגעבן לכּבֿוד דעם אָנדענק פֿון אַ געוויסער פּערזענלעכקייט. % אין דעם <u>געדענקבוך</u> זייַנען פֿאַראַן אַטלעכע ניט געדרוקטע שאַפֿונגען פֿון דעם פֿאַרשטאָרבענעם שרייַבער.

<u>געדענק=בלעטל</u> – <u>דאָס, =עך.</u> אַן אייַנמאָליקע קלייַנע אויסגאַבע (זשורנאַל) צום אָנדענק פֿון אַ געוויסער פּערזאָן, % צו די שלושים פֿון דעם פֿאַרשטאָרבענעם עסקן האָט די קהילה אַרויסגעגעבן אַ <u>געדענק=בלעטל</u>.

<u>געדענק=טאָוול</u> – <u>דער, =ען.</u> אַ טאָוול (פֿון מעטאַל, גראַניט <u>אאַ</u>), וואָס ווערט אייַנגעפֿעסטיקט אין אַ בנין, מיט אַן אויפֿשריפֿט צום אָנדענק פֿון אַ וויכטיקער פּערזענלעכקייט אָדער לכּבֿוד אַ מנדבֿ לטובֿת אַ געוויסער אינסטיטוציע. % בייַם אַרייַנגאַנג פֿון הויז איז דאָ אַ <u>געדענק=טאָוול</u> לכּבֿוד דעם באַרימטן שרייַבער, וואָס איז אין דעם הויז געבוירן געוואָרן. אין זאַל פֿון יתומים=הויז זייַנען דאָ אַ סך <u>געדענק=טאָוולען</u> לכּבֿוד די מנדבֿים, וואָס האָבן בייַגעשטייַערט צום אויפֿבוי פֿון דער אינסטיטוציע.

<u>געדענק=יום=טובֿ</u> – <u>דער, =ים.</u> <u>דזוו</u> <u>געדענקטאָג</u>.

199/2

גע<u>דע</u>נקיאַר – דאָס, =ן. יאָר אין וועלכן ס'ווערט אָפּגעמערקט דער אָנדענק פֿון אַ געוויסער געשעעניש, פֿון גרויסער פֿערזענלעכקייט אד"גל. % דאָס יאָר 1985 איז געווען אַ געדענקיאָר לכּבֿוד דעם רמב"ם, צו 850 יאָר זינט זײַן געבוירן.

גע<u>דע</u>נקמאָל – דער, ~ מעלער. (שנש) דזוו דענקמאָל.

1948 " דא – זײַן געדענקמאָל". לוצקי, 3, 56. 1258

רעד: כ'מיין, אַז מע דאַרף עס נישט, ס'איז סתם וואָרטשפּילערײַ. אויב יאָ, דאַרף מען דערגאַנצן די ציטאַטע).

גע֫דענקשטיין – דער, =ער. דענקמאָל, מאָנומענט.

1940 " אַרום און אַרום מאָנומענטן, האַרמאַטן, גע֫דענקשטיינער,

1534 און צווישן זיי אַלע די גרויסאַרטיקע, פֿאַנטאַסטישע

געשטאַלט פֿון לינקאָלן". קאַראַלניק, 3, 190.

גע֫דענקשריפֿט – די, =ן. אַ ספּעציעלער זאַמלבוך

אַרויסגעגעבן צום אָנדענק פֿון אַ פֿאַרשטאָרבענעם

קינסטלער, געזעלשאַפֿטלעכן טוער אאַ, מיט אָפּשאַצונגען

און זכרונות וועגן דעם נפֿטר.

פּפּ: גע֫דענקען: ווי היינט, ווי ס'וואָלט איצט/נאָר=

וואָס/ נעכטן געשען/געווען – גוט געדענקען.

200 - רגז

<u>געדענקען ווי אין א חלום</u> – שוואַך געדענקען.

<u>געדענקען בעל=פּה (וואר: אויפן קאָפּ)</u> – קענען אויף
אויסווייניק, ניט דאַרפן אריינקוקן אין עפּעס.

<u>האבן צו געדענקען</u> – געדענקען אַ לאַנגע צייט, געזאָגט
ווען עמעצן וואָס האָט געקריגן פון עמעצן אַ שווערע
שטראָף, געליטן פון אים שטאַרק <u>אַע</u>. % ער האָט אים
אַזוי דערלאַנגט, אַז יענער <u>וועט</u> אים <u>האבן צו געדענקען</u>.
1916 " האָט דאָס מיין מאַמען פאַרדראָסן, איז זי אַוועק
צו אים מיט מיין שוועגערין ברכה. האָט אים ברכה קאַנק
אָפּגעשפּילט א וויוואַט, אַז ער וועט זי <u>האבן צו געדענקען</u>!".
<u>שלום=עליכם, 8ב, 198</u>.

געדענקען ביז די נייע בעזעמלעך - געדענקען לאנג.

וואס דו/~~איר~~ ווילסט הערן און געדענקען ~~(האבן, זיין)~~ -
אלצדינג (האבן, זיין). % אין דער קראם איז דא
וואס דו ווילסט הערן און געדענקען.

ניט געדענקען פון דאנען ביז אהין - שלעכט געדענקען,
גיך פארגעסן.

ניט וועלן הערן און געדענקען - ניט וועלן וויסן
פון עמעצן/עפעס.

פויל: ער געדענקט נאך די פראנצויזן (וואר: דעם
אלטן פראנצויז) - שפאסיק וועגן עמעצן וואס איז
שוין זייער אלט.

דער וואס איך בין נישט ווערט צו געדענקען - (עלט)
גאט.

<u>ניט הײַנט געדענקענדיק</u> – (<u>עלט</u>) ניט הײַנט געדאַכט.

1825 " אז דו זאלסט חלילה <u>ניט היינט גידיינקענדיג</u>

איין אויג צומאכן |...|". <u>מסדר אגרת, ציט עלזעט 29,5</u>. 1381

<u>שור</u>: <u>בײַם באַרגן האָט ער אַ זכּרון, בײַם אָפּגעבן געדענקט</u>

<u>~~געדענקט~~ ער נישט</u> – ווענן די וואָס האָבן ליב

צו נעמען, אָבער ניט צו געבן.

87

<u>ווען די עשירים קרענקען, טוען זיי די אָרעמע לײַט</u>

<u>געדענקען</u> – סאַטיריש ווענן גבֿירים, וואָס דערמאָנען

זיך אין דער מצווה פֿון צדקה צו שפּעט, בײַם שטאַרבן.

<u>אַז דו גייסט אין וואַלד, געדענק אין וואַלף</u> – (<u>לאַקל</u>,

<u>סאַניק</u>) – אַז מע לאָזט זיך אויף אַ געפֿערלעכן וועג,

דאַרף מען זיך באַוואָרענען פֿאַר אַ סכּנה.

<u>א נאַרישקייט געדענקט זיך</u> - דווקא ניט=וויכטיקע

זאַכן געדענקט מען, בעת וויכטיקערע פאַרגעסט מען.

<u>דאָס גוטע געדענקט זיך לאַנג, דאָס שלעכטע נאָך לענגער</u> -

שלעכטע איבערלעבונגען געדענקט מען לענגער ווי גוטע.

ם

<u>גידענקן</u>.

.1 ←---

1564 " דאראן זולשטו <u>גידענקן</u> אונ' טוא מיין גיבוט".

<u>שמואל=בוך, פערז |סטראָפע 253</u>. 1446

|1583?| " אום ווילן דו זולשט <u>גידענקן</u> דען טג דיינש

אוישגנג פון לנד מצרים אל די טעג דיינש לעבן". 1348

<u>מדרש ויושע, הקדמה</u>.

1679 " דען איך וויל דען עמלק אונטר דעם הימל אויז

פר טיליגין, דש מן זיינר זאל ניט מער גידענקין". 1279

<u>בליץ, שמות, יז - יד</u>.

1723 " דער פסוק זכור את יום השבת לקדשו דא זאגין

1332 די חכמים ז"ל גידענק דען שבת אזו באלד ער איין גיט

איבר דען ווייך דש מיינט קידוש צו מאכין".

ס' המנהגים, דף ו/ב.

.2 ←----

1544 " אל דש קוינגש דינר דיא מויכן אם טיש זיין.//

1335 איך וויש דש דער קוויניג ווירט יא גידענקן דיין".

שמואל=בוך, ~~פערז~~ סטראפע 485.

1696 " דרום ווען איר איין טעות גיפינט, זוא גידענקט

1403 דש עש האט נייארט גיזעצט איין קינד". |סידור|

תפלה למשה, דף קעד - !!.

1748 " גאט זאל זיין מחשבה אונ' זיין הערץ געבן צו

1385 גדענקן מיין עניות אונ' מיין בדרפונג".

סידור תפילות, דף פו' - 2.

.3 <----

... " און אַ מן המנש נאמן ווירט <u>גידענקן</u> // זו

זול מן קלופפן אן די בענקן". <u>מגילה מינכן</u>.

1546 " דו זולט ניט גידענקן דען נאמן גוטש אום

זונשט". <u>ס׳ היראה.</u> 1320

1626 " אונ׳ דער דיא זאך פֿר ענדרט אונ׳ <u>גידענקט</u>

דעם חבר יוא דיא שנאה |...|". <u>ס׳ המגיד,1,משלי,יז-ט</u>. 1274

1732 " בייא איטליכן כוס וואש דו שׂשט איין שענקן,

טואה זיא מיט איין ברכה גידענקן". <u>עיון יצחק</u>, 1346

<u>דף 2/33</u>.

.4 <----

1544 " אז לאנג אז דוד לעבט זוא קאנשטו ניט ערבן

מיך.// אונ׳ דארפשט ניט <u>גידענקן</u> נוך דעם קוויניגרייך". 1356

<u>שמואל=בוך, ~~פערז~~ ~~סטראפע?~~ 501</u>.

1546 " דש מיינט דז איינר מיט זיינם מונד עטווס

1321 ריט אונ׳ איך זיינם הערצן גידענקט ער עטווס

אנדרש". ס׳ היראה.

1636 " איך שרייב דיר אן בריב איבר דען אנדרין

1310 אונ׳ דוא הושט מיר אזו לנג קיין כתב גישיקט,

וואז זאל איך מיר גידענקין?". דריי בריוו פון קראקא.

1722 " לסוף היבט דער שניידר מיט דעם מלך אן ברודר

1442 צו ווערן, דען ער גידענקט דער מלך קאן אים

ניט גיראטן". מעשה ה׳, דף עו/1.

גידענקן זיך – טראַכטן זיך.

1711 " איז ער פארט ניט חוזר דא שרייט ער אים אן

1344 בדברים. ער גידענקט זיך ווער איך אים נאך שלאגין

ווערט אים דער קאפ וויא טאן". ?

1732 " וועז גלייך מאנכר ווערט זיך גידענקן דוא

1512 בישט קיין רב נאך מוכית". עיון יצחק, הקדמה.

ג ע ד ע נ ק ע נ י ש I - דאס/די, =ן. זכר, אָנדענק,

געדעכעניש, זכרונות.

1954 " אין זכרון פון די שטעטלדיקע ייִדן האָט זיך

1513 אויפגעהיט אַ בלייבע געדענקעניש פון אַ ייִדישן

פֿאַרגעסענעם בית=עולם". ש. שטערן, יזב ~~כעלם~~ 10, ז' 504.

1959 " דער בן=אדם טוט זיך נישט באַנייִען.ס'בלייבט

1519 דעם מענטש בעדענקעניש, פֿאַרדראָסן". באשעורים, פלוי 38,

זש' ~~גק~~, ג' 33.

▫ **גידענקניש.**

1610 " דוא זאלשט אויש מעקן גידענקניש עמלק פון

1515 דעם הימל ניט דוא זאלשט פור געשן". טײַטש=חומש,

דברים, כה - יט.

1696 " אונ' ער זאל טון פאר שניידן פון דער ~~ערבן~~ לויבן

1517 איר גידענקניש". |סידור| תפלה למשה, 1, ש?עה- I.

208 — 3<u>ט</u>

ם |געדענקעניש| ג ד י נ ק נ י ש II! – מחשבֿה, טראַכטונג.

1265 ... " קרבם – איר גדינקניש". רייכלין 8, תהילים מט-יב.

209 – גדג

?נ? ג ע ד ע נ ק ן! – (פֿד) אימפּעראַטיוו, צווייטע פּערזאָן

מערצאל פֿון ווערב געדענקען.

1937 " אָט דאָס מלכותדיקע קינד מייַנס טרייַבט איר אין

דער ערד אַרייַן, געדענקן! האָט זי אים געוואָרנט".

בערגנער, 1, 56.

ג ע ד ע ק - דאָס/דער. =ן/ מצ דז. 1. באַדעק,
צודעק, עפּעס וואָס באַדעקט, דעקט צו. % די סוכּה
האָט אַ <u>געדעק</u> פֿון צווייַגן. דאָס מעבל איז באַצויגן
מיט אַ <u>געדעק</u>, ס'זאָל זיך ניט שטויבן.

1936 " דער נעמלעכער אָפּשוים |פֿון ביר| האָט זיך
פּאַוואָליע געזיפּט דורך די לעכעלעך פֿון דעם מעשענעם 1539/א
<u>געדעק</u> פֿון דער 'באַר'". <u>נאַדיר, 9, 60.</u>

2. (<u>עלט?</u>) באַשטעק, סערוויז (פֿון כּלים, גאָפּל=מעסער).

1867 " זיין מאַיעסטעט האָט זיך געזעצט צום טיש, ווו·
1553 עס איז געווען פֿאַרבאַרייט 4 <u>געדעק</u> (פֿריבאָרן)". ([illegible] 177
~~צ' קמ.~~ <u>נ' 23, ז' 174 - ד.</u>

3. טישצייַג, טישוועש (טישטעכער, סערוועטקעס) |<u>סטוטש</u>138|.

גידעק/גדעק.

1. ←----

1544 ... " מסך - גדיקא, ל׳ סכך". רייכלין 8, שמות, כו -לו.

1610 " אונ׳ ער טעט אב נח דש גדעק דער לאד אונ ער

זאך אונ׳ נון זיא ווארן טרוקן אן גזיכט דער ערדן".

טײַטש=חומש, בראשית ח - יג.

1668 " אונ׳ דש גידעק פון דעם בעט דש וואר גיוועבן

1552 מיט גאלד". יוסיפון, 3, דף רז.

1716 " אונ׳ זיא נאם דיא פרויא אונ׳ זיא פֿאר

1551 שפרייטיט דאש גידעק אודר פיר האנג אויף דען ברונן".

ס׳ המגיד, 3, דף עד - !!.

4. באהעלטעניש.

... " ולמסתור - אונ׳ צגדיקא, כמ׳ להסתר".

1542 רייכלין 8, ישעיה, ד - ו׳.

געדעקט – 1. פֿאַר און פֿאַדי/פֿאַדוו פֿון דעקן, אלע בב.

2. פֿאַרזיכערט, באַוואָרנט, גאַראַנטירט.

1869 " מיר האָבן שוין געמיינט, אַז מיר זענען שוין
אויף תמיד געדעקט פֿאַר אַ שטודירטן |רבֿ| – וואָרעם 1561
ווער זאָל זיך ריכטן אויף אַזא אומגליק?". פֿער 177
צ׳ קמ׳, נ׳ 3, ז׳ 22 – II.

1909 " זײַ זשע ניט קיין חצוף, יוקל, אַז איך זאָג
ס׳איז געדעקט, ווייס איך וואָס איך רעד". 1559

1943 " מאיר |...| האָט ניט מורא געהאַט פֿאַרן שלעכטן
שם, |...| אַבי זײַן קלאַץ |איך יאַטקע| איז אים קאנק
געדעקט און זײַן שפּע אים געזיכערט". דער נסתר, 199,5.

27 געדעקטער טיש – וואָס איז צוגעגרייט צו דער
סעודה: פֿאַרשפּרייט מיט אַ טישטעך, באַזאָרגט מיט

טעלער=לעפֿל=גאָפּל=מעסער (אָפּט אויך אין דעם זינען ווי באַשטעלט מיט מאכלים). % די מסיבה איז פֿאָרגעקומען ביי געדעקטע טישן.

1905 " דער בעל=הקרעטשמע |...| האָט צוויי גרויסע ליכט אויפֿן געדעקטן טיש אַנידערגעשטעלט". 1565

אש, ד1, 88.

1944 " מ'האָט די מחותנתטע צוגעפֿירט צו געדעקטע טישן, וואָס זיינען געשטאַנען אויף דער אַנדערער זייט". קאנק

י. י. טרונק, 3, 95.

געדעקטע יידן - (שגל) די יידן וואָס האָבן געהאַט אַן אַרבעטס=קאַרטע, וואָס האָט גערעטעוועט פֿון דער 'אויסזידלונג'. |נ. בלומענטאל, ~~יידישע~~ XVIII - 1950,3|. 1555

(פּעו 90,

214 — געד

געד — [redacted].

ג ע ד ע ר <u>אַ</u> ק ע ן – <u>אוטוו</u>. (<u>רעג, קאַרפּאַטאַרוס</u>)

1567 " פּלאַפּלען, האַקן אין קאָפּ, בעיקר ווען מע וויל שלאָפן"|<u>קטוו</u>|.

<u>רעד:</u> אין אוקראַיניש ניטאָ אַזאַ וואָרט. דווקא אין פּויליש איז דאָ *gderać* מיטן באַטײַט:
נודזשען/דערקוטשען מיט רייד, מיט סתם מוסרן,
אויסרייגן אָן אַ סיבה.

215 - גד

ג ע ד ע ר י ם - ----> געדערעם.

216 314

ג ע ד ע ר י ק – <u>אַדי/אַדוו</u>. <u>(עלט)</u> שווינדזיכטיק,

קראַנק אויף טובערקולאָז.

217 - ריז ג ע ד ע ר ע ם - די, מצ. 1. זאַמל=נאָמען פֿאַר דעם

סיסטעם פֿון קישקעס אין קערפֿער פֿון מענטשן און

בעלי=חיים. % ער פֿילט אַ גרימעניש אין די געדערעם.

זי איז קראַנק אויף אַ געשוויר אין די געדערעם.

1888 " דער ייִדישער מאַגן איז עפּעס גאָר אַנדערש ווי

ביַי אַלע אַנדערע מענטשן.|...| ביַי וועמען נאָך פֿון קאַנק

די אַלע פֿעלקער איז אין זייערע ספֿרים דאָ אַזאַ אויסדרוק,

אַזאַ פּסוק 'ותורתך בתוך מעי' – און דיַין תורה איז מיר

אין מיַינע געדערעם". מענדעלע, 3, 99.

1908 " עס איז שעדלעך צו טראָגן אַ רימען אַנשטאָט

שלייקעס, ווייל אַ רימען דריקט איַין דעם מאָגן און 1619

די געדערעם". מ. גאָטליעב, 2, 34.

1921 " אויף שלאַכטפֿעלדער וויסטע וואַלגערט איר זיך

|...|, // געשאָכטענע, דערשטאָכענע,// מיט אַרויסגעפֿאַלענע 1577

געדערעם". קושניראָוו, 1, 29.

1975 " ווען זי האָט זיך אויפֿגעכאַפּט , האָט ער איר

געוויזן די נאָדל וואָס ער האָט כלומרשט אַרויסגענומען קאנק

פֿון אירע געדערעם". באַשעוויס, 6, 109.

2. אײַנגעווייקסטע טייל פֿון מענטשנס קערפּער בכלל,

ס'רובֿ ווען דעם אָרט ווו ס'ליגט אַ קינד פֿאַרן געבוירן

ווערן; טראַכט, שויס.

1848 " פֿון מײַן מוטערש גידערם בישטו מײַן אויש ציהר".

חובֿות הלבֿבֿות, 3, 313. 1647

1932 " מיר זײַנען גוזר אויף דיר, דו זאָלסט אַרויסגעבן

דײַן קינד פֿון דײַנע געדערעם, ווי דער דין איז". 1574

י. י. זינגער, 5א, 110.

1972 " זי איז געבליבן ווי אַן עובר אײַנגעלייגט

אין דער מוטערס געדערעם". ל. ראכמאַן, ~~ישׂ' גק,~~ פֿאָ 38 1644

ג' 76, ז' 113.

3. (פֿיג) דער אינעווייניק, די אינעווייניקסטע טיילן
פֿון עפּעס.

1907 " ער האָט אים |דעם זייגער| אַראָפּגענומען פֿון
וואַנט, אָפּגעדרייט אַלע שרײַפֿלעך און אַרויסגענומען קאנק
די געדערעם". שלום=עליכם, 8א, 143.

1957 " הבלס בלוט געשריגן האָט פֿון ערדס געדערעם".
לעיעלעס, 5, 100. קאנק

ג ע ד ע ר ע ם = ד ר י ז – <u>די, =ן.</u> |<u>סטוטש</u> 240|.

די דריז, וואָס טיילט אויס פֿאַרדײַ-פֿליסיקייט אין די געדערעם. % די <u>געדערעם=דריזן</u> טיילן אויס אַ זאַפֿט, וואָס מאַכט פֿאַרדײַען די שפּײַז.

0 <u>געדערעם=וועג</u> – <u>דער, =ן.</u> די ליניע, ריכטונג אין וועלכער ס'באַוועגט זיך די שפּײַז אין די קישקעס.

1927 " פֿון דעם טייל מאָגן |ווערט| די שפּײַז פּאַמעלעך אַרויסגעקוועטשט און איבערגעשטופּט צום צווייטן עק 1576
מאָגן, פֿון וואַנען ס'עפֿנט זיך אויף דער <u>געדערעם=וועג</u>".

<u>בערלס, 1.20.</u>

געדערעם=זאַפּט – דער, =ן. |סטוטש 241|. די פליטיקייט
וואָס ווערן אויסגעשיידט אין די געדערעם און
העלפן פאַרדייַען די שפּייַז.

געדערעם=פאַרדייַונג – די, =ען. |מאַרק ווב 1641|.
די פאַזע פון דעם פאַרדייַ=פּראָצעס, ווען די שפּייַז
געפינט זיך אין די געדערעם.

געדערעם=קאַנאַל – דער, =ן. |סטוטש 240|. דזוו געדערעם=וועג.

17 **קריכן/אַרייַנקריכן אין די געדערעם (צו) עמעצן** –
שטאַרק דערקוטשען עמעצן, צושטייַן, וועלן וויסן
אַלץ וואָס בייַ יענעם טוט זיך, וואָס יענער פילט.

1968 " איך האָב אויסגעלערנט זייַן תורה פון קריכן
יענעם אין האַרץ, אין געדערעם". גראַדע, 7, 227.

229 - ערז

ס'קערן זיך איבער (וואר: ס'דרייען זיך איבער) די געדערעם - געזאָגט ביים זאָגן אָדער ביים הערן עפּעס וואָס ס'איז מיאוס, אָפּשטויסנדיק.

1927 " און נישט געבוג וואס ס'קערן זיך שיער די געדערעם איבער אין בויך ביי דיר // פֿון דעם דאָזיקן [...] ~~דוואָרט און לויז~~=זשאַנדאַר". מ.ל. האַלפּערן, 1,154. 1590

בלייבן אָן געדערעם (פֿון לאַכן) - זייער שטאַרק און אַ סך לאַכן.

ארויסנעמען (וואר: ארויסלאָזן, ארויסרייסן, ארויסזעצן) די געדערעם - (ווולג) שטאַרק שלאָגן (געניצט ס'רוב אין סטראַשונקעס).

1963 " וועט ער'ט נאָך אַ מאָל קומען אונטער מיינע הענט, וועל איך אים די געדערעם ארויסזעצן!" באשעוויס, 4, 227. קאנק

~~1500~~ (?)

222 געד – [redacted] .

קללות: א ברעטונג (וואר: א בראנד) אים אין די געדערעם!

ווערעם אין די געדערעם! ארויס(קריכן) זאלן אים

(איר) די געדערעם!

ם
גידערם.

1544 " זיא צו בישן אין איר גידערם". שמואל=בוך,

סטראפע 96. 1646

1676 " אונ' מן זול אל צייט אי |=איידער| ער זיך

זעצט צום טיש דא זול מן פאר |=פריער| גין אויף 1635

דן בית הכסא, אונ' זיך אויש לערין דא מיט דז דער

מאגין אונ' די גידערים זולין ריין זיין".

ברנט שפיגל, פרק מ'.

1723 " דאש קרבן עולה איז גאר גיקומן אויף דאש

מזבח, מן האט די גידערם |...| אויש גיוועשן 1614

גאר ריין". לב טוב, 2, 54/T.

ג ע ד ע ר ע ם = ה ו י ל י ק – <u>געדערעם=חללדיק</u>.

225 - 3

ג ע ד ע ר ע ם=וו אָ ר ע ם - דער, ~=ווערעם. דזוו

באנדווארעם.

ג ע ד ע ר ע ם=ח ל ל |...=כאַלעל| - אויסהוילונג, אָרט ווו ס'געפֿינען זיך די געדערעם.

0 געדערעם=חללדיק |...=כאַלעלדיק| - אַדי,

פֿפּ געדערעם=הויליק. (זאאל) וועגן אַ געוויסן טיפּ בעל=חיים, (געגוויער - זען די ציטאַטע). געדערעם=חללדיקע בעלי=חיים. טיפּ געדערעם=חללדיקע.

1924 " געדערעם=חללדיקע - דאָס זיינען בעלי=חיים מיט אַ שטראַלנדיקן קערפּער=געבוי, מיט איין פּשוטן גוף=חלל, וואָס פֿאַרבייַט ביי דעם אַלגעמיינעם גוף=חלל, וואָס ביי אַנדערע בעלי=חיים איז דאָס דער געדערעם=חלל, דער האַרץ=חלל און בלוטערן". איבן איסעל, זאאלאגיע, ז' 172. 1604

ג ע ד ע ר ע ן – אוטוור. "ריידן (אויף אַ קינד)" |קטוור|. 1656

באַמ: אין פּויליש איז דאָ *gderać* מיטן באַטײַט: נודזשען עמעצן מיט רייד, מיט מוסרן יענעם, אויסריידן אָן אַ סיבה. אָבער ווי קומט עס צו דעם זאַמלערס אויסטײַטש?

?נ? ג ע ד ע ר פֿ ל ט - אדי/אדוו. (שנש) וואָס איז ווי (פֿון) אַ דאָרף.

1955 " נישט געדערפֿלט, נישט געשטעטלט,// ס'האָבן 1657 ביידע זיך פֿאַרקייטלט". מאניק, 1, 11.

229 – גז

ג ע ד ר אָ ז ש ע ט – פֿאַר פֿון דראָזשען.

229/1

ג ע ד ר אָ ט ! – פֿאַר פֿון דראָען.

2291/2 - גע

(?נ?) גע ד ר ָא טII - אדי. (נש, צאַניק ווב) אַרומגעצאַמט, אַרומגענומען מיט דראָטן.

רעד: דראַטעווען איז דאָ אין ייִדיש, אָבער דראָטן?

224/3

גע –

געדראָט III – דאָס, בא. (נש) געפֿלעכט/קנויל פֿון דראָטן |אגודן|.

230 – גד

ג ע ד ר אָ ט ע װ ע ט – פֿאַר פֿון דראַטעװען.

231 - גײד

?נ? ג ע ד ר אָ ט ע נ ע ר - אַדי. (לאָקל, גראָדנע)

1663 "איראָניש במקום גערעאָטענער" |קטוו|.

געד - [redacted].

געדראָלדער - דער/דאָס. " דאָס 'דראָלדערן' פֿון אינדיקעס (דראָלדער, דראָלדעריי)"|קטורו|.

ג ע ד ר א ל ע ט - פֿאַר פֿון דראַלען.

ג ע ד ר אָ ל ן - אַדי/אַדוו. 1. געשוואָלן (וועגן
טיילן פֿון אַ מענטשלעכן קערפּער). % אַ געדראָלענער
פּוס. אַ געדראָלענע האַנט. פֿון פֿראָסט זייִנען די
פֿינגער געדראָלן געוואָרן.

1850 " מען זאל בריעין טריקניר הייט האביר און
1671 דורך איין טיכיל צו גילייגט צו איין גידראליני
מילץ". אַנ, תעלה ארוכה.

1882 " און אַז ער וועט אַפּילן געשוואָלן, געדראָלן
1669 ווערן, וועט מען צו אים איין קאַפּיקע אויך ניט
צולייגן". א. מרגליות, 1, 20.

1921 " מיט מייִלער געדראָלענע, בלאָווע און טויטע //
1678 - אַ מאָלצייט פֿאַר צוואַנציק יאָרהונדערט פֿאַרגרייט איז".
מאַרקיש, 2, 19.

1944 " מען היילט זיך מיט כלערליי פאַסקודסטוועס.

1672 צו אַ פֿאַרשניטענעם פֿינגער לייגט מען צו שפּינוועבס

מיט שטויב |...| נאָר דער פֿינגער ווערט געדראַלן".

שניאור, 8, 104.

2. (פֿיג) אויפֿגעבלאָזן (וועגן זאַכן וואָס זעען אויס

ווי געשוואָלן).

1929 " |...| אָנגעטאָן אַ קלייד אויף אַ קלייד און

1675 אויף די שיך אַ פּאָר געדראָלענע פּוישטן".

מ. ווינער, 2, 12.

[7 קללה: געשוואָלן און געדראָלן זאָל ער(זי, זיי)ווערן!

236

געד - [redacted].

?נ? ם |געדראַם| ג ד ר ע ם - מה"ד *gedraeme*

באַלקנוואַרג, אַלע באַלקנס צוזאַמען.

... " קרת - גדרעמס". רייכלין 8, משלי ט - ג. 1681

....

רעד: אַזאַ וואָרט מיט דעם אָנגעגעבענעם אויסטײַטש
איז טאַקע דאָ אין מה"ד, אָבער דער טײַטש פֿון
'קרת' אין רייכלין=קאָדעקס איז אַ פֿאַלשער:
'קרת/קרת' מיינט אין תנ"ך אַ שטאָט, אַ שטעטל
(קריה). אַזוי טײַטשט טאַקע יהואש.

....

237-3½ ג ע ד ר אַ נ ג I - דער/דאָס, באַ, פּפּ געדרענג.

אומגעאָרדנטע באַוועגונג פֿון אַ סך מענטשן וואָס שטופּן, שטויסן איינער דעם אַנדערן; שטופּעניש, שטויסעניש. % ביַים אַריַינגיין אין אויטאָבוס איז אַ געדראַנג פֿון מענטשן.

1916 " דער געדראַנג פֿון מענטשן איז געווען זייער גרויס". שלום=עליכם, 30, 64. 1685

1935 " | מ'האָט | זיך דערוווּסט אין שטאָט פֿון דעם גאַסט און ס'איז געוואָרן אַ געדראַנג און אַן אַנגעלויף. נשים האָבן זיך אויסגעמישט מיט מאַנצבילך". באַשעוויס, 1, 42.

1943 " ער |משה מאַשבער| איז פֿון ליבער=מאירן גליַיך באַמערקט געוואָרן, נישט געקוקט אויפֿן גרויסן געדראַנג און אויף דער גרויסער מאַסע עולם, וואָס האָט זיך אין מויערל דעמאָלט אַנגעשטופּט". דער נסתר, 5, 308. קאנק

238 – ג׳ד

גידראנג // גדראנג.

.1 ←----

1676 " איין מלך קומט צו איינר שטאט דא גינגן דיא
1694 לייט אל הרויש אנטגינגן צו אנפּפֿנגן דען מלך
דא היישט דער מלך געבן איטליכם איין גראשן, אונ׳
עס זיין ויל |=פֿיל| לויט דערונטר די דען מלך
ניט האבן אנפּפֿנגן דען עז איז איין גראש <u>גדרנג</u>".
<u>ברנט שפּיגל, פּרק יג.</u>

.2 דרוק, אונטערדריקונג, נויט, צרה.

1541 " דא בט זי איך דש ער אך וואל זולט טון //
1691 אונ׳ זולט איר העלפן איז אירן <u>גידראנגן</u>".
<u>בבא=בוך, 589, 3 - 4.</u>

1696 " אונ׳ אונזר ביצווינקנוס דאש מיינט דז זיא
1711 <u>גידראנג</u> דש זיא דיא מצרים דראנגן". |<u>סידור</u>|
<u>תפלה למשה, ז׳ 37 - II.</u>

1723 " דיא צייט ווערט אונז לאנג אוך דעם גלות
1700 <u>גדראנג</u> עז איז ניט צו דת ציליך וויא מיר זיך
מארסליך |?| אונט קוויליך". <u>שמחת הנפש II</u>, דף 3.

239 - 371 געדראַנג !! – דער/דאָס, =ען. דאָס וואָס

דרינגט אַרויס, דרינגעניש, אויספּיר. % ער האָט

געבראַכט אַ סך ראיות און געמאַכט פֿון זיי אַ

געדראַנג, אַז ער איז גערעכט.

1868 " אין דעם ענין מאַכן זיי דעם קאָרעספּאָנדענט

פֿאַר אַ ליגנער, מיט אַ געדראַנג אַז טויזנט רו"כ 1701

קען מען נאָר גנבֿענען פֿון אַ הכנסה פֿון 5000 רו"כ. פּאָז 127,

צ' קמ, נ' 4, ז' 103 – !!.

1888 " רב אשר האָט אָנשטויסנדיק זיך מיט זײַן קעפּל

פֿון איין זאַך אויף דער אַנדערער געמאַכט אַ געדראַנג קאנק

אַזוי: רפֿאל איז דאָך אַ גרויסער בריה |...|".

מענדעלע, 3, 393.

1921 " געדראַנג – אויספּיר" |טערמינאלאגיע

מאַטעמאַטיק, ווילנע|.

1944 " ער איז אַ מענטש, וואָס האָט ליב צו דרינגען

אַ לאָגישן געדראַנג (געדראַנג, אין געדראַנג – אַך

אָפּט וואָרט בײַ לערנען גמרא)". פּ. פּרימער, פּאָז 90,

ישׂ' ישפֿ, נ' IV – 2, ז' 45.

2B9/1

גע –

געדראָעט – פֿאַר פֿון דראַטען |צאַניין ווב|.

240 – גיד

ג ע ד ר א פ ע ט – פֿאַר פֿון דראָפּען.

ג ע ד ר אַ ק ע ט – פֿאַר פֿון דראַקען.

ג ע ד ר אָ ש ן — פֿאַר פֿון דרעשן.

243 — געד

150

ג ע ד ר ו מ ל ט - פֿאַר פֿון דרומלען |האַרקאַווי|.

געדרונג - דאָס. (עלט) דרוק, שטויס, שטופּ.

1877 " און גאָט וועט מאַכן הערן זײַן שיין קול און

17 דאָס געדרונג |טעקסט: גדרונג| פֿון זײַן שטאַרקער

אָרעם וועט ער ווײַזן מיט גרויס גרימצאָרן".

פרוש עברי=טײַטש, ישעיה.

245 - גױד

ג ע ד ר ו נ ג ע ן - פֿאַר פֿון דרינגען.

ג ע ד ר ו ק ט - פאר פון דרוקן.

247 — 9רג

ג ע ד ר י ב ל – דאס, בא. (שנש?) דאָס דויערנדיקע דריבלען.

1972 " גליַיך פאַרנעם איך אין קעלער אַ דין געדריבל, ווי דאָס געוויין פון אַ פאַרבלאָנדזשעט בינעלע אין דער נעסט פון אַ פידל". סוצקעווער, 7. 74.

קאנק

רעד: ניט געפונען ביי סטוטשקאָוו דאָס וואָרט 'געדריבל' און ניט 'דריבלען', דאָ 'צעדריבלען' ← צעברעקלען, אָבער אין דער ציטאַטע רעדט זיך וועגן אַ קלאַנג, רויש. אפשר באַטיַיט עס זשומען, רוישן מיט די פליגעלעך (פלאַטערן)?

ג ע ד ר י ב ל ט - פאר פון דריבלען.

249 – עד

ג ע ד ר י ג ע ט – פֿאַר פֿון דריגען.

ג ע ד ר י ו ו ל ט - אדי. וואס איז מיט לויזע אָדער
אָפּגעריסענע פֿעדעם, מיט צויטן. % די קאָפּאָטע איז
אונטן שוין געדריוולט, ס'הענגען זיך נאָך צויטן.

1972 "די האַנטעכער - געדריוולטע, געקאָלטנטע און
ווייכע, און דער אָנצוג - אַ ביסל צעקנייטשט". 1751

ראָזענפֿארב, 2, 529.

ג ע ד ר י ט – אַדי/אַדוו. (עלט) 1. (דאָס)

דריט(ע), שייכדיק צו דער צאָל דריי.

1872 " אַלץ וואָס דאָ איז געדריט איז שוואַך, אַפילו

דעם דריטן טאָג אין דער וואָכן, דאָס זעלבע איז 1752

דינסטאָג, דער איז שוואַך אויף די לייט מער אַלס

אַנדערע טעג". צאינה וראינה 3, וישלח.

ם

גדריט.

2. דרייפאַכיק, דריי מאָל, געדריטלט.

1713 "אונ' זיא ווערן קומן מיט אים צו לובן הקב"ה,

ישראל דיא קינדר דער דרייא אבות דיא דא זיין 1753

איין גידריט פאלק (כהנים לוים ישראלים)".

מחזור, 2, דף 30 - ד.

3. דריי יאָריק.

1610 " נעם צו מיר איין קאלבין גדריט אונ' איין

גייש גדריט אונ' איין ווידר גדריט אונ' איין 1754

טורקיל טויב |...|". טייטש=חומש, בראשית, טו-ט.

ג ע ד ר י ט ל ט – אַדי/אדוו. (עלט?) דרײַפּאַכיק, פֿון
דרײַ טײלן.

1885 " די אַלע זײַנען בזכות יעקבֿ, וואָס ער איז
1759 דער הויפּט=יסוד פֿון ישראל (וואָס הייסן אַ געדריטלט
פֿאָלק, כלומר, זיי האָבן כהנים,לוים,ישראלים)".
איבז, מחזור, 3 – ד.

1919 " די הדסים דאַרפֿן זײַן משולשים, געדריטלט,
1760 דאָס הייסט, עס דאַרף זײַן אין יעדן ריטל צו דרײַ
בלעטלעך אַרום און אַרום". זאַלער, 1, 121.

1922 " מיט אונטערשיידן געדריטלטע (דרײַיִקע, ווי
1762 אַ סגל), פֿינגערדיקע און פֿעדערדיק צוזאַמענגעזעצטע
בלעטער". איבז א. גאלאמב, געוויקסן II,
ז' 106.

1936 " זיי ענטפֿערן אַלע מיט אַנאַנדער אַ געדריטלטע
1758 קדושה קדוש, קדוש, קדוש". איבז מחזור, 5, 131.

253 — 3ג

2. דרײַ יאָריק.

1943 " אויסזוכן דאָס געדריטלטע קאַלב און שעכטן

1761 לויטן דין". אש, 14, 335.

ג ע ד ר י ט ן - טרוו. (עלט) פֿאַרדריפֿאַכן, דריי מאָל טאָן, מאַכן.

1832 " דען דיא מלאכים וואש זייא פונקלין וויא א

1763 גלייטרט קופר גדריטן דיין קדושה". מחזור,2,ז׳קי"ה/א.

255 - געז

געד - [redacted].

■ | געדריטס | ג ד ר י ט ש - <u>דאס, בא</u>. דרײַלינג

(וועגן דרײַ טעג).

1737 " שלשת ימים - איין <u>גדריטש</u> פון טעג".

1765/1764 <u>מלמד שיח, ז׳ 2/39</u>. "שלשת ימים - א <u>גדריטש</u>

טאג רײַן". <u>דצוו, ז׳ 1/43</u>.

?נ?

256 - 271

ג ע ד ר יי – <u>דאָס/דער, באַ</u>. 1. אַ דויערנדיקע און ס'רוב האַסטיקע, אומגעאָרדנטע באַוועגונג אין אַ קרײַז אָדער הין און צוריק. % אַ שווינדלדיק גערדײַ. מע הערט דאָס פּיַפּן פֿון ווינט אין **גערדײַ**.

1918 "אַלע גלידער |...| וואָלטן וועלן זיך אַ ריס טאָן |...|, צעלאָזן זיך אין אַ ווילד **גערדײַ**". 1767

<u>לייוויק, 6, ז'[?]</u>, זי' „דאָס קראַנקע ביימל".

1928 " פֿאַראַן נאָך **גערדײַ** און געוויי פֿון צוגן און באַנען, און "גרויס איז נאָך פֿלאָנטער פֿון מענטשן". 1778

<u>קושניראָוו, 3, 19</u>.

1963 "ווי צו אונדז, די וועלט גייט אונטער אין משוגענעם **גערדײַ**". <u>פֿרידמאַן, 3, 79</u>. 1770

2. גערדײַטער וועג |<u>סטוטש 401</u>|.

3. (פיג) פלאָנטער, צעמישעניש. ½ יעדער דערציילט אַנדערש, און פֿון אַלע רייד באַקומט זיך אַ געדריי, אַז מע ווייסט ניט וואָס איז באמת געשען.

1939 " |...| פֿון אַט דעם אַלעם, פֿון גאַנצן געדריי אין חלום, איז אים יא שווערס אויפֿן האַרצן געבליבן |...|". דער נסתר, 5, 74.

1955 " עס איז |דער חינוך| אַ געדריי פֿון סאַמע אָנהייבן". לעשצינסקי, 1, 125.

1780

יעקב

רעד: אפשר פֿאַראייניקן אַהער די פֿאַרבינדונגען: אויסדרייעניש, פֿאַרדרייעניש — אפשר אויך "געדרייעניש"?

258   געד - [redacted].

ג ע ד ר יי ד ל - דאָס, =ער. (פֿטמ?) איבערדריי,

איבערבײַט, געשעעניש וואָס ענדערט, מאַכט אַנדערש.

[בײַל] " עס האָט זיך אָנגעהויבן דאָס ערשטע געדריידל,//

איז יאָסל געגאַנגען זיצן |איך תּפֿיסה|". ש.לעהמאַן, פּזר 161, 1788

~~זב פּש~~ I, ז׳ 306.

רעד: ניט זיכער אין אויסטײַטש.

-גז3
-260
259-

ג ע ד ר יי ד ל ט -II- 2. אַדי/אַדוו. 4. ניט גראַדליניק,

געדרייט. % דער וועג איז ניט קיין גלײַכער, נאָר

א געדריידלטער. אַ געדריידלטע סטעזשקע אין די

בערג.

1. פּאָר פון דריידלען

1920 " פֿון וואַלד קומען אָן לאַנגע וואָגנס מיט אַלערליי

1789 באַלקנס. |...| אַ מאָל רוקן זיך דורך וואָגנס מיט

דינע געדריידלטע האַלץ". האָפּשטיין, 1א, 25.

1937 " באַטפאָר און די דאַרדאַנעלן - דאָס זיינען

1791 לאַנגע דורכגוסן |...|, זייער שמאָלע |...| און

געדריידלטע". |איבן? זשאַראָוו, קרים, ז' 14.

3. (פּיג) אויסגעקליגלט, אַרויסגעדרונגען מיט אַ

דריידל, מיט אַ פּשטל, ניט ווי א לאָגישער אויספיר.

1970 " אַ פּירוש אין דער סוגיא, וואָס ווערט דאָ

1792 געלערנט, אַ פּירוש א געדריידלטער און געקוועטשטער".

י. קאַפּלאַן, 2, 15.

?נ? || געדריידלטקייט - די, בא. אייגנשאַפט אָדער מצב

פֿון זיין געדריידלט.

ג ע ד ר יי ט - 1. פּאַר און פּאַדי/פּאַדוו, פֿון דרייען. אַלע בב.

2. קרומלייניק, ניט גלייך. % דער וועג אין די בערג איז אַ געדרייטער און געפֿערלעכער. די אותיות זיינע זיינען אַזעלכע געדרייטע, אַז ס'איז שווער צו לייענען. צום בוידעם=שטיבל פֿירן שמאַלע געדרייטע טרעפּ.

1876 " ער קען שוין אַלע שרייבערלעך פֿון דער פּאַליציע, ער קען זיך שוין אַפֿילו חתמענען מיט אַ געדרייטן צוק אויך". לינעצקי, 1, 68. 1810

1922 " קינדער גליטשן זיך פֿייל=אויסן=בויגן איבער פֿינף שטאָק געדרייטע באַריערס". י. י. זינגער, 20,1. 1802

1968 " דאָס געסל האָט אויסגעזען ווי אַ שמאָלער געדרייטער דורכגאַנג צווישן מצבֿות". גראַדע, 218,7. קאנק

262 ‎-37

|| גערייטקייט – די, בא. אייגנשאפט אדער מצב פון זיין גערייט. % די שארפע גערייטקייט פון וועג האט ניט געלאזט פארן גיך.

▱ גערייטע סורמעס – (גארבעריי) " מעכאניש אויסגעקנאטענע טרוקענע פעל מיט דזיעגעכץ פאר געשפאנען פון פערד" |קטוו|.

1801

263 - גע

ג ע ד ר יי ט – אדי/אדוו. (עלט) דרייפאַכיק.

1883 "מע מוז האָבן דריי מענטשן מען זאָל בענטשן

1798 מזומן, וואָרעם די תורה איז אויך געדרייט:

תורה, נביאים, כתובים; אויך איז פאַראַן: כהנים,

לויים וישראלים". אנ' נופת צופים, 2, T/244.

געד -

264

ג ע ד ר יי ע כ ץ - דאָס, =ן. 1. (איר) דאָס דרייען. % פֿון דעם געדרייעכץ דייַנעם וועט קיין טאָלק ניט זייַן, אַן עבֿירה די צייט.

2. (איר) עפּעס וואָס באַקומעט זיך פֿון דרייען.

1971 " נאַט אייַך אָפּ אייַער ליבלעך געדרייעכץ,//

און זאָל קיינעם נישט גרילצן אין בויך".

א. מ. שאַפּיר, 5, 89.

1812

ג ע ד ר יי ע ב י ש — דאָס, =ן. דזור געדרייעכץ.

266 - גײד

ג ע ד ר ײ ע ר ײַ – דאָס, בא. 1. דאָס דרייען זיך לאַנג אָדער פֿון אַ סך זאַכן.

1906 " און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַן אויסגעמישערײַ

1816 און אַ געדרײיערײַ פֿון הענט איבער קעפּ און קעפּ איבער הענט, מיט אַ געשטיקערײַ און געריסערײַ".

ווייסענבערג, 1, 35.

2. (פֿיג) געגנאַרערײַ מיט געדרײיערײַ און חניפה האָט ער בײַ אים אויסגענאַרט דאָס געלט.

267 - 3ג

ג ע ד ר י כ נ ע ט - פֿאַר פֿון דריכנען.

ג ע ד ר י מ ב ל ט - פֿאַר פֿון דרימבלען ~~האַרקאַווי~~ ה״ד.

ג ע ד ר י מ פּ ל - דאָס/דער, בא.|סטוטש 277|.

דאָס דויערנדיקע דרימפּלען אָדער דאָס דרימפּלען פֿון אַ סך זאַכן. % דער געדרימפּל פֿון די ניט=אָנגעשטימטע אינסטרומענטן האָט ממש געריסן אין די אויערן.

ג ע ד ר י נ ג ע נ י ש – דאָס, =ן. (איר) דאָס דרינגען, ארויסדרינגען. % צו פֿאַרגעסן דעם הונגער האָבן זיך די ישיבֿה=בחורים אַרייַנגעלאָזט אין אַ געדרינגעניש פֿון אַ פּסוק.

270/1 געד – [redacted].

ג ע ד ר י נ ג ע ר יי – **דאס, בא.** דאָס דרינגען אַ סך, כּסדר. % דער נייער ראש=ישיבה הייסט לערנען גמרא צום תוך און ניט פֿאַרנעמען זיך מיט דרייען דעם גראָבן פֿינגער און **געדרינגעריי**.

271 - גצג

ג ע ד ר י ס ק ע ט - פאר פון דריסקען.

272 – גד

ג ע ד ר י פ ע ט – 4. פאַר פון דריפּען.

2. אַדי/אדוו. (וו·לג) בלאָטיק,

פאַרבלאָטיקט; פאַרדריפּעט.

1886 " שוין אלול=צייַט, דער וועג איז מחילה

געדריפּעט". שלום=עליכם, → 25. 18~~32~~ 23

273 - גדר

ג ע ד ר י ק – דער/דאָס, בא. 1. דאָס דויענדיקע דריקן (דרוק) פֿון אַ משא, שווערקייט.

1954 " די, וואָס האַלטן נאָך אין זשיפּען – // קנעטן 1825
ליים און פֿאַלן // אונטערן געדריק פֿון רויטע ציגל".
סוצקעווער, 4, 223.

2. שטופּעניש, געדראַנג.

1929 " אַ געדריק איז געווען, |...| מענטשן זייַנען
שיער צעקוועטשט געוואָרן אויף טויט". 1824 האַראַנטשיק, 80,2.

273/, - גיד

ג ע ד ר י ק ט - 1. פֿאַר פֿון דריקן.

2. (פֿיג) אונטערגעדריקט (וועגן מענטשן) ~~אַרבעטער=מאַסן~~.

% די געדריקטע אַרבעטער=מאַסן.

1910 " קומענדיק פֿון אומבאַמיטלטע עלטערן, איז ער

|לינקאָלן| געווען נענטער צו די געדריקטע". 1835

ראַזענפֿעלד, 5, 10.

274 -גרד, 371

1930 " אַט קײַ איך מײַן אָקראַיעץ שוואַרץ ברויט, האַרט און זויער,// און פּרוּװ, ווי מירטאָוו, טראַכטן פֿון געדריקטן פֿויער". ליעסין, 1, 116,(ליד, "רעפּלעקסיעס"). 1829

1968 " מען זאָל משפּטן לויט די טרערן פֿון די געדריקטע, אין אפשר געװעזן זי שיטה, אַז די השגחה פֿירט די וועלט לויט אייביקע חוקים |...|". גראַדע, 7, 10. קאַנק

3. (פֿיג) געקוועלט, פֿאַרזאָרגט, באַטריבט, טרויעריק. % געדריקט געמיט. די קינדער זײַנען אין אַ געדריקטער שטימונג צוליב דער מוטערס קראַנקייט.

1939 " אַזוי איז ער זײַן גאַנצע יוגנט אַרומגעגאַנגען געדריקט, ער האָט זיך קיין אָרט ניט געפֿונען |...|". דער נסתר, 5, 227. קאַנק

1951 " יידן אין דער 'מיטל=ליטע' האָבן באַלד אין אָנהייב זיך געפֿונען אין אַ זייער געדריקטער און אויסזיכטלאָזער לאַגע". א. קאַצענעלנבאָגען, פֿון 106, 1842

~~ זב ליטע, 1~~, 390.

275

1968 " אין לאַגער קאַרטשעוו זײַנען געבליבן 40 ייִדן,

די שטימונג איז געווען זייער אַ געדריקטע". 1839

ב. ארנשטיין, יזב ~~אסטרואצק~~ 2, ז' 839.

4. (וועגן קול, שטימע) אײַנגעשטילט, אײַנגעהאַלטן.

1965 " מעגלעך אַז אין אַ פּאָר טעג אַרום וועלן זיי

|די דײַטשן| זײַן אויך דאַ, – האָט ער מיט אַ 1838

געדריקטער שטים געזאָגט". נאָטע לוריע, 5, 258.

|| געדריקטקייט – די, בא. מצב פֿון זײַן געדריקט, ב״2.

1929 " אין די אָרעמע הײַזער, וווּ דער אויוון איז

שטענדיק קאַלט און וווּ די שטילע געדריקטקייט 1846

פֿון נויט און צרות=לײַדן [...] מאַכט הילכיקער און

גרילצנדיקער דעם גריז פֿון אונטערן אויוון". גריז

בעל=מחשבות, 4, 48.

276 .[redacted] - געד

1951 " פֿון זיין |בעל=מחשבֿותעס| **גערדיקטקייט**

האַט אים אויף אַ קורצער צייט אַרויסגעפֿירט די 1848

פֿעד 106,

באַלפֿור=דעקלאַראַציע". ש. אלישוב, ~~זב ליטע 1~~, 1319.

גערדיקט אין פּרנסה - וואָס האָט קנאַפּ פּרנסה,

פֿאַרדינט ווינציק.

278 ג׳ 34 ג ע ד ר י ש |אַקצענט?| – דער, |מצ?|. " אַ שטיקל
277 צעדרייטער, אַ נישט=דערבאַקענער|מענטש|"|קטור|. 1849

רעד: ביי סטוטש – ניטאָ.

ג ע ד ר ע ל י ע ו ו ע ט - <u>פֿאר פֿון</u> <u>דרעליעוועז</u>.

ג ע ד ר עמ ל ט – <u>פֿאַר פֿון</u> <u>דרעמעלן.</u>

281- גדג   ג ע ד ר ע נ ג – דער, בא. דזוו געדראנג I.

1868 " האָט זיך דאַן געמאַכט אַ גרויסער געדרענג

1862 ביי אים אין שטוב, דען עס האָבן זיך אויפגעדרונגן

ביי אים אין איין צייט טויזנט עסקים". דיק, 7,36.

1924 " צו ערשט אַ קויטיק געדרענג דורך אַ גאַס //

1868 מיט קאַסטן, פּושקאַרט און הערינגפֿאַס". מ.ל. האלפּערן, 63,1.

1943 " אַט אין דעם געדרענג האָט זיך אַרײַנגעדרייט

1854 פֿעליקס כענטשיק". דעמבלין, 3, 25.

ם גידרענג.

1544 " ויל מענכן שטארקן היידן דער קוניג אויך

1859 דר שלוג.// דא קאמן איר איין גרוש גידרענג

איר ווארן נוך גינוק". שמואל=בוך, ~~פערד~~ סטראפע 817.

[א"י XVII §107]

" דיא נשים וועלכי זייך ניצול גיווארן 4x8 2.2.6

1853 מיינשטין אויז דען גידרענג אראפיר קומין מיט בלויסן

קאפף דיא קליידיר פום לייב גרישין ". גליקל האמ"ל,

ז' 326.

282 געד - [redacted].

ג ע ד ר ע נ ג ט - 1. פֿאַר פֿון דרענגען.

2. פֿאַדי/פֿאַדוו. ענג, שמאַל, צונויפֿגעפּרעסט.

1970 " דאָס אָרט צווישן דעם שראַנק און דער וואַנט

איז געווען זייער אַ געדרענגטער פּלאַץ, און ס'איז 1871

זייער שווער געווען דאָרט זיך צו געפֿינען."

י. י. באַגדאַן, יזב ~~זלאטשעוו~~, ז' 367.

283 - [illegible]

ג ע ד ר ע נ ג ל ע ך - <u>אַדי/אַדור.</u> (<u>שנש?</u>)

"מאַסנוויי̠ז, צאָלרי̠יך"|<u>מאַרק ווב 1296</u>|.

284 – רדג

ג ע ד ר ע נ ג ע נ י ש – דאס, בא. דזוו געדרענג, גדרנג

1893 " אַ רעש, א געטומל, אַ געדרענגעניש פֿון טויזנטער מענטשן". ארנשטיין, 1, 22. 1875

1935 " אין גערדרענגעניש האָט מען אײַנגעלײַגט די צוים אַרום שולהויף". באשעווויס, 1, 127.

285 – גיד

<u>ג ע ד ר ע נ ג ש אַ פֿ ט</u> – <u>די. בא. בנב.</u>

1968 "טעג, חדשים, יאָרן האָבן אין <u>געדרענגשאַפֿט</u> //

1876 זיך געוויקלט אויף אַ קרישל פֿון דער גרויסער

ערד". <u>לעילעס, 6, 210.</u>

<u>רעד:</u> אפֿשר מיינט ער <u>דחקות</u>, נויט, אָרעמקייט?

---

286 - גד3

ג ע ד ר ע ק ס ל ט – אַדי/אַדוו. געטאַקט, אויסגעטאַקט.

1935 " היזער האָבן טורעמלעך און גרינע געדרעקסלטע

1877 שפּיצן". נאַדיר, 8, 52.

□ גידרעכטלט.

1879 1541 „טורים [?] האָט איין ליד אַן וואו ער גידרעכטלט".

בראַ-דון, 5-8, 633.

ג ע ד ר ע ש - דאָס/דער, ב א. 1. (שנש) דאָס דויערנדיק דרעשן.

1956 " |...| ווי ס'לאָזט אַ קרעכץ בײַ דעם געדרעש זיך הערן". מארקיש, 10, 535. 1887

ם גידרעש.

2. דאָס אויסגעדראָשענע (די תּבֿואה).

1716 " (מדשתי) זאג ישעיה מײן גידרעש, אונ' שטרוא פון מײנם שײאר כלומר דוא ישראל בישט דיא 1882 הײליגי תּבֿואה". ספר המגיד, ישעיה, כא-י.

287/1 - גיד

ג ע ד ר ש נ ט |געדאַרשנט| – פֿאַר פֿון דרש(ענ)ען.

283 – גד

ג ע ד ר ע ש ט – …ון דרעשן.

פֿיש פֿון דרעשן.